

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

НЕРОДА МИКОЛА АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК: 343.951:3.077.2:343.541-058.6

**ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ**

081 – Право

08 – Право

Подается на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ **М. А. Нерода**

Науковий керівник: Басс Вікторія Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Нерода М. А. Адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2023.

У дисертації комплексно досліджено теоретичні та практичні засади й основні проблемні аспекти протидії домашньому насильству, адміністративної відповідальності за домашнє насильство в Україні, зокрема схарактеризовано основні методи, генезу, понятійний апарат, нормативно-правове забезпечення, поняття стану домашнього насильства та досвід зарубіжних країн в окресленій сфері дослідження. Здійснено порівняльний аналіз, виявлено основні й відмінні ознаки відповідних адміністративно-правових норм. Розроблено теоретико-методологічні засади здійснення дослідження в порівняльно-правовому аспекті.

Обґрунтовано та проаналізовано протидію домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового дослідження. Сформульовано визначення поняття протидії домашньому насильству, сконкретизовано та досліджено діяльність суб'єктів у сфері протидії домашньому насильству.

Здійснено ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству. Також, запропоновано історичну періодизацію адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству. Акцентовано увагу на тому, що історичний аспект у вивченні цього питання займає вагоме місце, адже насильство супроводжувало людство на всіх етапах розвитку.

Досліджено адміністративно-правове регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству. Запропоновано поряд із спеціальними заходами протидії домашньому насильству застосовувати додаткові.

Здійснено детальний аналіз складу адміністративного правопорушення, відповідальність за яке передбачене статтею 172-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Вчинення домашнього насильства,

насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування). Ґрунтовно досліджено об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт та суб'єктивну сторону адміністративного правопорушення.

У зв'язку з поверненням, а в деяких випадках по кілька разів, матеріалів адміністративної справи на доопрацювання, завантаженість судової системи запропоновано збільшити строк накладення адміністративного стягнення до одного року. Внаслідок підвищеної суспільної небезпеки будь-яких випадків і проявів домашнього насильства, та з метою дотримання принципу невідворотності покарання для кривдників, необхідно вчиняти дії для максимально швидкого направлення адміністративних матеріалів для розгляду місцевим судам і ухвалення судового рішення в межах процесуальних строків. Саме тому, було подано пропозицію про внесення змін до ст. 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині продовження строків накладення адміністративного стягнення до одного року з моменту вчинення адміністративного правопорушення за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Запропоновано під час розгляду в суді справ про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, зробити участь прокурора – обов'язковою. Безпосередня присутність та участь прокурора у справах передбачених статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення є необхідною. Безпосередньо прокурор братиме участь у дослідженні доказів та надаватиме пояснення і заперечення щодо цього обвинувачення. Основною метою та завданням прокурора як представника державного обвинувачення є відмова від обвинувачення або його підтримка, (якщо останній дійде до такого висновку під час розгляду справи). У разі відсутності прокурора у суді під час розгляду справ цієї категорії, фактично суд перебирає на себе функцію обвинувачення, що прямо суперечить основним засадам адміністративного процесу. В іншому ж випадку, під час розгляду справи про адміністративне правопорушення в

суді, фактично роль суду та прокурора нівелюється, і як наслідок – виникають підстави для сумнівів та в неупередженості рішень конкретної особи, а саме – судді. Саме тому, з приводу обов'язкової участі прокурора під час розгляду справи про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, до суду було подано відповідну пропозицію щодо внесення змін у законодавство.

Запропоновано вдосконалення процесу протидії домашньому насильству та процедури розгляду справ у суді, відповідальність за які передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення у сфері вчинення домашнього насильства. Також обґрунтовано доцільність та необхідність внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо сфери нашого дослідження. Запропоновані зміни у законодавстві спрямовані на вдосконалення процедури розгляду справ про адміністративні правопорушення, що стосуються домашнього насильства. Адже, мають на меті усунення правових прогалин у законодавстві України.

Утім, було досліджено зарубіжний досвід притягнення до відповідальності за вчинення домашнього насильства. Проведено порівняльний аналіз законодавства України та Сполучених Штатів Америки, Канади, Німеччини, Австрії, Франції, Республіки Польща та Грузії. Також проаналізовано переваги та недоліки, виділено провідні аспекти законодавства України, які необхідно вдосконалити у сфері протидії домашньому насильству.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в реалізації змін та доповнень у розвиток законодавства щодо сфери протидії та запобігання домашнього насильства. Крім того, практичні результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі, зокрема під час проведення занять із навчальних дисциплін та спецкурсів: «Основи адміністративної діяльності», «Запобігання та протидія домашньому насильству», «Взаємодія органів Національної поліції з громадськістю», «Профілактика

правопорушень», «Управління Національною поліцією»; під час практичної діяльності запропоновані рекомендації та зміни до законодавства, сприятимуть дієвій протидії домашньому насильству, оформленню та розгляду справ у суді про адміністративні правопорушення за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення; у законодавчій діяльності результати дослідження потрібно застосовувати для вдосконалення адміністративного законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; у науковій та дослідній роботі – у процесі здійснення наукових досліджень у сфері адміністративного процесу.

Ключові слова: насильство, домашнє насильство, протидія, кривдник, заходи протидії, суб'єкти протидії.

SUMMARY

Neroda M.A. Administrative and legal principles of combating domestic violence. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

The dissertation comprehensively researches the theoretical and practical foundations and the main problematic aspects of combating domestic violence, administrative responsibility for domestic violence in Ukraine, in particular, the main methods, genesis, conceptual apparatus, regulatory and legal support, the concept of the state of domestic violence and the experience of foreign countries in the outlined area are characterized. research. A comparative analysis was carried out, the main and distinguishing features of the relevant administrative and legal norms were revealed. The theoretical and methodological principles of conducting research in the comparative legal aspect have been developed.

The fight against domestic violence as an object of administrative and legal research is substantiated and analyzed. The definition of the concept of combating domestic violence has been formulated, and the activities of subjects in the field of combating domestic violence have been specified and researched.

A retrospective analysis of the administrative and legal regulation of combating domestic violence was carried out. Also, a historical periodization of the administrative and legal regulation of combating domestic violence is proposed. Attention is focused on the fact that the historical aspect in the study of this issue occupies an important place, because violence accompanied humanity at all stages of development.

The administrative and legal regulation of the application of measures against domestic violence has been studied. It is proposed to apply additional measures along with special measures against domestic violence.

A detailed analysis of the composition of the administrative offense was carried out, the responsibility for which is provided for in Article 172-3 of the Code

of Ukraine on Administrative Offenses (Commitment of domestic violence, gender-based violence, failure to comply with an urgent restraining order or failure to report the place of temporary stay). The object, the objective side, the subject and the subjective side of the administrative offense were thoroughly investigated.

In connection with the return, and in some cases several times, of the materials of the administrative case for registration and finalization, the workload of the judicial system, it is proposed to increase the term of imposing an administrative fine to one year. As a result of the increased public danger of any cases and manifestations of domestic violence, and in order to comply with the principle of inevitability of punishment for offenders, it is necessary to take actions to send administrative materials as quickly as possible for consideration by local courts and to pass a court decision within the procedural terms. That is why a proposal was submitted to amend Art. 38 of the Code of Administrative Offenses in terms of extending the terms of imposing an administrative penalty up to one year from the moment of committing an administrative offense under Art. 173-2 of the Code of Administrative Offenses.

It is proposed that when considering in court cases about an administrative offense provided for in Art. 173-2 of the Code of Criminal Procedure to make the participation of the prosecutor mandatory. The direct presence and participation of the prosecutor in the cases provided for in Article 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses is desirable and necessary. The prosecutor will directly participate in the examination of the evidence and provide explanations and objections on the merits of this accusation. The main goal and task of the prosecutor as a representative of the state prosecution will be to reject the accusation or to support it (if the latter comes to such a conclusion during the trial). In the absence of a prosecutor in court during consideration of cases of this category, in fact the court takes over the function of prosecution, which directly contradicts the basic principles of the administrative process. In another case, when considering an administrative offense case in court, the role of the court and the prosecutor is effectively leveled, and as a result, there are grounds for legitimate doubts and the impartiality of the

decisions of a specific person, namely, the judge. That is why, regarding the mandatory participation of the prosecutor during the consideration of the case of bringing to administrative responsibility under Art. 173-2 of the Code of Administrative Offenses, a corresponding proposal was submitted to the court to amend the legislation.

It is proposed to improve the process of combating domestic violence and the procedure for consideration of cases in court, responsibility for which is provided by the Code of Ukraine on administrative offenses in the field of domestic violence. The expediency and necessity of making changes to the Code of Ukraine on Administrative Offenses in the part related to the researched area is also substantiated. The proposed changes in the legislation are aimed at improving the procedure for considering cases of administrative offenses related to domestic violence. After all, they aim to eliminate legal gaps in the legislation of Ukraine.

The foreign experience of prosecuting domestic violence was studied. A comparative analysis of the legislation of Ukraine and the United States of America, Canada, Germany, Austria, France, the Republic of Poland and Georgia was conducted. The advantages and disadvantages are also investigated, the leading aspects of the legislation of Ukraine, which need to be improved, are highlighted pour in the field of combating domestic violence.

The practical significance of the results of the dissertation research is as follows: it is a significant contribution to the development of legislation in the field of combating and preventing domestic violence. In addition, the practical results of the dissertation research can be used in the educational process, in particular during classes on educational disciplines and subjects: "Fundamentals of administrative activity", "Prevention and counteraction of domestic violence", "Interaction of the National Police with the public", "Prevention offenses", "National Police Department"; during practical activities, the proposed recommendations and changes to the legislation will contribute to effective countermeasures against domestic violence, registration and consideration of cases in court on administrative offenses under Article 173-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses; in legislative

activity, the results of the dissertation research should be applied to improve administrative legislation in the field of prevention and counteraction to domestic violence; in scientific and research work - in the process of carrying out scientific research in the field of administrative process.

Key words: violence, domestic violence, counteraction, offender, counteraction measures, subjects of counteraction.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Нерода М.А. Історичний шлях виникнення та поширення домашнього насильства. *Наше право*. № 2. 2020. С. 134-138.

URL: <http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2020-2/NP-2020-2-20.pdf>

2. Нерода М.А. Важливість ратифікації Стамбульської конвенції для протидії та запобігання домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал*. №12. 2021. С. 494-496.

URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/126>

3. Нерода М.А. Особливості визначення суб'єкта адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2022. № 4 (78). С. 130-134.

DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.18>

Статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях:

4. Нерода М.А. National Police as a special subject entity in the field of control and prevention of domestic violence. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 30.10.2021. № 5. С. 27–33.

5. Нерода М.А. Теоретические аспекты состава административного правонарушения предвиденного статьей 173-2 кодекса украины об административных правонарушениях. *Современные направления совершенствования правовой системы и юридического образования Республики Казахстан = Modern directions of improvement of the legal system and legal education of the Republic of Kazakhstan*. 2022. С. 188-192.

6. Нерода М.А. Principles of interaction of subjects of carrying out measures in the field of prevention and combation of domestic violence. *Перспективи совершенствования правовой сиситеми РК. (Казахстан. 12 груд. 2021 р.)* С. 83-86.

Праці апробаційного характеру:

7. Нерода М.А. Критерії розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Роль юридичної науки у забезпеченні правоохоронної діяльності: матеріали наук.-теор. конф.* (Київ, 14 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 183-187.

8. Нерода М.А. Актуальний зарубіжний досвід протидії домашньому насильству. *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід : матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, 14 груд. 2020 р.). Київ, 2020. С. 187-190.

9. Нерода М.А. «Community policing» як один із аспектів запобігання та протидії домашньому насильству. *Права людини в Україні минуле, сьогодення, майбутнє. II Всеукр.наук.-практ. конф.* (Харків, 10 груд. 2021 р.) С. 227-228.

10. Нерода М.А. Аналіз механізму запобігання та протидії домашньому насильству. *Актуальні питання адміністративного права та процесу. VII Всеукр. наук. конф. молодих вчених* (Маріуполь, 3 груд. 2021 р.). С. 181-183.

11. Нерода М.А. Домашнє насильство як специфічна загроза національній безпеці. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави: наук.-практ. конф.* (Київ, 24 черв. 2021 р.). С. 29-30.

12. Нерода М.А. Застосування заходів запобігання та протидії домашнього насильства під час воєнного стану. *Всеук. наук.-практ. семінар «Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану»* м. Дніпро 27 квіт. 2022 р. С. 130-132.

13. Нерода М.А. Загальнонаціональна проблема домашнього насильства: загрози і перспективи подолання. *Актуальні проблеми захисту національних інтересів України від загроз. Наук.-практ. конф.* (Київ, 26 червня 2020 року). С. 170-172.

Праці, які додатково відображають наукові результати дослідження:

14. Збірник ситуативних завдань для слухачів первинної професійної підготовки поліцейських яких вперше прийнято на службу в поліції: збірник / (В.І. Варивода, О.В. Хуторянський, М.А. Нерода, та ін.). Київ, 2020. 149 с.

15. Нерода М.А. Інструменти протидії домашньому насильству. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин.* (Кропивницький 10 лист. 2021 р.) С. 98-101.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	15
ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ	
НАСИЛЬСТВУ.....	26
1.1. Протидія домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового дослідження.....	26
1.2. Ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству.....	49
1.3. Місце та роль поліції у протидії домашньому насильству.....	66
Висновки до Розділу 1.....	78
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ	
НАСИЛЬСТВУ.....	80
2.1. Адміністративно-правове регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству.....	80
2.2. Об'єкт і об'єктивна сторона адміністративного правопорушення передбачена ст. 173-2 КУпАП.....	93
2.3. Суб'єкт і суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.....	119
Висновки до Розділу 2.....	133
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-	
ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ	
НАСИЛЬСТВУ.....	135
3.1. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству.....	135

3.2. Удосконалення адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству.....	156
Висновки до Розділу 3.....	177
ВИСНОВКИ.....	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	184
ДОДАТКИ.....	210

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗУ – Закон України

ЄСПЛ – Європейський Суд з прав людини

ЄДРСР – Єдиний державний реєстр судових рішень

ВРУ – Верховна Рада України

МВС – Міністерство внутрішніх справ

КМУ – Кабінет Міністрів України

КК України – Кримінальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

НПУ – Національна поліція України

ч. – частина

ст. – стаття

США – Сполучені Штати Америки

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблема домашнього насильства набула досить гострого та масового поширення у соціальному та територіальному вимірах, а також відноситься до однієї з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини. Крім того, держава, в особі уповноважених органів, має вживати невідкладних заходів щодо протидії домашньому насильству, а в разі його виявлення – негайно реагувати.

На цьому етапі розвитку Україна прагне у всіх сферах життя до європейських цінностей та стандартів, узявши курс на розбудову правової та демократичної держави. У Конституції України, яка є Основним законом закріплено, що: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [69]. І тому, будь-яке насильство чинить негативний вплив спочатку на особу, яка його зазнає, а згодом на суспільство загалом.

Офіційні статистичні дані свідчать про те, що в Україні на цей час зростає статистика звернень щодо вчинення домашнього насильства: кількість звернень у 2021 році зросла на 47 % у порівнянні з 2020 роком [16]. «За 8 місяців 2021 року до поліції щодо домашнього насильства звернулися стільки ж людей, як за весь 2019 рік — надійшло 209 тисяч звернень» [15]. Отже, наша держава обрала правильний напрямок руху щодо протидії домашньому насильству, однак, це питання, у свою чергу, потребує подальшого дослідження та аналізу.

У сучасних умовах стрімкого реформування законодавства України окремі його інститути потрапляють до сфери юридичної невизначеності, що створює проблеми теоретичного і практичного значення. Однією зі сфер такої юридичної неузгодженості залишаються проблеми, як практичні, так і теоретичні, у протидії домашньому насильству.

Протягом досить довгого часу домашнє насильство ставало об'єктом вивчення та аналізу у таких працях: В.О. Басс, О.М. Бандурка, Б.М. Головкін, О.В. Ковальова, А.Б. Блага, Т.М. Малиновська, А.А. Бова, К.О. Черевко,

О.В. Бойко, А.О. Хімченко, В.О. Брижик, О.І. Зінсу, А.О. Галай, І.А. Ботнарєнко, В.В. Голіна, А.В. Гуркова, І.А. Грабська, О.В. Личик, Т.В. Журавель, Д.Г. Забрoда, Л.К. Садонцева, Я.В. Квітка, Ю.М. Слухаєнко, О.О. Кочеміровська, Н.І. Гнатюк, Л.В. Крижна, О.О. Лазарєнко, О.О. Дудоров, К.Б. Левченко, М.І. Хавронюк, О.В. Ковальова, С.В. Родін, О.А. Мартинєнко, М.В. Корнієнко, Н.Е. Мілорадова, Ю.В. Кузьменко, С.В. Тунтуєва, А.А. Запорожець, Г.О. Христова, Н.А. Лугіна, Х.П. Ярмакі, І.В. Мандрик, М.Е. Ясєновська та інші вчені та науковці.

На дисертаційному та монографічному рівнях окремі питання цієї тематики досліджували такі вчені: В.О. Горбова «Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї», О.М. Ткаленко «Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів публічної адміністрації щодо попередження насильства в сім'ї відносно дітей», О.Д. Коломоєць «Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконання захисного припису або не проходження корекційної програми», Н.В. Лєсько «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дії», Л.В. Самарай «Агресія, як чинник сімейного насильства», Г.М. Філонєнко «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам, що вчиняються жінками у сімейному побуті», А.Б. Блага «Насильство в сім'ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання», Л.В. Крижна «Злочини у сфері сімейно-побутових відносин (кримінологічний аспект)», О.Л. Беспаль «Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї» та інші. Отже, можна прослідкувати тенденцію дослідження такого явища як насильство в сім'ї, його протидії.

Однак, у зв'язку зі змінами у законодавстві, а саме: із прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» частина досліджень, на жаль, втратили свою актуальність. Тому, постає теоретична та

практична необхідність дослідження саме домашнього насильства та його протидії.

Отже, проведення комплексного адміністративно-правового дослідження з питань протидії домашньому насильству підрозділами Національної поліції на тлі змін законодавства України є актуальним, особливо зважаючи на обраний вектор руху нашої держави щодо імплементації європейських стандартів захисту прав і свобод людини в національний правопорядок. Актуальність теми дисертації зумовлена й низкою існуючих нагальних та невирішених досі питань, зокрема, щодо: а) ретроспективного аналізу адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству; б) дослідження складу адміністративного правопорушення за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яким передбачено адміністративну відповідальність за вчинення домашнього насильства; в) розроблення комплексного механізму запобігання домашньому насильству.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є те, щоб на основі системного аналізу теоретичних основ, міжнародного досвіду, законодавства України та узагальнення його практичної реалізації визначити адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству.

Для досягнення мети цієї роботи визначено ряд *завдань*:

- дослідити протидію домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового дослідження;
- здійснити ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству;
- визначити місце та роль поліції у протидії домашньому насильству;
- оцінити адміністративно-правове регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству;
- охарактеризувати об'єкт і об'єктивну сторону адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

– здійснити характеристику суб'єкта і суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення;

– проаналізувати зарубіжний досвід протидії домашньому насильству;

– запропонувати вдосконалення адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які склалися у процесі діяльності органів Національної поліції України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Предметом дослідження є особливості адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству.

Методи дослідження. Сукупність методів та прийомів, які використовуються під час дослідження у цій роботі складають його методологічну основу.

Для розв'язання поставлених завдань використані:

– *загально-філософські методи: історичний метод* – для дослідження процесу виникнення, формування та розвитку поняття «домашнє насильство» (розділ 1); *системно-науковий метод* – для дослідження ретроспективного аналізу адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству (підрозділ 1.2); *структурно-функціональний метод* – для визначення місця та ролі поліції у протидії домашньому насильству (підрозділ 1.3); *метод аналізу та синтезу* – для оцінки адміністративно-правового регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству (розділ 1-3); *системний метод* – для дослідження об'єкта і об'єктивної сторони та суб'єкта і суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (розділ 2);

– *спеціально-наукові методи: порівняльно-правовий метод* – для встановлення подібностей (відмінностей) щодо домашнього насильства у зарубіжних країнах та Україні (розділ 3); *формально-юридичний метод* – для аналізу документів та нормативно-правових актів (національних та міжнародних),

що дало змогу виявити особливості та недоліки законодавства України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, сформулювати пропозиції щодо їх подальшого вдосконалення (розділ 1-3);

– *приватні методи: метод тлумачення права* – для дослідження змісту правових норм чинного законодавства, які регулюють процес адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству (розділ 1-3).

Емпіричну основу дослідження становлять міжнародні договори ратифіковані парламентом України та чинні нормативно-правові акти, що торкаються питань запобігання проявам домашнього насильства; статистичні дані МВС України та Національної поліції про кількість повідомлень і проваджень, пов'язаних із домашнім насильством; дані з Єдиного державного реєстру судових рішень; відомості Міністерства соціальної політики України про розгляд заяв і повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством; звіти міжнародних та національних громадських організацій щодо запобігання та боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до: Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розроблень на період до 2020 року, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 942 від 07.09.2011; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 № 276/2015; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 №5/2015; а також Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 р., схвалених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розроблень на 2020–2024 роки, затвердженої наказом

Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454; Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки, затверджених рішенням вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); напрямів Національної стратегії у сфері прав людини, затверджених Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 24 вересня 2019 року, протокол № 20.

Наукова новизна отриманих результатів наукового дослідження полягає в тому, що дисертація є однією з перших монографічних досліджень адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству.

За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку науково обґрунтованих висновків, пропозицій та рекомендацій, які мають наукову новизну та запропоновані особисто здобувачем, а саме:

вперше:

– наведено розмежування понять «протидія домашньому насильству» та «запобігання домашньому насильству», адже «запобігання» спрямовано передовсім на відвернення детермінантів та умов адміністративних правопорушень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Як наслідок, можемо зауважувати, що термін «запобігання», аналогічно як і термін «попередження», є складовою частиною протидії. Отже, доречним є застосування визначення «протидії домашньому насильству».

– надано історичну періодизацію адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству: 1) початок X ст. – середина XVI ст. охоплює період Київської Русі та пов'язаний із входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої; 2) початок XVII ст. – початок XX ст. пов'язаний з перебуванням України у складі Російської імперії; 3) початок XX ст. – кінець XX ст. пов'язаний з існуванням радянської влади; 4) серпень 1991 – до сьогодні, розпочався з набуття Україною незалежності й триває дотепер.

– запропоновано низку науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства щодо запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема запропоновано внести зміни у порядок розгляду справ про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення стосовно обов'язкової участі прокурора під час розгляду справи у суді для підтримання обвинувачення, збільшити строк накладення адміністративного стягнення.

– здійснено комплексний аналіз складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення: об'єкта та об'єктивної сторони адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення та суб'єкта і суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

удосконалено:

– значення адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству в Україні, яке полягає у діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, які уповноважені в межах закону застосовувати заходи примусу, профілактики та настання відповідальності відповідно до закону;

– розуміння місця та ролі органів Національної поліції України, які здійснюють адміністративно-правове регулювання протидії домашньому насильству шляхом попередження правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, його припинення, здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо осіб, які вчинили таке насильство, що підпадає під ознаки адміністративного правопорушення, шляхом складання протоколів про адміністративні правопорушення, застосовуючи при цьому засоби адміністративного примусу, а також винесення термінового заборонного припису стосовно кривдників та профілактична робота з ними.

дістало подальший розвиток:

– аргументація відповідно до якої адміністративно-правове регулювання запобігання та протидії домашньому насильству – це система адміністративно-правових засобів уповноважених суб'єктів, які в межах своєї компетенції повинні здійснювати запобігання домашньому насильству відповідно до норм адміністративного права, що спрямовані впливати на громадськість, а також формувати відносини з метою забезпечення конституційних прав і законних інтересів людини і громадянина;

– авторське твердження згідно з яким протидія домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це комплекс заходів впливу, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, на які покладено обов'язки з виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню домашнього насильства, попередження випадків домашнього насильства, припинення насильства, усунення наслідків домашнього насильства та своєчасне притягнення винних осіб до відповідальності, відповідно до норм адміністративного права, спрямовані на регулювання суспільних відносин з метою забезпечення конституційних прав громадян та законних інтересів людини і громадянина.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – як теоретична основа для розроблення новітнього законодавства і покращення чинних нормативно-правових актів, які здійснюють адміністративно-правове унормування запобігання та протидії домашньому насильству (лист Комітету Верховної ради України з питань правоохоронної діяльності від 05 жовтня 2022 року № 04-27/12-2022/169010);

– *практичній діяльності органів Національної поліції України* – для вдосконалення процедури запобігання та протидії домашньому насильству (акт Головного управління Національної поліції України в Київській області від 18 жовтня 2022 року);

– *освітньому процесі* – під час розроблення навчальних та методичних посібників, підручників та збірників із дисциплін: «Взаємодія органів Національної поліції з громадськістю», «Управління Національною поліцією» «Теорія держави і права України», «Профілактика правопорушень», «Конституційного права України» (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 березня 2021 року).

Особистий внесок здобувача. Дослідження підготовлене дисертантом самостійно. Положення та висновки, що викладені в науковій праці та визначають її новизну, розроблені автором особисто, які висвітлено у тезах та наукових статтях, зокрема і міжнародних.

Апробація матеріалів дисертації. Основні узагальнені висновки та положення було оприлюднено на таких науково-практичних українських та міжнародних конференціях: Роль юридичної науки у забезпеченні правоохоронної діяльності: матеріали наук.-теор. конф. (м. Київ, 14 квітня 2021 р.); Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 14 грудня 2020 р.); Права людини в Україні минуле, сьогодення, майбутнє. II Всеукр.наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 грудня 2021 р.); Актуальні питання адміністративного права та процесу. VII Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Маріуполь, 3 грудня 2021 р.); Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави: наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 червня 2021 р.). Всеук. наук.-практ. семінар «Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану» (м. Дніпро 27 квітня 2022 р.); Актуальні проблеми захисту національних інтересів України від загроз. Наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 червня 2020 року);

Публікації. Основні висновки та положення, висвітлені в дисертації, відображено у 15 публікаціях, серед яких три статті в наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук, одна стаття – в іноземному науковому виданні), тези доповідей, оприлюднених за результатами участі в науково-практичних конференціях та одному збірнику ситуативних завдань.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають в себе 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (211 найменування). Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок, із яких 169 – основний текст.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

1.1. Протидія домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового дослідження

Останнім часом увага вітчизняних науковців, правників із різних галузей права, юристів-практиків зосереджена на проблемі домашнього насильства, визначенні чинників, що провокують його, суб'єктного складу, вдосконаленні діяльності Національної поліції у сфері протидії домашньому насильству, захисту потерпілих від домашнього насильства, вироблення напрямів попередження та протидії домашньому насильству тощо. З урахуванням того, що протидія домашньому насильству є комплексною проблемою, хоча здебільшого у дослідженнях, присвяченій цій проблемі, переважає міждисциплінарний, комплексний підхід.

Будь-яке адміністративно-правове дослідження варто розпочинати з вивчення сучасного стану наукового розроблення предмета розвідки. Тобто необхідно опрацювати, за можливості, наукові здобутки різних учених із цієї тематики дисертації, що сприятиме виявленню позитивних аспектів уже наявних напрацювань, з'ясуванню питань, які залишилися недослідженими, чи частково дослідженими, потребують переосмислення, а також визначенню перспективних напрямів удосконалення положень ст. 173-2 КУпАП.

Протягом досить тривалого часу, до внесення змін у законодавство та запровадження поняття «домашнє насильство», об'єктом наукового дослідження та інтересу було насильство в сім'ї.

Одним із перших та ґрунтовних досліджень є монографія Горбової В.О. «Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї». Автором вперше на науковому рівні було досліджено протидію насильству в сім'ї як

об'єкт адміністративно-правового регулювання, а також сформульовано визначення цього поняття, яке ми також поділяємо: «протидія насильству в сім'ї як об'єкт адміністративно-правового регулювання - це комплекс заходів впливу, здійснюваний суб'єктами публічної адміністрації, на яких покладається обов'язок виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню насильства в сім'ї, профілактики такого насильства, попередження, запобігання, припинення насильства, ліквідації його наслідків і притягнення винних осіб до відповідальності, що забезпечується згідно з нормами адміністративного права, направлених на регулювання суспільних відносин з метою забезпечення конституційних прав та законних інтересів людини і громадянина» [23].

Слушним є те, що науковцем вперше було досліджено поняття та елементи механізму адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї, встановлено, що під поняттям механізму адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї необхідно розуміти певну сукупність адміністративно-правових засобів, які забезпечують безпосередній юридичний вплив на поведінку суб'єктів суспільних відносин, які виникають під час діяльності органів публічного адміністрування у сфері протидії насильству у сім'ї та захисту осіб від зазначеного протиправного діяння з метою забезпечення не лише ефективності цієї протидії, але й прав і законних інтересів людини і громадянина. А також вперше досліджено форми адміністративної діяльності адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї, зовнішній прояв адміністративної діяльності у сфері адміністративно-правового регулювання протидії насильству в сім'ї та її види [23].

Досить значна кількість вчених на науковому рівні досліджували проблематику насильства відносно дітей. У дисертації «Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій» Лесько Н.В. досліджує адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій як

стратегії діяльності держави і суспільства загалом щодо захисту дітей від будь-яких насильницьких дій, що порушують гарантоване Конституцією України право людини на особисту недоторканість [85].

Автором сформульовано авторське визначення поняття «насильство щодо дітей»: — «це будь-яка умисна протиправна дія чи бездіяльність або погроза застосування дії чи бездіяльності психологічного, економічного, фізичного, сексуального характеру щодо дитини в сім'ї або поза нею, якщо ці дії завдають моральної чи матеріальної шкоди, шкоду фізичному, психічному здоров'ю, моральному розвитку дитини, зокрема: систематичне насильство (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне) одних дітей над іншими, вчинення насильства в будь-якій формі у присутності дитини». Вченою аргументовано потребу запровадження державної статистичної звітності випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі — це форма звітності, яку затверджує спеціально уповноважений орган у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про кількісні та якісні характеристики випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Доведено, що насильство стосовно дітей має латентний характер, водночас адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства не є достатньо ефективним засобом. Стягнення, передбачені ст. 173-2 КУпАП, мають низький профілактичний вплив [85].

У дослідженні «Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконання захисного припису або не проходження корекційної програми» О.Д. Коломоєць проаналізував зміст понять «насильство», «сім'я», «насильство в сім'ї», «інші члени сім'ї». Вчений Коломоєць О.Д. запропонував під насильством розуміти: «будь-який умисний протиправний вплив особи (групи осіб) на іншу особу (групу осіб), який здійснюється всупереч її (їх) волі у формі примушення (утримання) до (від) вчинення дій, що спричиняють (можуть спричинити) шкоду та порушують її (їх) права і свободи». Автор дослідив адміністративно-правовий механізм попередження насильства в сім'ї розглянуто існуючі погляди на сутність різних

правових механізмів та їх впливу на розуміння адміністративно-правового механізму регулювання попередження насильства в сім'ї. З урахуванням позицій відомих учених щодо поняття «правовий механізм регулювання», а також підходів до розуміння сутності терміна «механізм» запропоновано визначення адміністративно-правового механізму регулювання попередження насильства в сім'ї як системи норм, що регулюють відносини у сфері діяльності суб'єктів попередження насильства в сім'ї, спрямованих на реалізацію повноважень між учасниками цих відносин, у випадку порушення яких застосовуються заходи державного впливу [68; 23].

В останні роки варто відмітити підвищений науковий інтерес до проблеми домашнього насильства. Це, безумовно, пов'язано, із актуалізацією та висвітленням цієї теми в сучасному суспільстві.

Вагомим науковим дослідженнями з обраної проблематики є дисертація Довгунь К.В. «Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству». Автором роботи здійснено аналіз адміністративно-правових засад діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Вченим наведено нове розв'язання наукового завдання через розкриття теоретико-правових основ діяльності суб'єктів у цій сфері з урахуванням останніх законодавчих змін, виокремлення основних принципів, інструментів практичної діяльності вказаних суб'єктів та вироблення дієвих рекомендацій щодо вдосконалення адміністративного законодавства у досліджуваній сфері. Автором проаналізовано адміністративно-правовий інструментарій у сфері запобігання та протидії від домашнього насильства. Відповідно, який в свою чергу поділяється на: «примусові заходи і не примусові: 1) до примусових відносяться: постанови у справах про адміністративні правопорушення, передбаченні ст. 173-2 КУпАП, рішення у скаргах громадян стосовно вчинення домашнього насильства, офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї, обмежувальний та термінові приписи, направлення на проходження

корекційної програми, обмежувальні заходи відповідно до Кримінального та Кримінально процесуального кодексів України; 2) до не примусових: інспектування сімей, де трапляються випадки насилля; здійснення профілактичної, освітньої та інформаційної роботи серед населення; проведення нарад, конференцій, семінарів, круглих столів, навчальних заходів (тренінги, семінари, воркшопи); розроблення методичних рекомендацій, консультацій тощо» [28].

Вченим відзначено, що проблемою залишається недостатнє застосування можливостей термінового заборонного і обмежувального приписів. Стверджується, що існує потреба в уніфікації оцінки ризиків судами та вдосконалення нормативно-правових аспектів приписів, разом у поєднанні з інформаційно-профілактичною роботою. Зазначено, що активніше застосування обмежувальних заходів на стадії досудового розслідування або судового розгляду суттєво знизить ризики повторного вчинення домашнього насильства щодо потерпілої особи, разом із тим штрафи, як елемент системи примусових заходів є неефективним [28].

Заслуговує на увагу дисертація Іщенко Т.В. «Розслідування домашнього насильства». Дисертація є одним із перших в Україні монографічним дослідженням теоретичних та практичних питань розслідування домашнього насильства. Автором досліджено криміналістичну характеристику домашнього насильства, розкрито зміст таких її структурних елементів як: «спосіб вчинення (з урахуванням форм домашнього насильства – психологічного, фізичного, економічного) у поєднанні зі способами підготовки та приховування (виокремлено способи підготовки до вчинення психологічного та фізичного насильства, різновиди способів погрози, а також способи приховування кримінального правопорушення); обстановка (місце та час вчинення); слідова картина (матеріальні, ідеальні та цифрові сліди); особа правопорушника (визначено біологічні, соціальні та психологічні властивості і стани); особа потерпілого (здійснено класифікацію потерпілих за трьома групами залежно від

їхніх сімейних, родинних або ж близьких відносин зі правопорушником, з'ясовано їхні соціальні ролі), визначено кореляційні зв'язки між ними» [57].

Водночас стан наукового опрацювання досліджуваного адміністративно-правового питання не цілком відповідає потребам правозастосування через недостатню аргументованість деяких пропозицій щодо їх розв'язання або багатоманітність підходів до розуміння певних категорій. Тому, це в свою чергу, пояснює подальшу необхідність у науковому дослідженні цього питання.

Протидія домашньому насильству є комплексним та багатогранним поняттям і розглядається у адміністративно-правових дослідженнях за різними критеріями та підходами. Однак, у цій роботі протидія домашньому насильству представлена саме як об'єкт адміністративно-правового дослідження. До того ж, варто врахувати специфіку цієї галузі права.

Протидію та запобігання домашньому насильству, доцільно досліджувати як об'єкт адміністративно-правового регулювання, у взаємозв'язку з повним науковим вивченням основних категорій: «домашнє насильство» і «протидія». На цей час у національній науці відсутнє загальне і ґрунтовне вивчення поняття та змісту протидії та запобігання домашньому насильству, що становить об'єкт дисертації.

Для з'ясування сутності адміністративно-правового дослідження протидії домашньому насильству слід з'ясувати, що треба розуміти під поняттям «протидія» домашньому насильства, яке і є предметом зазначеного дослідження [22].

Зауважимо, що до прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у законодавстві було відсутнє цілісне поняття «протидія домашньому насильству» [165].

До того ж, Закон України від 15 листопада 2001 року № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї», який втратив чинність, містив лише визначення поняття «попередження насильства в сім'ї», під яким розуміли: «систему соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють учиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в

сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальну реабілітацію жертв насильства в сім'ї» [22; 166].

Лише, згодом у проекті Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» вперше на законодавчому рівні було сформульовано визначення «протидії домашньому насильству». Цей проєкт став довгостроковою та загальною роботою над оновленням основного українського Закону щодо попередження домашнього насильства, дещо морально застарілого і скорегованого практикою. Майже рік над ним працювали профільні міністерства – Міністерства соціальної політики та Міністерства внутрішніх справ, було залучено великий проєкт за підтримки Ради Європи «Запобігання та боротьба з насильством щодо жінок та домашнім насильством в Україні» та групу національних експертів. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» повинен був урахувати всі недоліки попереднього документа, проте сам виявився недосконалим і був відхилений Верховною Радою України. Однак, все ж таки його було прийнято 07.12.2017 року [22; 165].

Окрім того, поняття «попередження» і «протидія» подібні за своїм лексичним походженням. Однак, вони – не ідентичні. У зв'язку з ціллю більш повного та ґрунтовного дослідження значення адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству варто конкретно установити, що включено у визначення «попередження» та «протидія», і яке з понять варто застосовувати у визначеній галузі.

Варто розпочати з того, що у Великому тлумачному словникові сучасної української мови зазначено, що в українській мові сполучення з поперед-відображають: «просторові відношення (вказує на особу чи предмет наперед від яких спрямована дія); часові відношення (вказує на момент раніше якого здійснилось або здійсниться що-небудь); обставинно-визначальні відношення (вказує на першість кого-, чого-небудь у чомусь, порівняно з кимсь-, чимсь-)» [10, с. 868].

Характеризуючи визначення поняття «попередження», науковець І. Новасардова розуміє під ним: «особливий вид соціальної діяльності, що забезпечує таке перетворення суспільних відносин, у результаті якого усуваються, нейтралізуються чи блокуються детермінанти протиправної поведінки» [22; 111, с. 178].

У зв'язку з вищевикладеним, можна відзначити, що поняття «попередження» використовується не лише як попередження про щось (сповіщення), а як певні заходи, які можуть застосовуватися у практичній діяльності.

Литвинова Г.П. вважає, що: «попередження – це здійснення економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів протидії злочинності, діяльність по виявленню окремих видів та груп злочинів, конкретних злочинців, по недопущенню завершення злочинів на різних етапах розвитку злочинної поведінки» [86, с. 88].

Натомість, науковець Т. Кальченко зауважує, що: «попередити» означає перешкодити чомусь розвинутися, здійснитися за допомогою прийнятих заходів» [60, с. 15].

Слушно зауважує Н. Кобець: «попередити правопорушення – означає не допустити його виникнення» [64 с. 38].

Деякі науковці (А. Зелінський [53, с. 66], А. Лекар [84, с. 83]) під поняттям «попередження» розуміють практичну діяльність не лише відповідних державних органів, але й громадськості щодо виявлення осіб, які мають намір вчинити адміністративне правопорушення, з метою недопущення реалізації цих намірів у адміністративних протиправних діях.

Варто зауважити, що поняття «протидія» має іншомовне походження. Це поняття перекладається, як «дія, що слугує перешкодою до появи чи розвитку іншої дії». Відомо, що термін «протидія» разом з іншими термінами, які продовжують синонімічно-паронімічний ряд – боротьба, війна, попередження, запобігання тощо, – достатньо розроблені в межах об'єкта кримінології в

частині характеру впливу на адміністративні правопорушення і наслідків такого впливу [10].

Однак, незважаючи на те, що в науковій літературі, а також в офіційних документах і публіцистичних матеріалах широко використовуються вказані поняття, суперечки щодо однозначного застосування того чи іншого терміна не вщухають як у наукових колах, так і серед практиків. За такої ситуації жодне з понять не може вважатися достатньою мірою визначеним й однозначно тлумачитися.

А термін «протидія» або «активна протидія» – з англійської counteraction; «протидія кому-, чому-небудь» – entgegenwirken (нім.). Наведений переклад з англійської мови має в українській мові суголосний аналог – контракція, що й означає протидію («контр» – проти, «акція» – дія). Німецький варіант перекладу також практично дослівний: «entgegen» – «проти», «wirkung» – «дія, вплив» [190].

Німецький варіант перекладу також практично дослівний: «entgegen» – «проти», «wirkung» – «дія, вплив». Продовжуючи, варто відзначити, що за фонетичним звучанням термін «протидія», як указує В.Н. Дурденевський, тісно пов'язується зі словом «контроль» [35, с. 48]. На думку останнього, controlles складається з cont – рахунок, rolles – стовбці, рядки. Таким чином, вчений зробив висновок, що «термін «контроль» буквально тлумачиться як «протидія» чомусь небажаному шляхом перерахунків, перевірок початкового матеріалу (відомостей), відслідковування стану справ тощо» [35, с. 48]. Варто зацентувати увагу на тому, що таке тлумачення терміна «протидія» не знайшло широкої підтримки в юридичній науці, оскільки воно віддзеркалює саме внутрішній зміст терміна «контроль», тобто виявлення конкретних фактів.

Слід зазначити, що термін «протидія» є об'єктом наукового інтересу, особливо для кримінологів, в окремих працях яких зазначається, що вказаний термін недоцільно використовувати під час відображення сутності та змісту діяльності, направленої на адміністративні правопорушення. Аргументи на

користь вищезгаданої тези є такі справи. По-перше, термін «протидія» передбачає «протистояння» сторін, а не односторонній вплив; по-друге, протидіяти не означає застосовувати найсуворіші заходи державного примусу, які є найефективніші. Незважаючи на це, більшість науковців виступає за використання цього терміна і зазначають, що таке протистояння повинно вестися у межах закону та цивілізованої форми.

Наведені вище аргументи створюють конфлікт наукових тверджень та ускладнюють пошук оптимістичних тверджень. Наведені доводи продукують розвиток конфлікту наукових тверджень і ускладнюють пошук оптимального варіанта для однозначного позначення явища, що відповідатиме адекватному уявленню про його наукове та практичне значення. За таких умов з урахуванням екстраполяції поняття «протидія» в адміністративно-правову площину взагалі втрачається його предметна належність і практична цінність.

Разом із цим не можна не зійтися з думкою І. Михайловської, яка вважає що: «поняття «протидія» є комплексним: охоплює такі види діяльності, як попередження, запобігання, профілактика, припинення, ліквідація» [95, с. 225].

Унаслідок етимологічного аналізу слів «боротьба» та «протидія», в результаті здійснення якого О. О. Чернишова робить висновок, що: «термін «протидія правопорушенням» має ширше значення ніж «боротьба з правопорушеннями» й полягає не тільки в активних діях щодо подолання правопорушень, а й у перешкоджанні їх вчиненню. Отже, протидія правопорушенням є складним перманентним соціальним явищем. На сучасному етапі протидію правопорушенням можна охарактеризувати як складну діяльність, яка потребує вдосконалення й реалізації комплексу невідкладних заходів, як з боку влади, так і з боку суспільств» [197, с. 48-51; 186].

Водночас М. І. Мельник, досліджуючи боротьбу і протидію корупції, зауважує, що: «поняття «протидія» відображає весь комплекс заходів впливу на корупцію, включаючи вплив на соціальні передумови корупції, причини та умови корупційних діянь, правоохоронну діяльність щодо виявлення,

розслідування таких діянь, притягнення винних у їх вчиненні осіб до відповідальності» [91, с. 38; 22].

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо констатувати, що поняття «попередження» та «протидія» відрізняються різним змістовним і функціональним навантаженням, оскільки «попередження» зводиться, насамперед, до недопущення правопорушення, а «протидія», будучи в свою чергу ширшим за значенням поняттям, – до комплексу заходів, які включають як недопущення і профілактику, так і заходи, що вживаються після вчинення правопорушення [22, с. 21].

Адже термін «протидія» на відміну від терміна «попередження» у галузі запобігання та протидії домашньому насильству відтворює більшу кількість заходів впливу в досліджуваній сфері та залучає в себе один зі своїх основних елементів. Визначення «протидія» є більш прийнятним для вживання, ніж поняття «попередження» як у теорії права, так і в законодавстві про запобігання та протидію домашньому насильству.

Варто зауважити, що поняття «запобігання», яке використовується в назві Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», є не зовсім вдалим, адже в цьому Законі поняття «запобігання» та «протидія» домашньому насильству ототожнюються і визначаються разом як система соціальних і спеціальних заходів, спрямованих на усунення причин і умов, які сприяють вчиненню домашнього насильства, подоланню його негативних наслідків, корекції поведінки осіб, які вчинили домашнє насильство, притягненню їх до юридичної відповідальності, а також реабілітації осіб, які постраждали від домашнього насильства [22, с. 21].

Унаслідок цього, під поняттям «запобігання» варто усвідомлювати як недопущення, заперечення та відвернення адміністративного правопорушення.

Отже, досліджуване вище дає можливість підтвердити, що запобігання спрямовано передовсім на відвернення детермінантів та умов адміністративних правопорушень у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Як наслідок, можемо зауважувати, що термін «запобігання», аналогічно як і термін

«попередження», є складовою частиною протидії. Тому не варто їх прирівнювати. Отже, раціональним є застосування визначення «протидії домашньому насильству».

На цей час поняття протидії домашньому насильству визначене у п. 12 ч.1 ст.1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»: «протидія домашньому насильству - система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на припинення домашнього насильства, надання допомоги та захисту постраждалій особі, відшкодування їй завданої шкоди, а також на належне розслідування випадків домашнього насильства, притягнення до відповідальності кривдників та зміну їхньої поведінки» [165].

Оскільки об'єктом цього дослідження є адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству, відтак у роботі здійснюється аналіз таких категорій як «адміністративно-правові засади», «запобігання та протидія домашньому насильству», «домашнє насильство». Саме тому, доцільно також окремо проаналізувати поняття «насильство», яке є складовою частиною комплексного поняття «домашнє насильство». Але не просто насильство, яке є багатограним та комплексним поняттям, а саме в контексті домашнього насильства.

Передовсім варто відзначити, що у статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» домашнє насильство визначається як: «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка

вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [165].

Далі варто зауважити про інший нормативно-правовий акт в якому надається визначення домашнього насильства – це ст. 173-2 КУпАП, що має назву «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування». У цій статті визначено, що: «вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису» [65].

Окрім нормативно-правових актів поняття «домашнього насильства» також використовується в науковій юридичній літературі.

Водночас під час визначення поняття домашнього насильства варто звернути увагу на те, що ключовою ознакою домашнього насильства є те, що воно відбувається суто в контексті сімейних відносин. Водночас, як слушно зазначає С.В. Якімова, сімейні взаємини треба розглядати ширше, ніж просто шлюбно-сімейні відносини, які виникають на підставі шлюбу. Відповідно, у сімейних взаєминах можуть перебувати не тільки подружжя чи інші близькі родичі, але й інші особи, які проживають однією сім'єю, наприклад неодружені чоловік і жінка, які взаємно піклуються одне про одного, але водночас не мають взаємних прав та обов'язків згідно із сімейним законодавством [206, с. 193–194]. Тому під час визначення поняття домашнього насильства необхідно обов'язково звертати увагу на сімейний статус осіб.

До прикладу, розглядаючи проблеми протидії домашньому насильству, Е. Яхязаде робить висновок, що саме це поняття потрібно використовувати на законодавчому рівні [210, с. 122].

Як визначають інші науковці, ключовим словом терміна «домашнє насильство» є слово «домашнє», що відноситься до будинку, тобто його етимологічна суть означає «житло і людей, що живуть у ньому», це можуть бути як члени сім'ї, так і інші особи, стосунки, які склалися у будинку, що означає, територіальна ознака цього поняття є визначальною [94; 92 с. 29-30].

У свою чергу С. Шаргородська визначає домашнє насилля як певні свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як громадянина та завдають шкоди його фізичному, психічному або моральному здоров'ю, а також розвитку дитини [199, с. 14].

Натомість, у своєму дослідженні Горбова Г.О. зауважує, що у визначенні поняття «домашнє насильство», яке зафіксоване у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», на відміну від поняття «насильство в сім'ї», що містилося раніше в законодавстві, розширено перелік осіб, які підпадають під адміністративно-правову охорону від домашнього насильства. До таких осіб належать не лише члени сім'ї, а також особи, з якими існують або існували сімейні відносини навіть за умови якщо ці особи спільно не проживають. [22, с.25]. Ми, відповідно, поділяємо її позицію, в контексті цього питання.

Термін «домашнє насилля» вживається у Конвенції про запобігання та боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством. Ця Конвенція була відкрита для підписання 11 квітня 2011 року та підписана від імені України, але ратифікована 21 червня 2022 року. Отже, під домашнім насиллям розуміємо: «всі акти фізичного, сексуального, психологічного чи економічного насильства, що здійснюється у сім'ї або на побутовому рівні або між колишнім чи теперішнім подружжям, партнерами, незважаючи на те, чи проживає правопорушник із жертвою або окремо від неї» [70].

Утім, Т. М. Малиновська зауважує, що: «при визначенні домашнього насильства як соціального явища зазвичай вживаються такі терміни: насильство в сім'ї, сімейне насильство, насильство за ознакою статі, домашнє насильство, внутрішньо сімейне насильство як еквівалент, а в ряді випадків поєднуються з поняттям побутового насильства. Саме тому й виникає питання про смислову змістовність і співвідношення зазначених термінів» [88].

Отже, доходимо висновку, що основною особливістю цього виду насильства є те, що воно саме «домашнє». Тобто, вчиняється між особами, які мають або мали стійкі родинні, сімейні та близькі зв'язки, мають або мали спільний побут. До того ж, цей вид насильства відрізняється від інших його проявів, наприклад, від того, яке здійснюється на вулиці, між різними групами людей. Основним та визначальним є саме суб'єктний склад учасників домашнього насильства. Саме тому, протидія та запобігання домашньому насильству і надання допомоги потерпілим особам ускладнюється тим, що у цьому правопорушенні беруть участь близькі люди, родичі, які мають між собою певний зв'язок [102].

Визначальним словом терміна «домашнє насилля» є необмежене місце здійснення насильницьких дій (будівля чи інша домашня територія), а суб'єкти таких посягань. У цьому випадку «домашнє» – прикметник, який стосується дому, а в цьому аспекті предметом є відносини і юридичний статус осіб, які повніше описуються поняттям сім'ї. Враховуючи, що на одній території можуть проживати декілька сімей і, наприклад, може бути скоєне насильницьке кримінальне правопорушення між сусідами, але таке кримінальне правопорушення не буде розглянуто як домашнє насильство [88].

О. Гумін визначає, що: «термін «домашнє насильство» дещо нечіткий і не вказує учасників такого насильства, обмежуючи насильницький акт домашньою територією. Поняття «насильство в сім'ї» та «сімейне насильство», що приймаються як синоніми, є розширеними, що містять усі аспекти агресивного примусового впливу, що завдає різні збитки члену сім'ї, і поширені в міжнародних актах» [18, с. 496; 88].

На відміну від кримінальних правопорушень, які досить часто вчиняються між незнайомими особами, домашнє насильство вчиняється подружжям, батьками, дітьми, колишнім подружжям та іншими близькими особами, які були пов'язані родинними зв'язками.

Узагальнюючи вищевикладене, варто зауважити, що сутність поняття домашнього насильства має вияв через довготривалі взаємовідносини, які пов'язують осіб, що мають спільний побут або родинні зв'язки.

Зауважимо, що поняття «насильство» та «домашнє насильство» уже неодноразово були предметом різноманітних наукових досліджень. На цей час немає одного та єдиного визначення поняття «насильство».

Утім, Коломоєць О. Д. визначає насильство, як: «будь-який умисний протиправний вплив особи (групи осіб) на іншу особу (групу осіб), який здійснюється всупереч її (їх) волі у формі примушення (утримання) до (від) вчинення дій, що спричиняють (можуть спричинити) шкоду та порушують її (їх) права і свободи. На його думку, насилля в сім'ї є його невід'ємною частиною і своїм корінням сягає часів виникнення «людини розумної» [68, с. 9; 22].

Науковець Ковальова О. зауважує, що: «насилля в сім'ї визначено як будь-яка умисна дія/бездіяльність чи погроза застосування будь-якої дії/бездіяльності фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї, який володіє значною фізичною чи психологічною перевагою, щодо іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина й завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному, психічному здоров'ю чи економічним інтересам» [66; 22].

Отже, поняття «насильство» є комплексним та визначає ряд специфічних ознак. Першочергово насильство включає протиправний вплив на жертву, який здійснюється кривдником свідомо. Насильство у будь-якому виді та прояві завдає шкоди здоров'ю жертви (фізичному та психічному), до того ж, порушуючи права та свободи такої особи. І визначальною рисою насильства є

домінантне та пріоритетне становище кривдника, яке може проявлятися у застосуванні фізичної сили, матеріальних та нематеріальних благ тощо.

Отож, провівши комплексний аналіз нормативно-правових актів та наукової юридичної літератури, можемо констатувати, що поняття «домашнє насильство» характеризуються такими ознаками:

- 1) вчиняють свідомо;
- 2) є протиправним діянням (активною дією або бездіяльністю);
- 3) посягає та порушує конституційні права та свободи людини і громадянина;
- 4) вчиняється стосовно члена сім'ї або осіб, з якими існують чи існували сімейні відносини, незалежно від умов спільного проживання;
- 5) супроводжується фізичною, моральною, матеріальною шкодою;
- 6) особа, яка здійснює насильство, має значні переваги перед особою, щодо якої воно здійснюється [25, с.20].

Варто зауважити, що позитивним нововведенням є зазначення та розширення у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» переліку і кола осіб, на яких поширюється законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству, незалежно від факту спільного проживання: «подружжя; колишнє подружжя; наречені; мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя); особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти; особи, які мають спільну дитину (дітей); батьки (мати, батько) і дитина (діти); дід (баба) та онук (онука); прадід (прабаба) та правнук (правнучка); вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка); рідні брати і сестри; інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука); діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими; опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням; прийомні батьки,

батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя. Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству» [165].

Отже, на рівні законодавства надано розширений та розгорнутий перелік осіб, які можуть бути суб'єктами домашнього насильства: жертвою або кривдником. Це суттєво полегшує роботу на практиці, зокрема під час розгляду справ про притягнення особи до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, адже не потрібно посилаючись на інші нормативно-правові акти задля тлумачення поняття кола осіб, на яких може поширюватися законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству. Окрім того, позитивним нововведенням є те, що на законодавчому рівні закріплено і те, що факт спільного проживання при поширенні законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству – не має вирішального значення. Тобто, особи фізично можуть разом не проживати, але вони є поєднані родинними зв'язками.

Детальний розгляд ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [165] надає можливість вирізнити такі форми вчинення домашнього насильства.

Перша із форм домашнього насильства – це економічне насильство. Під ним розуміється домашнє насильство, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру» [46].

Отже, економічне насильство завжди стосується матеріальних благ, зокрема: грошових коштів, майна або майнових прав, що проявляється у їх навмисному обмеженні чи відібранні у особи, що стала жертвою домашнього насильства.

Наступний вид домашнього насильства, який визначено на законодавчому рівні – це психологічне. Відтак «психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, зокрема щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи» [165].

Отже, психологічне насильство завжди направлене на вплив, примус, залякування та маніпуляцію іншої особи, що стає жертвою домашнього насильства. Тобто, обов'язково чиниться негативний вплив на психіку та стан жертви.

Ще одна із форм домашнього насильства – сексуальне. Так, сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, зокрема вчинені стосовно дитини або в її присутності [46].

Сексуальне насильство є однією із найнебезпечніших форм домашнього насильства. Адже, досить часто особи, які стають його жертвами намагаються замовчати цей факт, через боязнь осуду у суспільстві. Крім того, під час сексуального домашнього насильства йдеться не лише про насильницькій дії сексуального характеру, але і про сексуальні домагання, без проникнення в тіло

жертви. На цей час поширеними є випадки, коли жертвами цього виду насильства стають діти, що чинить руйнівну дію на їх стан та розвиток.

І останньою формою домашнього насильства, яку виділяють на законодавчому рівні є фізичне насильство. У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що: «фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру» [165]. Отже, під фізичним домашнім насильством прийнято розуміти умисне завдання фізичної шкоди особі, яка є жертвою домашнього насильства.

Підбиваючи підсумки, доходимо висновку, що домашнє насильство варто трактувати, як свідомо вчинений протиправний, насильницький вплив, який здійснюється одним або кількома особами або членами родини, що перебувають чи перебували у стійких сімейних зв'язках, який має значні переваги (фізичні, психічні, майнові, немайнові тощо) перед іншим членом сім'ї або особою, з якою є або були родинні зв'язки, незалежно від умов спільного проживання та побуту, що виражається в діях економічного, фізичного, сексуального та психологічного характеру або небезпеці вчинення цього правопорушення, посягає на права та свободи визначені Конституцією України та завдає шкоду постраждалій особі.

Варто зауважити, що ефективно запобігання та протидія домашньому насильству прямо залежить від діяльності уповноважених на те суб'єктів. В Україні сформовано досить розгалужену систему суб'єктів на різних рівнях, які уповноважені здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству (рис. 1.).

Рис. 1.1 Суб'єкти, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [165]

Отже, більш повне формування поняття запобігання та протидії домашньому насильству варто формулювати з урахуванням суб'єктів, які уповноважені здійснювати заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Враховуючи результати проведеного вище дослідження нормативно-правових актів та наукової літератури, а також те, що зміст адміністративно-правового дослідження характеризується наявністю специфічного імперативно-домінантного методу, з метою з'ясування змісту запобігання та протидії домашньому насильству як об'єкта адміністративно-правового регулювання і дослідження, слід розкрити такі його особливості:

1) цілеспрямований характер, адже ці заходи запобігання та протидії направлені на врегулювання суспільних відносин, а саме тих, що виникають у родині;

2) мають на меті забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина;

3) регламентується нормами адміністративного права;

4) здійснюється за допомогою засобів і методів адміністративно-правового регулювання, що застосовуються уповноваженими суб'єктами у сфері протидії та запобігання домашньому насильству;

5) супроводжується виникненням суб'єктивних публічних прав і обов'язків суб'єктів права, що виникають у процесі протидії домашньому насильству.

Саме через поняття та ознаки розкривається сутність адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії домашньому насильству.

Отже, поділяючи сформовані науковцями позиції та провівши власне дослідження доходимо висновку, а саме: запобігання та протидію домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового дослідження, варто розглядати як спеціалізований комплекс заходів впливу, що здійснюється уповноваженими суб'єктами, на яких покладено обов'язок виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню домашнього насильства, запобігання домашньому

насилльству, попередження, припинення насилльства, усунення наслідків домашнього насилльства та притягнення винних до відповідальності, передбачені на основі норм адміністративного права, спрямовані на регулювання суспільних відносин з метою забезпечення конституційних прав і законних інтересів особи та громадянин.

Отож, підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити такі висновки:

– під домашнім насилльством слід розуміти завідомо протиправний вплив з боку одного (декількох) членів сім'ї, які (мають) суттєві переваги над іншим членом сім'ї, або особою (членами сім'ї, особами), з якою перебуває або перебувала особа в родинних стосунках, що виражається в діянні фізичного, психологічного, статевого та економічного характеру або в загрозі вчинення такого діяння, порушує конституційні права, свободи та інтереси людини і громадянина і завдає моральної шкоди або шкоди фізичному або психологічному здоров'ю;

- адміністративно-правове регулювання запобігання та протидії домашньому насилльству – це система адміністративно-правових засобів уповноважених суб'єктів, які в межах своєї компетенції повинні здійснювати запобігання домашньому насилльству відповідно до норм адміністративного права, спрямованих на вплив громадськості, відносини з метою забезпечення конституційних прав і законних інтересів людини і громадянина;

- протидія домашньому насилльству як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це комплекс заходів впливу, що здійснюються уповноваженими суб'єктами, на які покладено обов'язки щодо виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню домашнього насилльства, попередження випадків домашнього насилльства, припинення насилльства, усунення наслідків домашнього насилльства та своєчасне притягнення винних осіб до відповідальності, передбачені на основі норм адміністративного права, спрямовані на регулювання суспільних відносин з метою забезпечення конституційних прав громадян та законні інтереси людини і громадянина.

1.2. Ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству

Історичні екскурси та дослідження є невід'ємною складовою будь-яких досліджень, оскільки допомагають з'ясувати основні етапи становлення та розвитку законодавства щодо протидії домашньому насильству, а в окремих випадках слугують зразком для вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

На сьогодні необхідною є потреба в ретроспективному аналізі виникнення, поширення та адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству, шляхом дослідження наукових, історичних, релігійних джерел та законодавства. Вивчення історичного аспекту цього питання має винятково важливе значення, адже для того, щоб протидіяти цьому явищу необхідно дослідити його перші прояви.

Разом із цим слід зазначити, що важливе місце у захисті прав людини і громадянина та протидії домашньому насильству посідає правове регулювання, оскільки саме через нього здійснюється вплив на осіб, які вчиняють це насильство, та допомога жертвам такого насильства. Отже, очевидно, що запобігання та протидія домашньому насильству недопустима без адміністративно-правового регулювання, яке вимагає дослідження та вдосконалення.

Відтак у теорії права під правовим регулюванням розуміють здійснення за допомогою системи правових засобів (юридичних норм, правовідносин, індивідуальних приписів та ін.) результативного нормативно-організаційного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, охорони, розвитку відповідно до суспільних потреб чинного соціального устрою [23, с.10].

У свою чергу в юридичній енциклопедії правове регулювання визначається як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також вплив на поведінку та свідомість громадян через

проголошення їхніх прав та обов'язків, установлення певних дозволів і заборон, затвердження певних правових актів тощо [23, с.10].

Розглянемо більш детально трактування поняття «правове регулювання». Окремі вчені визначають його як цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів [188].

Як справедливо зауважує А. Коренєв, «адміністративно-правове регулювання – це процес послідовного використання адміністративно-правових засобів для досягнення цілей регулювання поведінки учасників суспільних відносин» [76, с. 60].

М. В. Кравчук трактує правове регулювання як: «здійснення за допомогою правових норм та інших юридичних засобів впливу на суспільні відносини з метою їхнього упорядкування, розвитку та захисту» [78].

М. Яковчук, надаючи визначення адміністративно-правового регулювання, називає його особливою формою управлінської діяльності, здійснюваної уповноваженими органами державної влади, органами місцевого самоврядування та саморегулювальними інституціями, владні повноваження яких спрямовано на реалізацію певних суспільних відносин, заснованих на обов'язковій або добровільній основі [208, с. 9; 24].

О. Петришин, С. Погребняк, В. Смородинський дають визначення правового регулювання, що охоплює ознаки, які мають значення для правового регулювання внутрішньовідомчого контролю. Вихідними елементами такого визначення є: цілі та предмет правового регулювання; суб'єкти й об'єкти регулювання; процес і стадії регулювання; методи регулювання; результати і новий цикл регулювання [187, с. 134–135].

Цікавою є позиція В. Галунька, який зазначає, що: «адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб, нормального функціонування громадянського суспільства та держави. Дослідник також виділяє основні ознаки

адміністративно-правового регулювання: цілеспрямований характер, наявність певного предмета і сфери правового впливу, спрямованість на забезпечення прав, свобод і публічних інтересів фізичних та юридичних осіб, організаційний та упорядкований характер, наявність певних стадій, що передбачають регламентацію суспільних відносин, забезпечення на основі реалізації адміністративно-правового методу» [17, с. 241-242; 22].

У науковій літературі вирізняють дві специфічні ознаки правового регулювання, яке: має цілеспрямований, організований, гарантовано-результативний характер, має нормативно-організаційне регулювання суспільних відносин, їх державно-владне, ціннісне нормування; здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що забезпечують досягнення необхідних цілей, завжди здійснюється за допомогою особливого, характерного тільки праву, механізму, покликаного гарантувати досягнення цілей, результатів, які ставив законодавець, видаючи юридичні норми [39].

Як бачимо, між вищезазначеними дефініціями вчених із приводу адміністративно-правового регулювання суттєвих відмінностей немає.

З цього приводу В.В. Тильчик стверджує, що: «сферою правового регулювання є ті суспільні відносини (економічні, політичні, культурні, національні, релігійні та інші), які потребують правового впливу. Ці відносини складають предмет правового регулювання, є вольовими, об'єктивно потребують впливу з боку держави та мають чітко визначений зміст» [190, с. 297; 24].

Окрім того, варто зауважити, що на цей час відсутнє комплексне дослідження історичних етапів становлення адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству. Тому, доречно буде здійснити періодизацію адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству. Власне, пропонуємо чотири етапи періодизації:

1) Початок X ст. – середина XVI ст. охоплює період Київської Русі та пов'язаний із входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

2) Початок XVII ст. – початок XX ст. пов'язаний з перебуванням України у складі Російської імперії.

3) Початок XX ст. – кінець XX ст. пов'язаний з існуванням радянської влади.

4) Серпень 1991 — до сьогодні, розпочався з набуття Україною незалежності й триває дотепер.

На жаль, насильство, супроводжувало людство упродовж його розвитку, функціонуючи у різних формах і видах, здійснюючи вплив на такий давній соціальний інститут, як сім'я. Аналізуючи формування і трансформацію суспільної свідомості до домашнього насильства та закріплення його в історичних нормативних актах нашої держави, звернемо увагу на ряд важливих обставин.

Варто зауважити, що будь-яке насильство має глибоке історичне коріння, як на території сучасної України, так і в зарубіжних країнах. Це негативне явище бере свій початок із давніх-давен, від перших зачатків людства на Землі.

Генезис домашнього насильства має глибоке коріння. Історичний аналіз шлюбу та сім'ї свідчить, що ці соціальні інститути розвиваються й змінюються відповідно до розвитку та зміни певної суспільної системи. Наразі відбувається процес удосконалення взаємовідносин всередині моногамної сім'ї у напрямку розвитку рівності статей та недискримінації залежно від виконуваних сімейних ролей. Однак на сучасному етапі розвитку українського суспільства неможливо швидко усунути пережитки минулого й гендерний дисбаланс у розподілі сімейних ролей і досягти формування сімейних відносин, вільних від дискримінації [7].

На зорі вітчизняної державності і протягом тривалого періоду часу юридичного визначення сімейно-побутового насильства не існувало. У правовому регулюванні сімейних взаємин пріоритет віддавався питанням майнового характеру між членами сім'ї, а особисті взаємини не знаходили достатнього відображення і ґрунтувалися в основному на церковному праві [110, с.135].

Знайомство із джерельною історичною базою дослідження дає змогу виокремити достатньо широке коло історичних пам'яток вітчизняного права, які регулювали відносини в цій сфері, а саме: Статути Володимира та Ярослава про церковні суди, Руська Правда, Статути Великого князівства Литовського 1529, 1566 та 1588 рр., «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р. та 1885 р., Кримінальне Уложення 1903 р., Кримінальні кодекси радянської України 1922, 1927 та 1961 рр. й інші [110, с.135].

Серед основних джерел і пам'яток нашої держави, в яких відображені перші основи збереження сім'ї як соціального інституту та протидії насильству належать до церковних статутів (зокрема церковні статути Володимира та Ярослава). За часів Київської Русі, у тогочасному світському праві, взагалі не було передбачено норм права, які були направлені на охорону та захист родини, родинних відносин та моралі від протиправних посягань.

Апелюючи до ключового джерела права давньоруської держави «Руської правди», зауважимо, що цей збірник не включає ультимативних обмежень стосовно уживання домашнього насильства чоловіком, який був головою у сім'ї. Відтак законодавчо переважала фактично необмежена влада чоловіка або батька, тобто голови сім'ї. Наступним примусовим кроком, на яке нормативно поширювалася заборона – було кровозміщення. Насамперед, воно мало відношення саме до ближніх членів сім'ї, які й склали родину.

Як зазначає Л.М. Сукмановська, значну та вагому роль у формуванні позиції про домінуюче становище чоловіка над жінкою в сімейному житті відіграла релігія. Святі писання майже всіх основних релігій світу, зокрема і християнства, мають низку місць, у яких чітко стверджується, що чоловіки повинні мати перевагу над жінками у суспільстві. Ці місця впродовж історії використовувалися для виправдання і посилення підлеглого статусу жінок. Багато релігій терпимо ставляться до домінування чоловіків над жінками, а деякі з них дещо заохочують фізичне покарання жінок та дітей. Релігійні

інституції історично сприяли існуванню суспільних і правових структур, установок і цінностей, які стверджують владу чоловіка [185, с. 272–281].

Більшість релігійних норм щодо відносин між батьками та дітьми міститься у Старому Завіті у Притчах Соломонових, зокрема: «13:24 Хто шкодує різки своєї, той ненавидить сина; а хто любить, той з дитинства карає його»; «19:18 Карай сина свого, доки є надія, і не обурюйся його криком»; «22:15 Глупство прив'язалося до серця юнака; але виправна різка відкине гнів його від нього»; «23:13–14 Не залишай юнака без покарання; якщо покараєш його різкою, він не помре. Ти покараєш його різкою, і врятуєш душу від «29:15 Різка і викриття дають мудрість; але підліток, залишений без уваги, вчиняє сором матері» [110; 185].

Згадуючи історію українського козацтва, Н.В. Висоцька зауважує, що питання поваги до протилежної статі та забезпечення захисту від насилля було неписаним правилом для козацького війська. Українська сім'я цього періоду будувалася відповідно до пропорційного розвитку двох статей. У системі духовних цінностей запорожців традиції шанування жінки-матері набули світоглядного значення [13].

Протягом тривалого проміжку часу питання запобігання та протидії домашньому насильству було залишено за межами правового та нормативного регулювання. З боку держави та органів державної влади взагалі не припускалося жодне втручання у сімейно-родинні відносини, а якщо такі прецеденти мали місце, то значилися як втручання у сферу приватного життя. Ця проблема мала наслідком беззаконня та свавілля у родинних правовідносинах, і натомість, залишилася без уваги.

Як зазначає Л. М. Сукмановська, друга половина ХХ сторіччя ознаменувалася підвищеною увагою до розвитку й дотримання прав людини, внаслідок цього науки соціального циклу стали глибше вивчати проблеми, пов'язані з порушенням прав людини, й пропонувати їх вирішення. Лише в 70-ті роки ХХ століття проблема насильства в сім'ї стала суспільно значущою, а подружнє насильство визнали неприпустимим на Заході [185, с. 272–281].

У Радянському Союзі домашньому насильству не приділялася належна увага з боку держави. Цією проблемою переважно займалися кримінологи під час вивчення сімейно-побутових правопорушень, зокрема Кузнецова Н.Ф., Мошак Г.Г. та інші [81]. Адже домашнє насильство не могло бути визнано проблемою в країні, де в кримінально-правовій доктрині пріоритетними об'єктами захисту були державні інтереси. На думку Крижанівського А.Ф. причиною такого стану розробленості цієї проблеми є «ідеологічні питання» щодо «радянської сім'ї», як передової і кращої в світі, що виключало навіть найменші припущення, що в ній можливо якесь насильство [79, с. 95]. У свою чергу Думко Ф.К. наголошував на тому, що однією із причин, яка не давала можливості досліджувати феномен сімейного насильства є поняття «приватне життя особистості» [36, с. 35].

Після розпаду Радянського Союзу можна було прослідкувати зміну попередніх соціальних орієнтирів та життєвих цінностей через нестабільну соціально-економічну ситуацію, зниження рівня життя та необхідністю прийняття нестандартних рішень, що сприяли зростання агресії та домашнього насильства. Лише наприкінці ХХ - початку ХХІ століття Україна на державному рівні звернула увагу на проблему домашнього насильства та визнала необхідність розроблення шляхів його вирішення.

Із середини 1990-х років заходи протидії насильству в сім'ї активно запроваджувалися в усьому світі. Зокрема, на пострадянському просторі проблемою сімейно-побутового насильства зацікавилися з кінця 1990-х. Спеціальне законодавство щодо протидії йому було прийняте у Киргизстані, Грузії, Молдові, Україні. Цьому сприяв комплекс причин, які стимулювали суспільство до протидії насильству:

- 1) криза перебудови суспільних відносин у 90-ті роки та зростання правопорушень на ґрунті сімейних відносин;

- 2) ратифікація ключових міжнародних стандартів (Конвенція ООН про права дитини та Декларація про викорінення насильства проти жінок);

- 3) розширення інформаційних зв'язків у глобалізованому світі (між вченими, працівниками правоохоронних органів, соціальними працівниками);
- 4) робота правозахисних недержавних організацій, передусім гендерного спрямування [61, с. 10–11; 116].

Суспільство розвивалося, ставало більш прогресивним, а демократичні цінності та свободи почали займати першочергове значення. Проблему домашнього насильства почали відкрито висвітлювати у різних країнах світу, що безперечно, має свій вплив на відкритість та сутність домашнього насильства в Україні. Подальший розвиток питання домашнього насильства в Україні почав розвиватися під міжнародним впливом.

На міжнародному рівні ця проблема теж неодноразового підіймалася та обговорювалася. Вперше на світовому рівні проблема домашнього насильства була висвітлена та актуалізована завдяки активним спільним діям міжнародного руху на захист прав жінок, оскільки саме жінки становили найбільш уразливу та незахищену групу, що страждала від насильницьких дій з боку членів своєї родини (батьків, чоловіків, братів тощо). Отже, на початковому етапі запобігання домашньому насильству увійшло в поле зору світової спільноти як складова подолання насильства щодо жінок загалом. Історія боротьби з насильством щодо жінок як міжнародна проблема – це історія злиття двох напрямів правозахисту: прав людини і прав жінок. Результати активності жіночого руху на міжнародному рівні відбилися у хронології конференцій, у текстах декларацій та конвенцій, резолюцій регіональних і міжнародних організацій, інших міжнародних документів останніх десятиріч, серед яких, насамперед, слід виділити Конвенцію Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації стосовно жінок 1 (Жіночу Конвенцію) [100; 71].

Ця Конвенція є міжнародним договором, що прийнятий у 1979 році Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй. У історичних та наукових джерелах ця Конвенція відома ще під назвою «білль про права для

жінок». Договір було укладено 09.09.1981 та ратифіковано 189 державами. Зокрема, Україна підписала Конвенцію 17.07.1980, а ратифікувала – 19.12.1980.

Основна тема, якій присвячені і преамбула, і статті Конвенції – це формулювання закликів до практичних дій держав щодо ліквідації дискримінації жінок.

Конвенція складається зі 30 статей, що об'єднані у шість частин:

«Частина I (статті 1-6) спрямована на недопущення дискримінації, гендерних стереотипів, торгівлі жінками та проституції.

Частина II (статті 7-9) визначає права жінок у публічній сфері з акцентом на політичне життя, представництва та права на громадянство.

Частина III (статті 10-14) описує економічні і соціальні права жінок, особливо у сфері освіти, зайнятості та охорони здоров'я. Також включає спеціальні засоби захисту для сільських жінок та проблем, з якими вони стикаються.

Частина IV (статті 15 і 16) визначає право жінок на рівність у шлюбі і сімейному житті, право на рівність перед законом.

Частина V (статті 17-22) засновує Комітет з ліквідації дискримінації жінок, а також процедуру звітності держав-учасниць.

Частина VI (статті 23-30) описує вплив Конвенції на інші договори, зобов'язання держав-учасниць і адміністративне забезпечення Конвенції» [71].

Отже, ратифікація цієї Конвенції не тільки націлює на дотримання прав жінок, але й на забезпечення рівності жінок та чоловіків у суспільстві та недопущення дискримінації або насильства у будь-яких формах щодо жінок.

Виходячи з вище зазначеного варто зауважити, що проблемні питання запобігання та протидії домашньому насильству є наболілою та актуальною темою для великої кількості народів та країн, і саме через це вона є предметом міжнародно-правових актів із захисту та забезпечення основних прав людей та громадян різних національностей та релігій, які ратифіковано багатьма країнами та Україною.

Що стосується питань, які ми досліджуємо можна стверджувати, що Україна, розроблюючи ефективні та своєчасні механізми запобігання та протидії домашньому насильству, зробила чимало кроків для ратифікації ряду міжнародних конвенцій, а саме:

1. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року, згідно з якої «Кожна держава-сторона вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією» [72];

2. Загальна декларація прав людини від 20 грудня 1948 року, в якій наголошується, що «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [43];

3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Факультативний Протокол до неї від 6 жовтня 1999 року, яка наголошує: «вживати відповідних законодавчих та інших заходів, включаючи санкції там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок» [71];

4. Міжнародна конвенція про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року, яка в статті 3 розкриває таке: «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма економічними, соціальними і культурними правами, передбаченими в цьому Пакті» [98];

5. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 року і «застосовується вона до дітей, які не досягли 18-річного віку» [38];

6. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року наголошує, що: «Держави, які беруть участь у цьому Пакті, зобов'язуються забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користування всіма громадянськими і політичними правами, передбаченими в цьому Пакті» [97];

7. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. «Для цілей цієї Конвенції дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку,

якщо за законом, застосовуваним до цієї особи, вона не досягає повноліття раніше» [73] та інші.

Перелічені міжнародні нормативно-правові акти направлені першочергово на забезпечення і гарантування прав та свобод, людини та громадянина, запобігання та протидію домашньому насильству.

Отже, зрозумілим є те, що ратифікація та імплементація нашою державою перелічених вище документів сприяє та допомагає утворенню національної законодавчої бази, яка має на меті ефективну та дієву протидію і запобігання домашньому насильству загалом. У той же час, Україна, ратифікувавши ці нормативно-правові та міжнародні документи показала свою готовність з дотримання та застосування саме міжнародних норм права у цій галузі.

У результаті плідної співпраці народних депутатів України з активістами жіночого та молодіжного руху держави 15 листопада 2001 року прийнято Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» – перший у країнах СНД та Східної Європи комплексний нормативний акт, спрямований на запобігання цьому соціально негативному явищу. Закон набув чинності 19 березня 2002 року – через три місяці з моменту його офіційного опублікування [171].

Згодом, 15 березня 2003 року Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису», Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено ст. 173-2 такого змісту: «Стаття 173-2. Вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису. Вчинення насильства в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо),

внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, – передбачають накладення штрафу від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням двадцяти відсотків заробітку.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, – передбачають накладення штрафу від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк від одного до двох місяців із відрахуванням двадцяти відсотків заробітку, а в разі якщо за обставинами справи, з урахуванням особи порушника, застосування цих заходів буде визнано недостатнім, – адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб» [65]. Ця стаття 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення неодноразово зазнавала змін та доповнень.

Майже 17 років в Україні був Закон України «Про попередження насильства в сім'ї», який передбачав заходи та повноваження органів державної влади у запобіганні та реагуванні на факти застосування фізичної сили в родинях [166]. Однак, в реальному житті постраждали члени сім'ї та діти частіше залишалися сам на сам із домашнім терором, і ніякої дієвої реакції від державних органів, як правило, не було. Причин такої ситуації чимало — недостатня законодавча регламентація, страх потерпілих звернутися за допомогою, відсутність реагування, насамперед, з боку поліції, складність фіксації та доведення факту насильства. Отже, сучасні виклики та розвиток суспільства, вектор руху до європейських цінностей, демократії потребували нової законодавчої бази або оновлення існуючої у сфері протидії домашньому насильству.

11 січня 2019 року в Україні набув чинності Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Парламент ухвалив цей Закон на початку грудня 2017 року. Норма документа про обтяжуючі обставини

вже набула чинності з 11 січня 2018 року. Однак переважна більшість норм закону набула чинності з 11 січня 2019 року – через рік після публікації у виданні «Голос України» [165].

З урахуванням набрання чинності Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення було викладено у такій редакції: «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення, – передбачають накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, передбачають накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб» [65].

Проте нещодавно Президент України Володимир Зеленський підписав Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього

насильства та насильства за ознакою статі» № 1604-IX, який Верховна Рада ухвалила 1 липня 2021 року [167; 161].

Документ дає змогу постраждалій особі отримати відшкодування матеріальних збитків і моральної шкоди, завданих унаслідок домашнього насильства.

Згідно із законом, військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, а також особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, рядового й начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту, Державного бюро розслідувань та поліцейські несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення поліції про місце свого тимчасового перебування у разі винесення такого припису. Вказані правопорушення караються накладенням штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від 30 до 40 годин, або адміністративним арештом на строк до 10 діб. За повторні правопорушення, вчинені протягом року, передбачений штраф від 20 до 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від 40 до 60 годин, або адміністративний арешт на строк до 15 діб [161].

Європейські стандарти відповідального ставлення держави до забезпечення та захисту прав людини знайшли своє втілення в конвенціях Ради Європи нового покоління, які містять не лише декларації, наміри, а перелік конкретних зобов'язань держави щодо вдосконалення законодавства, політики та правозастосовної практики, а також забезпечення належних фінансових та людських ресурсів.

Також варто зауважити, ще про один досить важливий для України нормативно-правовий акт у сфері протидії та запобігання домашньому насильству – Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, або

загальновідома під назвою «Стамбульська конвенція» (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence; Istanbul Convention) [70] — міжнародна угода Ради Європи щодо насильства проти жінок та домашнього насильства, відкрита для підписання 11 травня 2011 у Стамбулі, Туреччина. Питання ратифікації цієї Конвенції Україною активно обговорюється в останні роки, особливо з 2016 року. Було досить багато думок та суперечностей з приводу ратифікації цієї Конвенції Україною. Однак 20 червня 2022 року відбувся важливий історичний момент — Україна ратифікувала цю Конвенцію.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами стала першим юридично обов'язковим документом в Європі з цього питання і найбільш масштабною міжнародною угодою за обсягом правового регулювання. До основних цілей Стамбульської конвенції, що викладені у її статті 1, належить: «захист жінок від усіх форм насильства; запобігання, переслідування і усунення такого явища, як насильство щодо жінок та домашнє насильство, а також сприяння ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок і досягненню рівності між жінками і чоловіками, зокрема шляхом розширення прав і можливостей жінок» [70].

Стамбульська конвенція поширюється на всі форми насильства щодо жінок, включаючи домашнє насильство, що, як стверджується, зачіпає жінок непропорційно. Однак держави-учасниці можуть також застосовувати положення цієї конвенції до чоловіків, які стають жертвами домашнього насильства. Стамбульська конвенція також виходить з того, що діти є жертвами домашнього насильства, зокрема, якщо вони стають свідками насильства, що відбувається в лоні сім'ї [191].

Попередньо Україна визначилася щодо перспектив ратифікації Стамбульської конвенції, але це було лише питанням часу. 2 червня 2015 року Верховна Рада України ухвалила Постанову, якою затвердила план законодавчого забезпечення реформ в Україні. У пункті 111 цієї Постанови

зазначено, що Україна бере собі за мету ратифікувати Стамбульську конвенцію у II кварталі 2016 р. У цьому документі також визначено парламентські комітети, що відповідають за підготовку до розгляду необхідних для цього законопроектів: йдеться про Комітет у закордонних справах, Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму, а також Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин. У зазначений термін ратифікація таки відбулася, однак, враховуючи комплексний підхід Стамбульської конвенції, суб'єкти законодавчої ініціативи (Уряд країни, народні депутати України) розробили пакет законодавчих змін з метою приведення чинного законодавства України відповідно до вимог Стамбульської конвенції [70]. Цей «пакет» включив, з одного боку – зміни до кримінального блоку: Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III та Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012р. № 4651-VI, що спрямовані на криміналізацію домашнього насильства та різних форм насильства щодо жінок; з іншого боку – прийняття Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [165] (яким скасовано Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» [166]), зміни до Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV (якими, зокрема, запроваджується до чинного законодавства України поняття «гендер», «гендерно зумовлене насильство (насильство за гендерною ознакою)», а також передбачається система заходів, спрямованих на запобігання такому насильству, та захист постраждалих осіб); зміни до Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (що містять окрему главу, яка регулює винесення судом обмежувального припису кривднику); нову редакцію ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X та окремі інші.

Історичний аналіз адміністративно-правового регулювання у сфері протидії домашньому насильству, свідчить про постійний розвиток, зміну та вдосконалення. На цей час можемо вважати, розпочався ще один, новий, етап

у адміністративно-правовому регулюванні протидії домашньому насильству – у зв'язку з повноцінною ратифікацією Україною Стамбульської конвенції.

Отже, можемо констатувати, що під ретроспективним аналізом адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству, слід розуміти історично сформовану систему адміністративно-правових засобів, що використовується відповідними суб'єктами, які в межах їх компетенції покликані здійснювати протидію домашньому насильству відповідно до адміністративного права, спрямованих на врегулювання суспільних відносин з метою забезпечення конституційних прав та законних інтересів людини і громадянина.

1.3. Місце та роль поліції у протидії домашньому насильству

Особливе місце у протидії домашньому насильству посідають спеціально створені для цього суб'єкти, тобто органи, які реалізують та здійснюють протидію цьому явищу. В Україні, окрім Національної поліції, діє розгалужена система суб'єктів у сфері протидії та запобігання домашньому насильству: установ, органів і закладів охорони здоров'я, закладів освіти, загальних і спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, органів місцевого самоврядування, судів, прокуратур, служб у справах дітей, центрів із надання безоплатної правової допомоги, спеціалізованих кол-центрів. Водночас наведений перелік суб'єктів не є вичерпним. Кожен суб'єкт у сфері протидії та запобігання домашньому насильству наділений певними повноваженнями та правами для захисту осіб, які стали жертвами домашнього насильства, має свою специфіку та напрям роботи, однак серед усіх таких суб'єктів особлива роль належить Національній поліції як органу, наділеному особливими та специфічними повноваженнями.

Національній поліції, як «центральному органу виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку», [168] належить головне місце у протидії домашньому насильству. Фактично, на цей час, лише поліція наділена особливим, виключними, повноваженнями у сфері протидії домашньому насильству та може застосувати заходи адміністративно-правового впливу та примусу до осіб, які здійснюють домашнє насильство.

Центральне місце у протидії домашньому насильству безпосередньо пов'язане із завданнями поліції, які визначенні у Законі України «Про Національну поліцію»:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;

4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [169].

В Україні про домашнє насильство у 2021 році заявляли вдвічі частіше, ніж у 2020 році, офіційно повідомляє МВС. За 2021 рік зафіксували 326 тисяч звернень, що на 56 % більше проти 2020 року (209 тисяч звернень). Загалом склали на 10 % більше протоколів, а на 11 % збільшилася кількість тих, хто перебуває на обліку за вчинення домашнього насильства. За словами заступниці Міністра внутрішніх справ Катерини Павліченко, українці все більше визнають домашнє насильство проблемою та не бояться говорити про нього [16].

У 2020 році у зв'язку з підвищенням рівня довіри до працівників Національної поліції України в декілька разів підвищилася кількість звернень щодо випадків вчинення домашнього насильства.

У першому півріччі 2021 року Міністерство внутрішніх вправ України ініціювало створення карти підтримки та допомоги особам, які стали жертвами домашнього насильства. Ця карта розміщує необхідну та важливу інформацію про органи та підрозділи, які можуть допомогти особам, які стали жертвами домашнього насильства. Розроблена карта дає можливість сформулювати оптимальний, безпечний та зручний шлях.

Депутати ІХ скликання Київської міської ради в кінці травня 2021 року затвердили нову програму щодо протидії домашньому насильству до 2024 року. На цю програму було закладено фінансування на найближчі роки в сумі 156 мільйонів гривень.

Окрім того, поліції у сфері протидії домашньому насильству належать особливі повноваження, які, безумовно, пов'язані з тим, що домашньому насильству необхідно запобігати, протидіяти, виявляти ці випадки, належним чином реагувати на них та застосувати відповідні заходи, до осіб, які вчинили домашнє насильство, зокрема і притягнення до відповідальності, яка встановлена Законом [169].

Реагування на відповідні факти виникнення та прояви домашнього насильства здійснюється підрозділами Національної поліції у межах повноважень, визначених профільним Законом України «Про Національну поліцію» [169]. Повноваження підрозділів Національної поліції у сфері протидії та запобігання домашньому насильству визначені у ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», а саме:

- 1) виявляти факти домашнього насильства та своєчасно реагувати на них;
- 2) приймати від постраждалих, а також від інших осіб, зокрема від суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері запобігання насильству, заяви та повідомлення про вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- 3) вживати заходів для припинення домашнього насильства та надавати допомогу постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;
- 4) інформувати постраждалих осіб про їхні права, заходи та соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;
- 5) виносити термінові заборонні приписи стосовно кривдників;
- 6) проводити профілактичну роботу з кривдниками;
- 7) взаємодіяти з іншими суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;
- 8) проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, в разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи;
- 9) забезпечувати влаштування до притулку для осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, за виключенням осіб:
 - у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння;
 - з ознаками гострих інфекційних і венеричних захворювань;

- із психічними захворюваннями у гострій стадії, хронічними психічними захворюваннями у стадії загострення, пограничними станами, що супроводжуються розладами поведінки, шкідливими для хворого й інших осіб;
- з інфекційними захворюваннями шкіри та волосся, хворими на туберкульоз;
- за інших обставин, що свідчать про безпосередню небезпеку постраждалої особи для себе або для інших осіб;

10) складати протоколи про адміністративні правопорушення відповідно до статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення [165].

Зазначені постраждалі особи, підлягають невідкладному направленню до закладів охорони здоров'я з одночасним інформуванням відповідно до законодавства про факт вчинення щодо них домашнього насильства.

Коли потерпіла особа звертається на лінію «102», вона повідомляє фактичні обставини події, яка сталася. Оператор лінії «102» самостійно кваліфікує, яке саме відбувалося правопорушення. Щодо мобільної групи, яка реагує на факт вчинення домашнього насильства, закономірно, першим на місце події прибуває екіпаж патрульної поліції, який з'ясовує всі обставини події. За наявності самого правопорушення виїжджає додатково офіцер поліції. Якщо під час цього правопорушення є малолітні або/чи неповнолітні особи, які були свідками або стосовно яких вчинялося правопорушення, то залучається працівник ювенальної превенції. Відповідно, якщо є ознаки кримінального правопорушення, то залучаються фахівці з органів досудового розслідування та кримінальної поліції.

Варто розглянути алгоритми дій поліцейських під час реагування на випадки домашнього насильства. Перед виїздом на місце події необхідно:

1) уточнити в заявника дані про: форму (форми) насильства, кількість учасників конфлікту, їх фізичний і психологічний стан; необхідність надання медичної допомоги учасникам конфлікту (виклик медичних працівників); присутність дітей під час конфлікту; наявність на місці конфлікту зброї (боєприпасів) і можливості її застосування, а також інших загроз життю та

здоров'ю громадян; участь учасників конфлікту (кривдника) в антитерористичній операції (операції Об'єднаних сил);

2) перевірити бази даних щодо перебування осіб, які мешкають за вказаною адресою, на профілактичних обліках (психічно хворий, наркоман, раніше судимий, особа, яка вже притягувалася до відповідальності за вчинення домашнього насильства) та з'ясувати наявність у них зареєстрованої вогнепальної зброї;

3) визначити та розподілити основні завдання кожного працівника поліції на місці події;

4) попередньо відпрацювати спільні дії в разі застосування фізичної сили, спеціальних засобів і зброї.

Поліцейські після прибуття на місце події вживають передбачених законодавством заходів щодо припинення домашнього насильства, дотримуючись при цьому заходів особистої безпеки [77].

Згідно зі статтею Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» поліцейські можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинюваного акту домашнього насильства, в разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи [165].

Для забезпечення особистої безпеки поліцейські зобов'язані:

- контролювати поведінку учасників конфлікту на місці події, зосереджуючись на можливих загрозах;
- перебувати в межах візуального (вербального) контакту один з одним;
- мати систему власних умовних знаків (жестів, слів тощо), за допомогою яких можна передавати необхідну інформацію, приховану від оточуючих [77].

На місці вчинення правопорушень працівникам поліції варто звертати увагу на:

- умови житлової площі (житлово-побутові умови);
- сліди вчинення насильства;
- знаряддя чи засоби, вчинення домашнього насильства;

- стан в якому перебувають учасники конфлікту (наприклад, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння.

Під час візуального огляду помешкання, перш за все слід звертати увагу на наявність: місць можливого укриття кривдника, або інших осіб, що можуть здійснити раптовий напад на працівника поліції; місць переховування доказів вчинення домашнього насильства, зброї та інших предметів, якими може бути завдано шкоди життю або здоров'ю поліцейського, правопорушника чи оточуючим; додаткових виходів з приміщення, відкритих вікон на нижніх поверхах, через які правопорушник може втекти або позбавитися речових доказів; ознак перебування собак, яких правопорушник може використати для нападу на поліцейського; місць (приміщень), які можуть бути використані для ізоляції учасників сімейного конфлікту або укриття працівників поліції від нападу правопорушника, зокрема із використанням зброї [77; 115].

З метою визначення предметів та речей побуту, за сприяння яких можливе вчинення домашнього насильства по відношенню до жертви:

1) у полі зору кривдника – предмети та речі побуту, які могли бути використані для завдання тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості.

2) у приватному будинку – зареєстрованої зброї і надати можливість кривднику її непримусово видати.

3) замасковане озброєння та речі в кривдника та у приміщенні.

4) предметів та речей побуту, які можуть використовуватися для здійснення опору працівнику поліції. (дерев'яні, скляні предмети тощо);

Для того щоб обмежити доступ до подібних предметів та речей доречно: збільшити дистанцію між особою кривдником та предметами; відокремлювати його в іншій будівлі чи приміщенні; перевести кривдника у місце, щоб останній знаходився спиною до працівників поліції; прибрати речі та предмети власноручно або за змогою жертви.

З метою недопущення конфліктної ситуації на місці вчинення домашнього насильства поліцейський:

– урахує стан кожного учасника конфлікту;

- обирає сприятливу ситуацію і дає можливість сторонам конфлікту спокійно висловити причини виникнення конфлікту, не перебиваючи їх;
- проводить бесіду без упередженого ставлення, критично ставиться до отриманої інформації, уникаючи провокування таких психологічних станів, як ревності, помста, заздрість, приниження, користь тощо;
- не використовує провокаційні прийоми (наприклад, розголошення чи повідомлення окремій особі про інтимні стосунки сторін конфлікту);
- виступає як сторонній, не підтримуючи жодного учасника конфлікту, але наголошуючи на своєму офіційному статусі особи, яка зобов'язана з'ясувати ситуацію і має відповідні повноваження припинити домашнє насильство» [77].

У запобіганні та протидії домашньому насильству однією з найважливіших частин – є робота та спілкування із кривдником. Першочергово, потрібно заспокоїти людину (якщо вона перебуває у стані агресії та поводить себе неадекватно). Після чого необхідно встановити комунікацію для здійснення подальшого діалогу (бесіди), не звертати увагу на ймовірні провокації зі сторони кривдника, роз'яснити останньому про настання відповідальності за вчинення домашнього насильства передбаченого законодавством України та пояснити в чому полягає незаконність дій. Також необхідно повідомити кривднику про спеціальні заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству, які застосовуються при вчиненні насильства. Нерідко є епізоди коли кривдник може інсценувати з себе жертву та перекидати відповідальність за вчинене на жертву, мотивуючи це тим, що постраждала особа сама нарвалася або може контролювати жертву через висловлювання, та інші непомітні деталі їхніх взаємовідносин (досить часто це стосується дітей). Подібними діями може впливати на розповідь жертви працівникам поліції.

Також досить складним та архіважливим етапом у роботі поліцейських у сфері запобігання та протидії домашнього насильства, припадає роботі з жертвою. Якщо в постраждалої особи є явні фізичні ушкодження потрібно надати до медичну допомогу, організувати виклик швидкої медичної допомоги

з неодмінним зазначенням числа постраждалих людей, роз'яснити можливість написання заяви щодо цього правопорушення. Зважаючи на стан жертви домашнього насильства, варто прийняти заяву про адміністративне правопорушення безпосередньо на місці вчинення цього правопорушення та подати її до найближчого органу поліції для подальшої реєстрації та вжиття необхідних заходів [116].

Якщо особа відмовляється писати заяву, повідомити її про можливість звернення в подальшому до територіального (відокремленого) органу поліції для написання такої заяви. Поінформувати постраждалу особу та/або її представника (у разі коли такий представник не є кривдником) про її права та соціальні послуги, якими вона може скористатися, можливість відшкодування кривдником завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, винесення щодо кривдника термінового заборонного припису, можливі процесуальні рішення, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї насильства, зокрема пов'язані із затриманням, арештом кривдника або його звільненням. Однак обов'язково необхідно рекомендувати постраждалій особі (її представнику) написати заяву. Поліцейському слід зауважити, що замовчування фактів домашнього насильства та недбалість у ставленні до власної безпеки може призвести до погіршення ситуації і становити загрозу життю та здоров'ю [77].

Архіважливим у роботі працівників Національної поліції є здійснення оцінки ймовірності продовження та повторного здійснення домашнього насильства. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства визначено «наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13.03.2019 № 369/180 «Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства». «Оцінка ризиків – оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи. Оцінку ризиків проводить поліцейський уповноваженого підрозділу органу

Національної поліції України за фактом вчинення домашнього насильства. Результати оцінки ризиків враховує поліцейський уповноваженого підрозділу поліції під час винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника, ужиття інших заходів для припинення такого насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення та надання допомоги постраждалим особам у порядку, визначеному законодавством. Оцінка ризиків проводиться за факторами небезпеки/ризиків щодо вчинення домашнього насильства, передбачених у формі оцінки ризиків вчинення домашнього насильства згідно з додатком до Порядку, шляхом спілкування/бесіди з постраждалою від такого насильства особою або її представником, з'ясування обставин конфлікту та виявлення чинників і умов, які створюють або можуть створювати небезпеку для цієї особи» [158].

Результати оцінки дій кривдника використовуються для факторів визначення небезпеки або ризику щодо вчинення домашнього насильства. Ці фактори небезпеки або ризику свідчать про можливість настання смертельних наслідків у разі здійснення домашнього насильства. Оцінка факторів небезпеки або ризику вчинення домашнього насильства здійснюється у формі запитань, на які надає відповіді працівник Національної поліції за наслідками бесіди з особою, яка стала жертвою домашнього насильства. Також працівником поліції здійснюється загальна оцінка ситуації, в якій мало місце домашнє насильство. Ці заходи проводяться з ціллю вияву імовірності повторного здійснення домашнього насильства.

При виявленні будь-яких інших чинників/обставин за результатами оцінки ситуації, які можуть відбитися на рівні небезпеки (ризик) вчинення домашнього насильства, працівник уповноваженого підрозділу поліції в позиції «Зауваження поліцейського уповноваженого підрозділу поліції щодо будь-яких інших чинників/обставин, які підвищують/знижують рівень загрози життю та здоров'ю постраждалої особи» форми оцінки ризиків вчинення домашнього насильства робить запис про наявність таких чинників/обставин, їх можливі наслідки та дає інші зауваження щодо них. У зв'язку з тим, що кожна окрема

ситуація може мати особливі чинники/обставини, які впливають на ступінь небезпеки та ризик смертельного випадку, пов'язаного з домашнім насильством, не передбачені формою оцінки ризиків вчинення домашнього насильства, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції на власний розсуд може оцінити рівень небезпеки як високий, якщо він/вона вважає, що жертва перебуває в потенційно небезпечній ситуації або в обстановці, яка може спричинити смерть особи або інші тяжкі наслідки [158].

Працівник Національної поліції робить записи у відповідній графі про форми та оцінки небезпек (ризиків) та ймовірні результати таких факторів вчинення насильства.

Залежно від визначеного рівня небезпеки, яка загрожує постраждалій особі, поліцейський уповноваженого підрозділу поліції приймає рішення щодо необхідності винесення термінового заборонного припису стосовно кривдника та застосування заходів, передбачених частиною другою статті 25 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Якщо поліцейський уповноваженого підрозділу поліції вважає, що постраждала особа потребує медичної, соціальної, психологічної, правової або іншої допомоги, він інформує в установленому законодавством порядку про це відповідний уповноважений орган (установу) у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. У разі наявності декількох постраждалих осіб, форма оцінки ризиків вчинення домашнього насильства заповнюється стосовно кожної постраждалої особи окремо [77; 165].

За наслідками здійснення оцінки ризиків, працівники поліції долучають заповнену форму оцінки ризиків домашнього насильства до матеріалів справи, які зібрані.

У поліції створено мобільні групи для протидії домашньому насильству в Україні. Поліцією масштабовано проєкт, який спочатку був пілотний, проти домашнього насильства – «Поліна», що діє із 2017 року у Дарницькому районі Києва, Малиновському районі Одеси та у Сєверодонецьку на Луганщині. До складу мобільних груп входять працівники превенції – це дільничні офіцери

поліції, працівники ювенальної превенції, слідство карного розшуку та віддалено – екіпаж патрульної поліції. Учасники самих мобільних груп – працівники управлінь та відділів Національної поліції. Всі пройшли відповідну підготовку, зокрема, з протидії та реагування на факти вчинення насильства в сім'ї. Але поліцейські у складі перших пілотних груп пройшли додаткову підготовку та спеціалізоване навчання на базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Це стало можливо завдяки підтримці міжнародних партнерів та колег ОБСЄ, ПРООН, «ООН Жінки» та Канадської поліцейської місії, експерти яких взяли участь у розробленні та проведенні навчальних тренінгів для учасників мобільних груп [207]. Запровадження та реалізація такого проєкту в Україні — це значний крок до європейських стандартів у сфері протидії домашньому насильству.

Успіхом у цій сфері можна назвати досягнення системи закритого циклу – коли особа отримує комплексний захист: оперативну реакцію після звернення на лінію 102, конфіденційність, професійних працівників, супровід до безпечної інфраструктури, надання потрібної медичної, психологічної та правової допомоги. «Поліна» – це фундамент для того, щоб у подальшому виявлення випадків домашнього насильства було своєчасним та дієвим завдяки чіткій взаємодії й алгоритму дій відповідних служб. Звичайно, вони будуть більш досконалими тепер, після ратифікації Стамбульської конвенції та ухвалення Закону України «Про запобігання та протидії домашнього насильства» [207].

Також важливо, що Кодекс України про адміністративні правопорушення наділяє поліцію владними повноваженнями у сфері адміністративно-правового регулювання протидії домашнього насильства шляхом здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо складання на особу, яка вчинила адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, протоколу про адміністративні правопорушення за вказаною статтею, застосовуючи при цьому засоби адміністративного примусу [65].

Проаналізувавши нормативно-правові акти у сфері протидії та запобігання домашньому насильству, зокрема Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII «Про Національну поліцію», Закон України від 7 грудня 2017 р. № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству», постанови Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2019 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі», наказу МВС України від 1 серпня 2018 р. № 654 «Про затвердження Порядку внесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника» можна дійти висновку, що законодавцем не конкретизовано, які ж підрозділи поліції віднесено до тих, які уповноважені у сфері протидії та запобігання домашньому насильству.

Аналіз відомчих нормативно-правових актів, які регулюють діяльність підрозділів поліції дозволяє підсумувати, що до уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері протидії та запобігання домашньому насильству варто віднести підрозділи, які мають спеціальні повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: оператори гарячої лінії «102», патрульна поліція, група реагування «ПОЛІНА», підрозділи ювенальної превенції, дільничні офіцери поліції, органи досудового розслідування, чергові частини.

Отже, можемо констатувати, що органи Національної поліції України здійснюють адміністративно-правове регулювання протидії домашнього насильства шляхом попередження правопорушення, передбаченого ст. 173-2 Кодекс України про адміністративні правопорушення, його припинення, здійснення адміністративно-юрисдикційної діяльності щодо осіб, які вчинили таке насильство, що підпадає під ознаки адміністративного правопорушення, шляхом складання протоколів про адміністративні правопорушення, застосовуючи при цьому засоби адміністративного примусу, а також винесення термінового заборонного припису стосовно кривдників та профілактична робота з ними.

Висновки до Розділу 1

Домашнє насильство є комплексною проблемою, тому здебільшого у дослідженнях, присвячених цій проблематиці, переважає міждисциплінарний підхід. Дослідження проблеми домашнього насильства мають бути орієнтованими на вироблення шляхів вирішення цієї проблеми незалежно від статевої, національної приналежності, віку та стану здоров'я жертви такого насильства.

Діяльність, що спрямована на зменшення кількості випадків насильства в сім'ї, відповідає термін «протидія», проте використання законодавцем терміна «попередження», пояснює переважне його вживання дослідниками з різних галузей знань.

В результаті дослідження понятійного апарату обґрунтовано, що термін «домашнє насильство» є ширшим ніж «насильство в сім'ї», оскільки передбачає вчинення насильства з боку одного члена сім'ї щодо іншого не тільки в домашньому середовищі, а й у будь-якому іншому місці, незалежно від факту спільного проживання разом.

Здійснено ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству. Запропоновано періодизацію адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству:

1) початок X ст. – середина XVI ст. охоплює період Київської Русі та пов'язаний із входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої;

2) початок XVII ст. – початок XX ст. пов'язаний з перебуванням України у складі Російської імперії;

3) початок XX ст. – кінець XX ст. пов'язаний з існуванням радянської влади;

4) серпень 1991 — до сьогодні, розпочався з набуття Україною незалежності й триває дотепер.

Проаналізовано вагомість Національної поліції у запобіганні та протидії вчинення випадків домашнього насильства. Протидія та запобігання є частиною пріоритетних напрямів Національної поліції України, безпосередньо цим займаються: працівники ювенальної превенції, поліцейські офіцери громад, дільничні офіцери, поліцейські Управлінь патрульної поліції та інші. Ефективність подібної діяльності доцільно доводити технічними можливостями працівників поліції, запровадженням принципу «community policing», покращенням правового регулювання діяльності та захищеності осіб, що становить собою цілісну систему запобігання та протидії домашньому насильству.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

2.1. Адміністративно-правове регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству

Опрацьовуючи проблему та особливості, які стосуються значення і змісту адміністративно-правового регулювання застосування заходів запобігання та протидії домашньому насильству найперше, потрібно розпочинати із наявного у теоретичній та правовій літературі бачення щодо цього складного й багатостороннього утворення правової реальності, як адміністративно-правове регулювання загалом, яке, в той же час, є видовим поняттям відносно родового терміна «правове регулювання». Першочергово, зазначимо, що категорія «регулювати» етимологічно походить від лат. «regulo» та означає «правило». Окрім того, аналіз тлумачних словників дає змогу стверджувати, що регулювати – це впорядковувати, приводити щось у певну відповідність. Водночас «вплив» означає цілеспрямовану дію на що-небудь за допомогою системи засобів. Під час дослідження цих двох понять доходимо висновку, що вони суттєво однотипні, водночас різняться за своєю суттю .

У словнику української мови закріплене тлумачення слова «регулювати»: впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; домагатись нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену взаємодію складових частин, деталей; зменшуючи або збільшуючи швидкість, величину і т. ін., досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого-небудь [25; 159].

Після аналізу поняття «регулювання», надалі потрібно дослідити значення наступного поняття – «правове регулювання». Наразі науковці, практики, вчені виділяють декілька різновидів тлумачення цього поняття. Так,

на думку А.М. Куліша, «правове регулювання – це здійснюваний в інтересах суспільства за допомогою норм права вплив на поведінку учасників суспільних відносин з метою встановлення й упорядкування останніх» [82, с. 62].

Науковець І. Голосніченко вважає, що правове регулювання є частиною правового впливу та визначається підвищеною чіткістю нормативної регламентації [21, с. 89].

За Г.О. Саміло правове регулювання «це вплив права на суспільні відносини за допомогою спеціальних юридичних засобів, переважно норм права» [172, с. 273].

Однак робота із врегулювання певного кола суспільних відносин імовірна тоді, коли деякі утворення оформлені організаційно, а тому, врегулювання варто аналізувати як частину організаційної діяльності, яка врегульовує соціальні відносини.

Одним із різновидів правового регулювання є адміністративно-правове регулювання, розгляд дефінітивної складової якого є предметом нашого дослідження. Проте перш ніж перейти до тлумачення адміністративно-правового регулювання, необхідно зупинитися на тих аспектах, які визначають вектор розвитку будь-якого адміністративно-правового регулювання [179].

Ми вже акцентували увагу на тому, що інтерпретаційне значення для розкриття змісту поняття «адміністративно-правове регулювання» належить терміна «регулювання» (від лат. *regulo* – правило).

Досліджуючи багатоманітні наявні у науці визначення адміністративно-правового регулювання, І.М. Шопіна слушно стверджує, що: «вони базуються на різних підходах до сутності правового регулювання як узагальненої категорії, а ці підходи, у свою чергу, зумовлені різними концепціями праворозуміння. Тому виділення найбільш загальних закономірностей кожного підходу дає змогу розглянути феномен правового регулювання в інструментальному, інституційному, нормативно-юридичному, діяльнісному, телеологічному, комунікативному, соціальному та інших аспектах, при цьому

кожен із них може бути ефективно використаний для вирішення конкретних завдань, які стоять перед певним дослідником» [200].

Так, І. Миронець вважає, що: «адміністративно-правове регулювання – це цілеспрямований, впорядковувальний, управлінський вплив держави на суспільні відносини в будівництві, межі та сутність якого зумовлені особливостями будівельних відносин як комплексної, технологічно складної, багато суб'єктної та залежної від зовнішніх факторів системи» [94, с. 16–17].

В. І. Теремецький визначає адміністративно-правове регулювання як таке, що: «являє собою цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, і постає в якості відповідних адміністративних засобів забезпечення прав та законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави у суспільних відносинах з метою підпорядкування їх юридично встановленому правопорядку, а також охорони та розвитку в інтересах суспільства і держави» [189, с. 50-54].

Підсумовуючи, вищевикладене за результатами дослідження можемо стверджувати, що поняття «регулювання» в широкому значенні – це діяння, що зумовлене визначеною метою, яка випереджає усвідомлення кривдником регулювання потреби в ньому. Тому, адміністративно-правове регулювання є багатогранним утворенням, яке в час трансформаційних метаморфоз у соціумі проймається новим сенсом, а затим, як юридична категорія завзято аналізується науковцями та правниками.

Також в контексті дослідження цього питання, варто врахувати етимологію поняття «заходи». Відповідно до словника слова «захід» має таке значення – «сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чогонебудь» [49]. Окрім того, в Законі України «Про Національну поліцію» міститься розділ V, який має назву «Поліцейські заходи», зокрема, у ст. 29 визначено, що: «Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень. Поліцейський захід

застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним» [169].

Тобто, заходи протидії домашньому насильству охоплюють сукупність дій та/або засобів досягнення результату – припинення такого явища як домашнє насильство.

На цей час в науковій, юридичній літературі та на рівні законодавства, у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено та охарактеризовано спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству [165]. Утім, пропонуємо поряд зі спеціальними заходами щодо протидії домашньому насильству виокремити та охарактеризувати – додаткові заходи щодо протидії домашньому насильству.

Саме профільним Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» сформульовано та впроваджено комплексний підхід до адміністративно-правового регулювання заходів запобігання та протидії домашньому насильству.

Відповідно до вищевказаного Закону визначено, що саме до кривдника, в розумінні цього нормативно-правового акта, це особа, яка здійснила домашнє насильство у будь-якій із форм, суб'єктами, які здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, можуть бути застосовані спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству.

У Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», зокрема у ст. 24, наведено спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству, до яких належить: 1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника (вноситься уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України); 2) обмежувальний припис стосовно кривдника (видається судом); 3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи (здійснюється уповноваженими підрозділами органу Національної поліції України); 4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників (відповідальними за виконання програм

для кривдників, є місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування). Звернемо детальну увагу на особливості застосування вищеперерахованих спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству. Терміновий заборонний припис виноситься «кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення» [165].

Терміновий заборонний припис може містити такі заходи: зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи; заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи; заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою. Під час вирішення питання про винесення термінового заборонного припису, пріоритет надається безпеці постраждалої особи. Вимога поширюється на місце спільного проживання постраждалої особи та кривдника незалежно від того, чи належить таке помешкання одному з них на праві власності, чи це помешкання є орендованим, або право на квартиру/будинок належить родичам, знайомим тощо [51].

Також, Законом визначено, що терміновий заборонний припис виноситься строком до 10 діб, якщо є відповідна заява постраждалої особи, яка стала жертвою домашнього насильства, а також за особистою ініціативою поліцейського під час визначення результатів оцінки ризиків.

Крім того, особа-кривдник, по відношенню до якої винесено та застосовано терміновий заборонний припис, має процесуальне право на оскарження його в судовому порядку.

Наступний спеціальний захід щодо протидії домашньому насильству, який може бути застосовано до кривдника – видача обмежувального припису. Порядок його видачі здійснюється судом відповідно до правил та порядку, які передбачені Цивільним процесуальним кодексом України.

Правила підсудності подачі заяви про видачу обмежуваного припису визначаються наступним чином. Так, заяву про видачу обмежувального припису може бути подано до загального місцевого суду (суду першої інстанції) особою, яка стала жертвою домашнього насильства чи насильства за ознакою статі, за місцем свого проживання або перебування. Також, у цій категорії справ встановлена і альтернативна підсудність, якщо особа, яка стала жертвою домашнього насильства або насильства за ознакою статі знаходиться у закладі, що має статус загальної або спеціалізованої служби підтримки постраждалих осіб. У цьому випадку постраждала особа можна подати заяву за місцем знаходження такого закладу.

Саме Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначено, що право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника мають: «1) постраждала особа або її представник; 2) у разі вчинення домашнього насильства стосовно дитини – батьки або інші законні представники дитини, родичі дитини (баба, дід, повнолітні брат, сестра), мачуха або вітчим дитини, а також орган опіки та піклування; 3) у разі вчинення домашнього насильства стосовно недієздатної особи – опікун, орган опіки та піклування». Заява про видачу обмежувального припису подається до суду за місцем проживання (перебування) особи, яка постраждала від домашнього насильства або насильства за ознакою статі, а якщо зазначена особа перебуває у закладі, що належить до загальних чи спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, – за місцезнаходженням цього закладу [165].

При цьому варто зауважити, що обмежувальний припис видається судом за заявою постраждалої особи на строк, який становить: від 1 місяця до 6 місяців. Крім того, строк видачі обмежувального припису може бути продовжено один раз судом на строк, що не може перевищувати 6 місяців.

Варто зауважити, що Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» передбачено заходи тимчасового обмеження прав кривдника або покладення на нього обов'язків, у зв'язку з винесенням

обмежувального припису: «1) заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою; 2) усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи; 3) обмеження спілкування з постраждалою дитиною; 4) заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою; 5) заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; 6) заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб» [165].

Про видачу обмежувального припису кривднику, суддя у визначений законом строк інформує уповноважені підрозділи органів Національної поліції України за місцем проживання (перебування) жертви для взяття кривдника на профілактичний облік, а також районні, районні у містах Києві і Севастополі державні адміністрації та виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад за місцем проживання (перебування) постраждалої особи. Обмежувальний припис не може містити заходів, що обмежують право проживання чи перебування кривдника у місці свого постійного проживання (перебування), якщо кривдником є особа, яка не досягла повноліття на день видачі такого припису [51].

У Постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 21 листопада 2018 року справа № 756/2072/18 (у застосуванні обмежувального припису відмовлено) міститься правовий висновок щодо підстав для видачі обмежувального припису: зважаючи на наведені правила Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», видача обмежувального припису є заходом впливу на кривдника, який може вживатися лише в інтересах постраждалих осіб та у разі настання певних факторів та ризиків. Суди під час вирішення такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та

доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного з батьків у реалізації своїх прав щодо дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків. Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають установлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження в майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві. У Постанові Касаційного цивільного суду (Другої судової палати) у складі Верховного Суду від 05 вересня 2019 року у справі № 756/3859/19 (провадження № 61-11564св19) (у застосуванні обмежувального припису відмовлено) міститься правовий висновок щодо суті (правової природи) обмежувального припису. Ураховуючи положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», обмежувальний припис за своєю суттю не є заходом покарання особи (на відміну від норм, закріплених у КУпАП та КК України), а є тимчасовим заходом, виконуючим захисну та запобіжну функцію і направленим на попередження вчинення насильства та забезпечення першочергової безпеки осіб з огляду на наявність ризиків, передбачених вищезазначеним законом, до вирішення питання про кваліфікацію дій кривдника та прийняття стосовно нього рішення у відповідних адміністративних або кримінальних провадженнях. У Постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 27 листопада 2019 року справа № 753/23624/18 (постановою суду зменшено обсяг обов'язків, які було покладено на кривдника рішенням апеляційного суду) міститься правовий висновок щодо обставин, які підлягають установленню судом, для видачі обмежувального припису. Протидія насильству у сім'ї є одним із важливих напрямів суспільного розвитку. Вона розглядається не лише як соціальна проблема, а, насамперед, як проблема захисту прав людини і, перш за все, прав жінок. Під час здійснення насильства у сім'ї відбувається порушення прав і свобод конкретної людини, що вимагає втручання з боку держави і суспільства. Невжиття своєчасних обмежувальних заходів щодо кривдника може призвести надалі до завдання

шкоди здоров'ю потерпілої від насильства у сім'ї. Суди під час вирішення такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного з батьків у реалізації своїх прав відносно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків. Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису суди мають установлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження у майбутньому домашнього насильства у будь-якому його прояві. У Постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 06 лютого 2020 року у справі № 753/8626/19 (відмовлено в застосуванні обмежувального припису) міститься правовий висновок щодо факту звернення особи до різних органів із підстав учинення відносно неї психологічного та фізичного насильства як підстави для видачі обмежувального припису: суди під час вирішення такої заяви мають надавати оцінку всім обставинам та доказам у справі, вирішувати питання про дотримання прав та інтересів дітей і батьків, а також забезпечити недопущення необґрунтованого обмеження одного із батьків у реалізації своїх прав відносно дітей у разі безпідставності та недоведеності вимог заяви іншого з батьків. Під час вирішення питання про наявність підстав для видачі обмежувального припису, суди мають установлювати, яким формам домашнього насильства піддавався заявник, та оцінювати ризики продовження в майбутньому домашнього насильства за будь-яких його проявів [26; 132; 133; 134; 135].

Постраждала особа може вимагати від кривдника компенсації її витрат на лікування, отримання консультацій або на оренду житла, яке вона винаймає (винаймала) з метою запобігання вчиненню стосовно неї домашнього насильства, а також періодичних витрат на її утримання, утримання дітей чи інших членів сім'ї, які перебувають (перебували) на утриманні кривдника, у порядку, передбаченому законодавством [93].

Серед додаткових заходів протидії домашньому насильству пропонуємо визначити:

1) заходи з надання допомоги особам, які стали жертвами домашнього насильства:

- проведення заходів для припинення домашнього насильства та надання допомоги постраждалим особам з урахуванням результатів оцінки ризиків;

- інформування постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

- проведення заходів для жінок, які перебувають на обліку з причини домашнього насильства, за комплексною програмою корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику;

- моніторинг даних щодо постраждалих від насильства людей похилого віку для запобігання правопорушень проти літніх людей;

- проведення робочих зустрічей в окремих випадках для визначення механізму допомоги:

- дорослій (им) постраждалій(им) особі(ам) від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;

- дитині (дітям) постраждалій(им) особі(ам) від домашнього насильства або насильства за ознакою статі.

2) Заходи щодо кривдників:

- взяття на профілактичний облік кривдників, проведення профілактичної роботи з кривдниками та контроль за дотриманням вимог заходів тимчасового обмеження прав кривдника;

- забезпечення виконання програм для кривдників.

3) Заходи із проведення просвітницької та інформаційної роботи:

- проведення просвітницької роботи спільно з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі;

- роз'яснення положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» особам, які перебувають на обліку та стали жертвами домашнього насильства;
- профілактичні рейди у сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах із причин домашнього насильства;
- індивідуальні профілактичні бесіди з членами родин, які перебувають на обліку Центру з причини жорстокого поводження в сім'ї;
- лекції та тренінги «Домашнє насильство та булінг. Подібності та відмінності» психолога «Клініки, дружньої до молоді» для сімей, які перебувають на обліку;
- розповсюдження буклетів, пам'яток та плакатів на тему «Протидія насильству».

Додаткові заходи щодо протидії домашньому насильству мають важливе значення для системи протидії домашньому насильству загалом. Специфікою додаткових заходів протидії домашньому насильству є те, що вони можуть застосовуватися разом зі спеціальними заходами, а також вони необхідні для посилення дії спеціальних заходів.

Однак наше суспільство постійно розвивається, є динамічним та потребує чогось нового, актуального. Зокрема, і нових, цифр овізованих заходів, що є своєрідними інструментами протидії домашньому насильству.

Міністерство цифрової трансформації за підтримки МВС запускає освітній серіал «Онлайн-інструменти протидії домашньому насильству» на платформі Дія. Цифрова освіта [103].

Освітній серіал, створений Міністерством внутрішніх справ та Міністерством цифрової трансформації за підтримки Канадсько-українського проєкту розвитку поліції (CUPDP) коштом Уряду Канади, складається з 5 серій та надає відповіді на такі запитання:

- Домашнє насильство: що це та яким буває.
- До кого звертатися за допомогою?
- Законодавство та повноваження поліції.

- Як допомогти постраждалим.
- За результатами пропонується фінальне тестування.

«Онлайн-інструменти протидії домашньому насильству» — освітній серіал, безкоштовний курс, який підкаже: куди звернутися потерпілим, як це зробити правильно та як зарадити, якщо ви стали випадковим свідком домашнього насильства. Також нещодавно було запущено освітній проєкт «Дім (НЕ) безпеки». Цей проєкт створено студією онлайн-освіти EdEra за підтримки Координатора проєктів ОБСЄ в Україні. Він орієнтований для тих, хто з власного досвіду знає що таке домашнє насильство та для тих, хто є його свідком [103].

Також неможливо залишити поза увагою пандемію коронавірусу (спричинену поширенням COVID 19) та карантинні обмеження, які були запровадженні у зв'язку з цим. Відповідним наслідком запровадження карантинних обмежень у країні стало збільшення випадків домашнього насильства, які потребували термінової реакції від працівників поліції.

В Україні під час карантинних обмежень, які були пов'язані з поширенням коронавірусу, було порушено традиційний спосіб життя громадян у різних частинах планети. Відповідно до офіційних відомостей Організації Об'єднаних Націй, через карантинні обмеження пов'язані з коронавірусом на всій планеті, почастишали випадки вчинення домашнього насильства, майже в два рази. Нову хвилю поширення випадків домашнього насильства, спровокувало нестабільне матеріальне становище, складний емоційний стан усіх членів родини, під час цілодобового перебування в одному житловому приміщенні.

Заступниця міністра внутрішніх справ Катерина Павліченко зазначила: «з початку введення карантину кількість повідомлень на лінію 102 щодо домашнього насильства не збільшилася. Однак ми розуміємо, що це може бути обумовлено низкою факторів. З одного боку, вимушена ізоляція та перебування разом із кривдником в одному приміщенні не завжди дає можливість особі, яка страждає від домашнього насильства, викликати допомогу. З іншого боку,

зазвичай, постраждалі повідомляють на 102 не під час виникнення першої ситуації домашнього насильства, а часто це відбувається тоді, коли конфлікт досягає максимальної напруги й існує безпосередня загроза життю та здоров'ю. До цього ще додається невизначеність щодо тривалості карантину» [205].

Через те, що умови ізоляції могли лімітувати можливості щодо пошуку необхідної та важливої інформації або можливість оповістити чи звернутися в екстрені служби про допомогу звичайними способами, Міністерством внутрішніх справ України разом із Національною поліцією України створено чат-бот у месенджері «Telegram», який послужив у вирішенні проблеми повідомлення про випадки домашнього насильства.

Також, створений чат-бот з назвою «@police_helpbot» об'єднує та містить всю необхідну жертвам домашнього насильства інформацію. Мати доступ до цієї інформації можна, якщо перейти за посиланням чат-боту #ДійПротиНасильства https://t.me/police_helpbot.

Цей чат-бот може бути корисний особам, які стали жертвами домашнього насильства, а саме: роз'яснення суті та поняття «домашнього насильства», як захиститися від нього, служби та органи, куди можна звернутися за допомогою; можливість виклику служб допомоги, зокрема поліції «102» та швидкої медичної допомоги «103»; зв'язок з юристами та працівниками безоплатної правової допомоги, адвокатами, які можуть надати в режимі онлайн юридичну консультацію; надати номери для зв'язку з іншими службами допомоги.

Отже, законодавство запроваджує нові заходи, які можуть бути застосовані до кривдника у разі здійснення ним домашнього насильства, або погрози його здійснення. Такі заходи мають захищати осіб, які постраждали від домашнього насилля та попереджувати таке насилля.

2.2. Об'єкт і об'єктивна сторона адміністративного правопорушення передбачена ст. 173-2 КУпАП

Будь-яке адміністративне правопорушення — складне правове та соціальне явище, яке виникає та існує в процесі економічного та політичного розвитку переважної більшості країн. Загалом, правопорушення – це передусім акт особистої поведінки, який виявляє та уточнює конкретне посягання на суспільні відносини, його загроза для суспільства та протиправність. Правопорушення за своєю суттю порушує правові норми-заборони, тобто встановлені державно-правовими нормами поведінки.

Підставою для притягнення особи до адміністративної відповідальності є вчинення нею дії чи допущення бездіяльності, які посягають на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління.

З розвитком суспільних відносин склад адміністративного правопорушення, який передбачений ст. 173-2 КУпАП, зазнав суттєвих змін. Такий стан речей значною мірою викликаний поглибленням процесів наукової автономії галузевих правопорушень та усвідомленням значення загальної теорії права в системі правового знання. В науковій та теоретичній літературі існує велика кількість визначення понять «склад адміністративного правопорушення». Загалом, у теорії права під складом адміністративного правопорушення розглядають сукупність ознак, які визначенні у нормах адміністративного права та характеризують діяння суб'єкта, як делікт, за який законом встановлено відповідальність.

На думку В. Комлика: «склад правопорушення як об'єкт дослідження загальної теорії права характерний тим, що абсолютна більшість науковців-теоретиків під складом правопорушення розуміють сукупність об'єктивних та суб'єктивних ознак, наявність яких дозволяє кваліфікувати діяння особи як протиправне. Водночас роль категорії «склад правопорушення» в категоріальному апараті теорії права посідає одне із центральних місць.

Зокрема, йдеться про те, що «склад правопорушення» в загальній теорії права повинен виступати в ролі «наріжного каменю» для побудови юридичних конструкцій складу правопорушення в інших галузях права» [75, с. 25].

До прикладу, В.К. Колпаков пропонує найбільш цілісну дефініцію складу адміністративного правопорушення: «під складом адміністративного правопорушення розуміється встановлена адміністративним законодавством сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, за наявності яких діяння вважається адміністративним правопорушенням» [74].

За межами адміністративно-правової норми, а отже, поза її законодавчим визначенням ознаки конкретного адміністративного правопорушення відсутні. Звідси випливає, що ознаки адміністративного правопорушення не є довільним утворенням чи певним уявленням. Ці ознаки існують самостійно від нашої свідомості. Склад адміністративного правопорушення, який визначається у адміністративно-правових нормах, є підсумком «правотворчості» законотворця, в якому він всебічно висвітлює існуючі ознаки адміністративного правопорушення.

На думку Самофалова Л.П.: «вчення про склад правопорушення займає одне з провідних місць в адміністративно-правовій науці і має велике практичне значення. По-перше, це допомагає виявити найбільш суттєві ознаки антигромадських дій, їх розмежування та встановлення справедливих санкцій; по-друге, допомагає правоохоронним органам правильно кваліфікувати правопорушення та вжити відповідних заходів впливу; по-третє, дає змогу розуміти право, допомагає підготувати юристів та правову освіту громадян. Склад — це опис діяння в законі. Опис того, що ще не зроблено, а лише передбачуваних або можливих дій. Для такого опису використовуються лише юридично значимі ознаки, які характеризують діяння як правопорушення.

Їх називають конструктивними ознаками. Отож, склад адміністративного правопорушення — це сукупність основних, визначальних ознак, які визначені законодавцем як типові, необхідні і, водночас, достатні для притягнення особи до відповідальності [75, с. 25]

Загальновідомо, що усі адміністративні правопорушення мають відповідний склад, тобто наявність елементів (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення), які власне і утворюють адміністративне правопорушення, за яке настає адміністративна відповідальність. Тому, адміністративне правопорушення, яке передбачене ст. 172-3 КУпАП «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» [65] — в цьому не виключення.

Так, ст. 173-2 КУпАП передбачено адміністративну відповідальність за вчинення наступного адміністративного правопорушення: «вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі його винесення» та встановлено відповідальність у вигляді «накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до семи діб» [65].

Варто розпочати з аналізу та дослідження об'єкта та об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-3 КУпАП.

Першим «базовим» визначеним елементом юридичного складу адміністративного правопорушення є об'єкт. За загальним правилом, об'єктом адміністративного проступку є те, на що посягає протиправне діяння, — державний або громадський порядок, права і свободи громадян, усі форми

власності, встановлений порядок управління. Загальною теорією сформульоване таке визначення об'єкта адміністративного правопорушення: «об'єкт адміністративного правопорушення – це суспільні відносини, врегульовані нормами адміністративного права, яким завдано шкоди адміністративним правопорушенням. Іншими словами, це те, на що спрямовано адміністративне правопорушення» [2]. В умовах сьогодення, досить часто на просторах мережі «Інтернет», у науково-практичних коментарях можна зустріти, таке формулювання: «об'єктом адміністративного проступку, передбаченого ст. 172-3 КУпАП є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян» [2]. Однак, вважаємо, що це формулювання поняття не розкриває повною мірою об'єкт адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-3 КУпАП. Отож, зупинимось детальніше на цьому.

Варто зауважити, що залежно від рівня узагальнення на теоретичному рівні виділяють загальний, родовий та безпосередній об'єкти адміністративного правопорушення.

Загальний об'єкт – становить група суспільних відносин, яка охороняється адміністративними санкціями. Термін «суспільні відносини» (від лат. *socialis* – соціальний) у науковій літературі, зокрема філософській, визначається як «різноманітні зв'язки, які виникають між суб'єктами соціальної взаємодії й характеризують суспільство або спільноту, до яких входять ці суб'єкти як цілісність» [83, с. 37].

Відзначимо, що до суспільних відносин у цьому випадку, варто віднести великий комплекс під назвою – «захист прав людини», а не лише прав громадянина. Як зауважує Погоріла Я.В.: «права громадянина — це права члена державно-організованого громадянського суспільства. Під правами громадянина розуміють, перш за все, можливість брати участь в управлінні суспільними і державними справами: право на об'єднання в партії і громадські організації, право обирати і бути обраним до органів державної влади України. Право на соціальний захист також в основному належить громадянам України.

Самоочевидно, що Українська держава повинна в першу чергу піклуватися про своїх громадян» [119].

Відтак, Загоруй І.С. прийшов до висновку, що: «права людини розглядаються: як основоположна ідея (феномен), що відображає людську гідність, властиву кожній людині, існує на універсальному рівні за межами законодавства та розглядається як моральне й соціальне право та водночас як суб'єктивне право, встановлене законом; визначальні засади правового статусу особи; поняття, що характеризує правовий статус людини відносно держави, її можливості й домагання в певних сферах суспільного життя; як цінності, що захищаються на основі принципу рівності та без дискримінації; найважливіша компонента соціокультурної цивілізаційної системи, стиль цивілізації, основи самого суспільства й держави, її конституційного ладу. Зважаючи на ці обставини, очевидно можна було б говорити про права людини як про оціночний індикатор, який поєднує соціально-правові та моральні імперативи як відправні, основоположні й невідчужені, що належать кожній людині, а також як своєрідний критерій міри розвитку людини і, відповідно, держави та суспільства» [44].

Через те, що права людини рівноцінні та взаємопов'язані, вони мають однаково захищатися та гарантуватися державою. Недозволено нехтування та ігнорування одних прав під час реалізації інших прав людини та громадянина.

Правова держава, в особі відповідних органів, із застосуванням належних засобів впливу та примусу повинна захищати та гарантувати усі існуючі права людини та громадянина в Україні. Саме задля цього в нашій державі створені спеціальні інституції.

Передусім гарантом прав, свобод людини та громадянина є – Президент України. Також, в Україні передбачено парламентський контроль, який здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України (омбудсменом) із прав людини за дотриманням конституційних прав, свобод людини та громадянина.

Тому, ми більше схильні до думки про те, що саме об'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-3 КУпАП варто

вважати, суспільні відносини у сфері захисту прав людини, а не громадянина. Адже права людини є більш ширшим за обсягом поняттям, а ніж права громадянина.

Як зауважує Погоріла Я.В.: «система конституційних прав і свобод охоплює всі сфери життя діяльності людей і відповідає міжнародним стандартам прав людини. З урахуванням міжнародно-правових стандартів права і свободи класифікуються на: особисті права і свободи; політичні права і свободи; економічні права; соціальні права; екологічні права; культурні права і свободи. Конституція першорядне значення відводить особистим правам і свободам. Особисті права і свободи – це права у сфері особистого життя і особистої безпеки, вони торкаються індивідуального, приватного життя людини» [119].

Конституцією України визначено такі особисті права і свободи людини:

«Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. Стаття 29. Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. Стаття 31. Кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України,

гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Стаття 35. Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність. Стаття 40. Усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк» [69].

Одним із актуальних питань протягом всього існування людства залишається питання прав людини, можливість їх реалізації та захисту. Утвердження, забезпечення, реалізація прав людини є важливим показником, що вказує на демократичність та соціальність держави, а також на те, що така держава є правовою. Гарантії дотримання прав людини та їх захисту закріплені як в національних, так і в міжнародних нормативних актах. Так, частиною п'ятою статті 55 Конституції України, кожному гарантується захист своїх прав, свобод та інтересів від порушень і протиправних посягань будь-якими не забороненими законом засобами. Такий підхід відповідає проявам верховенства права, що не обмежується лише законодавством, а містить і інші соціальні регулятори, норми моралі, традиції, звичаї тощо [50; 69].

Як зауважує один із авторів: «сьогодні захист прав людини розуміється як одна з неодмінних ознак сучасної держави, забезпечення реальності прав і свобод людини та громадянина виступає своєрідним індикатором сталості й зрілості такої держави. Певна річ, що така позиція є результатом поступового становлення державно-правових поглядів у напрямі визнання людини, її прав,

свобод і законних інтересів найвищою соціальною цінністю, орієнтиром в діяльності держави й усіх суспільних інститутів. Важливу роль у цьому відіграють гуманістичні за своєю спрямованістю теорії громадянського суспільства, природного права, соціальної й демократичної держави, а також правової держави. Зазначимо, що саме остання є якісно новою моделлю держави, в основу якої покладається пріоритет прав і свобод людини і громадянина, їх реальність, забезпеченість достатніми й адекватними правовими засобами, гарантованість з боку держави» [181].

Отже, можемо констатувати, що визнання та забезпечення прав і свободи людини і громадянина є не абстрактним утворенням, а основою соціальної, правової і демократичної держави, діяльність та політика якої мають бути направлені на їх захист.

Окрім того, забезпечення та відповідно і захист прав та свобод людини і громадянина є не просто окремим завданням правової держави, а її цільовою метою, загальним напрямом діяльності, який має реалізовуватися в усіх сферах правової держави.

На думку Соколенко О.Л.: «дещо неправильним є зводити захист прав і свобод людини та громадянина до заходів виключно лише демократичної соціальної правової держави. Адже акцентовано увагу на тому, що найбільш повним і дієвим захист прав громадян може бути саме за умов правової держави, однак, це аж ніяк не заперечує можливості існування такого захисту в інших державах» [181].

У теорії адміністративного права прийнято виділяти форми та способи захисту прав і свобод людини та громадянина. Адже, дієвість та вчасність захисту прав людини та громадянина залежить від того, чи можливо реалізувати своє право щодо безпеки з моменту недотримання або невизнання цього права. Основоположні принципи захисту прав відображені у Конституції України, відповідно до ч. 3 ст. 8 якої: «звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції гарантується» [69].

Так, наприклад, О. Ф. Скакун виділяє щонайменше три форми захисту прав і свобод людини та громадянина – судову, адміністративну й «адміністративно-судову» (державну) [175].

Саме адміністративно-правова форма захисту прав та свобод людини і громадянина є однією з найбільш ефективних, швидких та доступних у наш час. Сутність цієї форми зводиться до застосування уповноваженими органами державної влади на звернення громадян або за ініціативою компетентних органів заходів адміністративного примусу, спрямованого на поновлення, визнання прав і припинення порушених прав громадян.

Саме широкий спектр захисту прав і свобод людини та громадянина, в умовах сучасної правової та демократичної держави, передбачає функціонування й ефективність усіх передбачених форм та способів і засобів захисту прав й свобод людини та громадянина, а також свободу вибору у формі захисту своїх прав.

При цьому, на думку Я. В. Лазура, реальне і найбільш ефективно забезпечення захисту прав і свобод громадян в сфері державного управління можливе саме при комплексному поєднанні форм такого захисту [181; 83].

Отож, узагальнюючи позиції щодо тлумачення поняття правової держави із захисту прав та свобод людини та громадянина, зауважимо, що необхідно розуміти порядок заходів та способів із запобігання порушень прав людей, контролю та спостереження за їхнім дотриманням. Відновлення та підтвердження оскаржуваних прав, гарантування правової відповідальності осіб, які вчинили правопорушення й ліквідацію соціальних наслідків недотримань прав та свобод людини чи громадянина, що здійснюються різними засобами та способами відповідно до засад законності. Як підсумок, захист прав та свобод людей виступає комплексною багатогранною особливістю сучасної країни, характеризуючи її права й свободи громадянського суспільства. Зазначене вище демонструє значення захисту прав людини та громадянина.

Далі варто охарактеризувати ще один елемент складу адміністративного правопорушення – родовий об'єкт. Так, родовий об'єкт адміністративного правопорушення передбачено ст. 173-2 КУпАП складають однорідні суспільні відносини, які в сукупності утворюють загальний об'єкт. Залежно від родового об'єкта адміністративні правопорушення згруповано по главах. Тому, родовим об'єктом адміністративного правопорушення передбачено ст. 173-2 КУпАП в загальному є посягання на громадський порядок та безпеку [65].

Виходячи зі змісту положень статей КУпАП, родовим об'єктом цих правопорушень виступають однорідні групи суспільних відносин у сфері забезпечення громадського порядку і громадської безпеки, при цьому кожен із названих об'єктів має самостійне кваліфікуюче значення [65].

Для з'ясування співвідношення понять «громадська безпека» і «громадський порядок» доцільним є окреме дослідження термінів «безпека» і «порядок». Звернення до тлумачних словників дає підстави стверджувати, що ці слова мають різне змістове навантаження.

Академічний тлумачний словник української мови під «порядком» розуміє усталений спосіб життя; побут; стан, коли все робиться, виконується так, як слід, відповідно до певних вимог, правил; додержання правил, норм поведінки де-небудь; дисципліну. Науковці під порядком розуміють: 1) стан урегульованості суспільних відносин нормами права, моралі, звичаями, правилами співжиття, нормами громадських організацій. Отже, впорядкованість суспільних відносин означає їх сформованість правовими та іншими нормами, 2) результат дотримання членами суспільства встановлених правил і норм поведінки. Такі правила і норми поведінки є загальновизнаними та загальноприйнятими [159].

Поняття «безпека» у словнику тлумачиться як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує. Цей термін може характеризувати як стан захищеності найбільш загальних речей, так і стосуватися характеристики конкретних ситуацій, пов'язаних з особистістю та суспільством. На думку М.І. Пірен, «безпека» – це своєчасне запобігання та нейтралізація реальних і

потенційних загроз [118, с. 137]. Під «безпекою», звичайно, розуміють відсутність небезпеки, її попередження, стан, за якого не спричиняється й не може бути спричинена шкода, надійність, стабільність чого-небудь. У буквальному значенні громадська безпека – це безпека громади, усього суспільства [5]. Отже, поняття «громадська безпека» і «громадський порядок» не є тотожними і мають різне смислове значення. У зв'язку з цим, вважаємо, що публічний порядок, насамперед, має характеризуватись публічною безпекою, яку повинні забезпечувати спеціальні органи виконавчої влади шляхом нагляду та застосування адміністративного примусу до осіб, які його порушують.

Будь-яке адміністративне правопорушення впливають на публічну безпеку та порушують публічний порядок, загрожують інтересам держави, або правам громадян. Тобто порушення громадської безпеки і порядку автоматично означає порушення або прав людини, або встановлених державних інституцій. Тому, в адміністративному правопорушенні зі ст. 173-2 КУпАП [65] порушення громадської безпеки і порядку означає першочергове порушення прав людини.

Безпосередній об'єкт — це частина родового об'єкта, конкретні суспільні відносини, інтереси, блага, цінності на які здійснюється посягання в межах адміністративного правопорушення. Так, в межах адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП безпосереднім об'єктом є фізичне або/і психічне здоров'я [65].

Фізичне здоров'я – сукупність фізичних, духовних, соціальних та психологічних якостей людини, що є основою її довголіття і необхідною умовою здійснення творчих планів, умовою високої працездатності, створення міцної сім'ї [117].

Здоров'я, як це визначено Всесвітньою організацією охорони здоров'я (World Health Organization, WHO), є станом повного фізичного, психічного та соціального добробуту, а не лише відсутністю хвороби або недуги. Здоров'я може бути визначено як здатність адаптуватися та керувати [52].

Здоров'я – це висока працездатність, гарний настрій, упевненість у собі. Фізичне здоров'я дає гарне самопочуття, бадьорість, силу. Фізичне здоров'я

забезпечує енергію для повсякденного життя, полегшує адаптацію до навколишнього середовища (наприклад, до погодних умов), допомагає виживати в екстремальних ситуаціях. Воно підвищує наші шанси захиститися від інфекцій і уникати травм, а також швидко одужувати, якщо захворів. Для підтримки фізичного здоров'я важливо повноцінно відпочивати, мати нормальну вагу тіла, піклуватися про свою фізичну форму, особисту гігієну, а також проходити регулярний медичний огляд і лікуватися в разі потреби. Також важливо уникати шкідливого впливу на організм тютюну, алкоголю, інших психоактивних і токсичних речовин [117].

Психічне здоров'я – це рівень психологічного благополуччя, який визначається не тільки відсутністю психічних захворювань, а й рядом соціально-економічних, біологічних і тих, що відносяться до навколишнього середовища факторів [170].

Психічне здоров'я дарує спокій, чудовий настрій, доброту, веселість. Показниками психічного здоров'я є індивідуальні особливості психічних процесів і властивостей людини, наприклад, збудженість, емоційність, чутливість. Психічне життя індивіда складається з цілей, потреб, інтересів, мотивів, стимулів, настанов, уяви, почуттів тощо. Психічне здоров'я пов'язане з особливостями мислення, характеру, здібностей людини [170].

Адміністративно-правова характеристика об'єктивної сторони адміністративного правопорушення є важливим напрямом наукового дослідження для вирішення проблемних питань кваліфікації протиправних діянь. Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення знаходить прояв у діянні, яке має зовнішній вияв у активних діях чи бездіяльності, що прямо заборонені нормами адміністративного права. Здебільшого вона залежить від таких умов: місця вчинення адміністративного правопорушення, часу вчинення адміністративного правопорушення, обставин вчинення адміністративного правопорушення і способу здійснення адміністративного правопорушення, а також від причинно-наслідкового зв'язку між діянням і шкідливими наслідками цього діяння. Національне законодавство про адміністративні правопорушення

акцентує саме ці складові елементи об'єктивної сторони адміністративного правопорушення.

Об'єктивна сторона адміністративного правопорушення передбаченого ст. 172-3 КУпАП має вияв у вчиненні домашнього насильства, насильства за ознакою статті, тобто в: «умисному вчиненні будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого». Крім того, об'єктивна сторона цього адміністративного правопорушення може мати свій вияв в бездіяльності: умисному невиконанні термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення вповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування, в разі його винесення. Так, можна відзначити, що саме активні дії суб'єкта: умисне протиправне діяння (діяння або бездіяльність) фізичного, психологічного чи економічного характеру, за наслідками якого завдається шкода фізичному або психічному здоров'ю та бездіяльність у формі невиконання термінового заборонного припису і неповідомлення вповноваженим підрозділам Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування, в разі винесення припису є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони, в той час, як усі інші ознаки, такі як: місце, час, спосіб, знаряддя чи засоби тощо, будуть факультативними, тобто додатковими. Фактично, законодавцем не конкретизовано місце, час, знаряддя та засоби вчинення адміністративного правопорушення за ст.172-3 КУпАП та, відповідно, не визначено їх як основними складовими адміністративного правопорушення [65].

Місце вчинення адміністративного правопорушення є визначена територія, на якій вчиняється адміністративне правопорушення. Місцем вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-3 КУпАП

[65], досить часто є помешкання, житло, де знаходився кривдник та постраждала особа. При цьому, для цього адміністративного правопорушення вирішального значення не має чи проживають ці особи разом в одному житловому приміщенні, чи ні.

Час вчинення адміністративного правопорушення є проміжком часу протягом якого може бути вчинено адміністративне правопорушення. Однак час, не є головною складовою об'єктивної сторони адміністративного правопорушення за ст. 172-3 КУпАП.

Законодавець у ст. 173-2 КупАП зазначає можливі способи вчинення адміністративного правопорушення, визначивши умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо).

Окрім того, знаряддя та засоби адміністративного правопорушення за ст. 172-3 КУпАП – теж не конкретизовані.

Щодо об'єктивної сторони, то адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП характеризується та відзначається вольовими й активними діями (діями або бездіяльністю), якими попри чинні норми законодавства порушуються встановлені правила поведінки у сфері громадського порядку та безпеки та які, відповідно, охороняються адміністративними санкціями – покаранням.

Тому, об'єктивна сторона адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП включає у себе такі ознаки: діяння, яке має вияв у активних діях або умисній бездіяльності; шкідливі та негативні наслідки; причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням та шкідливими наслідками, які наступили; а також – час, спосіб, місце та засоби вчинення адміністративного правопорушення.

Ключовим для об'єктивної сторони цього адміністративного правопорушення є саме вчинення діяння (дії або бездіяльності) за наслідками

якого завдається шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілої особи. Тобто, діяння (дії або бездіяльність) фізичного, психологічного чи економічного характеру, які перебувають у причинно-наслідковому зв'язку з наслідками для потерпілої особи.

Однак законодавцем не конкретизовано, якими ж саме діяннями (діями або бездіяльністю) фізичного, психологічного чи економічного характеру може бути завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, що потребує подальшого аналізу та дослідження [65].

Фізичне насильство – активна дія особи, яка має вияв у навмисному завданні фізичної шкоди іншій людині. Цей вид насильства має таку назву через те, що виражається у фізичному впливі (контакті) на організм (тіло) потерпілої особи. Але такий вплив (контакт) може відбуватися за допомогою не лише механічних, оптичних, електричних, а й хімічних, біологічних чи інших чинників і, якщо потерпіла особа перебуває у свідомості, практично завжди поєднується із негативним впливом на психіку останньої (психічним або психологічним впливом), тобто і на її волю. Однак, у цьому випадку, є досить тонка грань між діяннями фізичного характеру та адміністративною і кримінальною відповідальністю.

Відтак, до діянь (дій та бездіяльність) фізичного характеру, якими може бути завдано шкода фізичному або психічному здоров'ю людини, варто віднести: побої, стусани, ляпаси, якщо їх завдають людині навмисно (незалежно від мети чи рівня алкогольного/наркотичного сп'яніння кривдника); знерухомлення людини, обмеження її мобільності (включно із стоянням у кутку чи зв'язуванням, прив'язуванням до предметів, замиканням у кімнаті); примус вживати шкідливі речовини (алкоголь, наркотики, психотропні речовини тощо) через обман чи застосування сили; свідома відмова надавати хворому ліки чи медичну допомогу або ж використання неправильного дозування лікарських препаратів; використання предметів для завдання шкоди жертві (кидання предметів, погрози застосувати зброю, порізи чи кульові поранення) [194].

Прикладом притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення фізичного домашнього насильства є постанова Ратнівського районного суду Волинської області у справі № 166/80/22 від 07.02.2022, а саме:

«судом вказано, що з протоколу про адміністративне правопорушення серії ВАБ №901404 від 10.01.2022 вбачається, що ОСОБА_1 09 січня 2022 року о 21 год 00 хв за місцем свого проживання, в квартирі АДРЕСА_1, вчинив відносно своєї дружини ОСОБА_2 насильство в сім'ї, тобто умисні дії фізичного та психологічного характеру, а саме штовхав її та ображав нецензурною лайкою, внаслідок чого могла бути завдана шкода її фізичному та психологічному здоров'ю. Дії ОСОБА_1 кваліфіковано за ч.1 ст.173-2 КУпАП.

ОСОБА_1 вину у вчиненому правопорушенні не визнав. Пояснив, що ввечері 09 січня 2022 року його дружина ОСОБА_2, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, вчинила сварку з його мамою ОСОБА_3, під час якої шарпала за одяг, шию та волосся останньої. З метою припинення конфлікту ним було прийнято рішення роздїяяти їх та виставити дружину з квартири, у зв'язку з чим змушений був штовхати останню. Однак заперечив, що виражався нецезурними словами щодо дружини.

Заслухавши особу, яка притягується до адміністративної відповідальності, дослідивши матеріали справи, суд дійшов такого висновку.

Диспозицією статті 173-2 КУпАП передбачена адміністративна відповідальність за насильство в сім'ї, тобто умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування фізичного насильства, що не завдало фізичного болю і не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання захисного припису особою, стосовно якої він винесений, не проходження корекційної програми особою, яка вчинила насильство в сім'ї [65]. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає домашнє насильство як діяння (дії

або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (ст. 1). Нормами цього ж Закону закріплено, що психологічним насильством є така форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, зокрема щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи [77; 165].

Під час розгляду цієї справи судом (суддею) враховується, що домашнє насильство характеризується такими ознаками як умисність (з наміром досягнення бажаного результату), спричинення шкоди, порушення прав і свобод людини значна перевага сил (фізичних, психологічних, пов'язаних із вищою посадою тощо) того, хто чинить насильство.

Для наявності складу адміністративного правопорушення щодо вчинення домашнього насильства є обов'язковим одночасне існування вищевказаних ознак, а тому, в разі відсутності хоча б однієї із ознак, дії особи не можна розцінювати як насильство.

Отже, з викладеного слідує, що насильство є результатом свідомих дій кривдника, підкріплене агресією і бажанням завдати шкоди.

У зв'язку з цим до домашнього насильства недоречно відносити всі прояви непорозуміння між суб'єктами, якими охоплюється суб'єктний склад за ст. 173-2 КУпАП, що можуть супроводжуватися лайкою, образливими

висловами на фоні особистого неприйняття побутової ситуації чи оцінки способу життя членів родини та пов'язаних між собою осіб.

З наданих в судовому засіданні пояснень встановлено, що ОСОБА_1 домашнє насильство у розумінні Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» до ОСОБА_2 застосовував, оскільки він штовхав дружину і вигнав її з будинку, з метою зупинення нападу на матір ОСОБА_3.

Керуючись ч.1 ст.173-2 КУпАП, ухвалив: ОСОБА_1 визнати винним у вчиненні адміністративного правопорушення за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП та притягнути до адміністративної відповідальності» [149].

Фактично у розмінні ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення [65] притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення фізичного насильства (наприклад, ляпаси, штовхання, кидання в потерпілу особу предметів чи речей, смикання за волосся, викручування рук тощо), може відбуватися лише у випадку, коли особа своїми діями не завдала тілесних ушкоджень потерпілій особі та відсутній склад кримінального правопорушення.

Отже, якщо домашнє насильство не спричинило тілесних ушкоджень, не призвело до фізичних та психічних страждань особи, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності, погіршення якості життя – то за нього особа притягується до адміністративної відповідальності. Однак за вчинення сексуального насильства, в будь-якому випадку, настає кримінальна відповідальність.

Психологічне домашнє насильство – це умисне застосування переваги та впливу одного члена сім'ї над іншим, задля його приниження або/та знецінення.

Усвідомлене ігнорування потреб та почуттів тих членів родини, які перебувають залежно від іншого члена родини і потребують догляду, піклування (наприклад, малолітні, неповнолітні діти, особи похилого віку тощо), теж є насильством.

Зазначимо, що до діяння (дії або бездіяльності), які мають психологічний характер та якими може бути завдана шкода психічному здоров'ю особи необхідно віднести:

1) систематична образлива та вразлива критика, вплив, маніпулювання, надмірний контроль та втручання в життя іншої особи;

2) безпідставні звинувачення, постійне засудження думок, поглядів, позиції, усні та вербальні образи;

3) вживання по відношенню до іншого члена сім'ї нецензурних, лайливих та образливих висловів, приниження;

4) умисне та свідоме ігнорування іншого члена сім'ї;

5) застосування покарання та погрози застосувати покарання, погрози, які стосуються життя та здоров'я іншого члена родини, заборона вільного висловлення думок, поглядів, перешкоджання вільному пересуванню поза межами дому та спілкуванню з іншими особами;

6) умисна відмова від спілкування, задля того, щоб змусити жертву домашнього насильства почуватися винною;

7) зняття кривдником із себе відповідальності за постійний та негативний вплив на психологічний стан потерпілої особи;

8) умисна ізоляція та усунення жертви від спілкування з друзями, родиною, тотальний контроль над спілкуванням через прочитання особистих повідомлень, пошти, листів у соцмережах та месенджерах;

9) повне знецінення людини, як особистості та всебічний контроль над усіма сферами життя та діяльності жертви.

Психологічне насильство стосовно членів колишньої сім'ї з боку одного із колишнього подружжя може мати місце у формі зловживання своїми процесуальними та іншими правами, зокрема систематичного і тривалого: безпідставного звернення до органів поліції, прокуратури, опіки та піклування тощо за надуманими приводами щодо нібито порушення його прав; ініціювання численних безпідставних судових процесів, подання до суду заяв та клопотань для вирішення питання, яке вже вирішено судом або не стосується суті справи,

подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору тощо; свідомого порушення тим із батьків, хто не проживає з дитиною, встановленого судом графіка зустрічей з дитиною з метою утримання дитини і другого з батьків у стані психологічної напруги; безпідставне ненадання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України з метою лікування, відпочинку, навчання за кордоном, участі у спортивних чи наукових заходах [34].

Окремий конфлікт у сім'ї, випадкова образа чи навіть повторювання сварки – це не психологічне насильство. Насильство – свідома поведінка, використання власної переваги й контроль жертви. Це ускладнює для постраждалих ефективний захист почуттів та інтересів.

Прикладом притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення психологічного домашнього насильства є постанова Козельщанського районного суду Полтавської області від 07.02.2022, а саме:

«02.01.2022 року близько 02 години 00 хвилин громадянин ОСОБА_1 за місцем свого проживання за адресою: АДРЕСА_1, вчинив домашнє насильство в сім'ї психологічного характеру, а саме умисні дії, що полягали у висловлюванні на адресу громадянки ОСОБА_2 нецензурною лайкою та намагався вчинити бійку, на зауваження припинити не реагував внаслідок чого могла бути завдана шкода психологічному здоров'ю громадянці ОСОБА_2 .

Суддя, вислухавши пояснення вищезазначених сторін та дослідивши письмові матеріали адміністративної справи, встановив таке.

Вина громадянина ОСОБА_1 у вчиненні ним адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення серія АА № 877039 від 02.01.2022, рапортом працівника поліції та поясненням потерпілої.

Отже, враховуючи вищевикладене, суддя вважає, що в діях громадянина ОСОБА_1 міститься склад адміністративного правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, оскільки останній вчинив домашнє насильство в сім'ї

відносно потерпілої, внаслідок чого могла бути завдана шкода психологічному та фізичному здоров'ю ОСОБА_2.

Обираючи вид стягнення правопорушникові, суддя враховує характер вчиненого правопорушення, особу правопорушника, ступінь його вини та майновий стан, обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність.

Враховуючи викладене, суддя вважає за необхідне застосувати відносно правопорушника ОСОБА_1 адміністративне стягнення у виді штрафу, в розмірі десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, передбаченого санкцією ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, оскільки останній вперше притягується до адміністративної відповідальності. Зазначене покарання у вигляді мінімального розміру штрафу буде достатнім для перевиховання останнього та запобігання вчинення ним подібних дій надалі. Також, відсутні підстави для застосування відносно ОСОБА_1 більш суворого покарання у вигляді громадських робіт та адміністративного арешту» [139].

Позбавлення людини житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів, використання фінансової переваги – це економічне насильство.

Ознаками економічного насильства можуть бути також відбирання в потерпілої особи всіх грошей, які з'являються в неї (зароблених, подарованих, взятих у борг тощо), примушування її до звітування про витрату грошей, позбавлення будь-яких ресурсів, необхідних потерпілій особі для належного фізичного, психологічного, інтелектуального добробуту, дармоїдство самого агресора, поєднане з примушуванням потерпілої особи до праці чи до надмірної праці тощо.

Варто зауважити, що до діянь (активних дій або умисної бездіяльності) економічного характеру, які можуть завдати шкоди фізичному та/або психічному здоров'ю жертви варто віднести:

- 1) повний контроль фінансів іншого члена сім'ї;
- 2) навмисне обмеження доступу іншого члена сім'ї до користування спільним майном, вчинення маніпуляцій з правом власності;

- 3) погрози іншому члену сім'ї втратити грошові кошти, матеріальні цінності, власність або інші речі, зокрема особисті, у разі непокори чи непослуху;
- 4) умисне обмеження права іншого члена сім'ї на навчання або працю;
- 5) застосування примусу до іншого члена сім'ї щодо заняття крадіжками, проституцією, жебрацтвом тощо;
- 6) умисне відібрання у іншого члена сім'ї грошових коштів, документів, речей;
- 7) примус іншого члена сім'ї передати/оформити право власності на належне йому нерухоме або рухоме майно;
- 8) систематичне приниження іншого члена сім'ї та здійснення психологічного тиску саме через будь-які переваги у матеріальній власності, коштах;
- 9) навмисне маніпулювання та вплив думками іншого члена сім'ї способом відбирання у нього матеріальних ресурсів, речей, грошових коштів, їжі тощо.

У літературі пропонується визнавати проявами економічного насильства вчинені систематично випадки відмови в утриманні дітей, непрацездатних членів сім'ї, приховування доходів, витрати сімейних коштів із самостійним прийняттям більшості фінансових рішень, неврахування потреб партнера (наприклад, дружина, здійснюючи покупки, повинна звітувати чоловікові про всі витрати, щоб фінансова ситуація була під його «невсипущим контролем», просити в нього гроші, навіть на дрібниці); жінка може чути закиди в «сидінні на шії», навіть якщо вона перебуває у відпустці по догляду за дитиною та веде домашнє господарство тощо [198].

Відповідно до ст. 180 Сімейного кодексу України визначено, що: «батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття» [174].

Саме тому, як різновид економічного насильства щодо дитини або щодо колишнього подружжя можна розцінювати такі дії: коли після розірвання шлюбу один із подружжя, який проживає окремо, умисно не

працевлаштовується офіційно, з метою сплати мінімального розміру аліментів або умисно ухиляється від сплати аліментів. Також аналогічні дії можуть вчинятися і задля уникнення сплати додаткових витрат на дитину.

Статтею 185 Сімейного кодексу України визначено, що: «той з батьків, з кого присуджено стягнення аліментів на дитину, а також той з батьків, до кого вимога про стягнення аліментів не була подана, зобов'язані брати участь у додаткових витратах на дитину, що викликані особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо) [174].

За цих обставин, дитина стає «жертвою» економічного насильства цього виду. Як наслідок цього діяння настає очікуване погіршення якості та рівня життя дитини та іншого із батьків, з яким вона проживає.

Варто зауважити, що саме предметом впливу при економічному домашньому насильстві виступають майно та майнові права особи, яка стала жертвою цього виду насильства.

Однак, якщо вище аналізований вплив поєднується із відкритим заволодінням речі або майна, з вимогою передати річ, або майно, умисне знищення речі або майна чи вчинення іншої дії майнового характеру на користь кривдника, то необхідною є кваліфікація цих діянь за відповідними статтями Кримінального кодексу України.

Прикладом притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення економічного домашнього насильства є постанова Овідіопольського районного суду Одеської області у справі № 509/527/22 від 07.02.2022 [146]:

«02 лютого 2022 року до Овідіопольського районного суду Одеської області від Одеського РУП № 2 ГУНП в Одеській області надійшов протокол про адміністративне правопорушення серії ВАВ № 508193 від 29.01.2022, з якого вбачається, що ОСОБА_1 22.01.2022 біля 14:44, перебуваючи за адресою: АДРЕСА_1, де мешкає його співмешканка ОСОБА_2, забрав грошові кошти в сумі 4000 грн., чим вчинив економічне домашнє насильство відносно ОСОБА_2, за що відповідальність передбачена ч.1 ст. 173-2 КУпАП.

У письмових поясненнях, доданих до протоколу, ОСОБА_1 зазначив, що 22.01.2022 в післяобідній час приїхав за адресою: АДРЕСА_1 , де він раніше проживав з ОСОБА_2 та спільною дитиною ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , з метою забрати свої речі. Будь-які кошти не забрав, оскільки вони потрібні для проживання. Також зазначив, що ні з ким не сварився. Коли він вийшов, зустрів ОСОБА_2 , яка сказала навіщо він забрав свої речі, на що ОСОБА_1 відповів, що це його речі і вони йому потрібні.

У письмових поясненнях, доданих до протоколу ОСОБА_2 зазначила, що 22.01.2022 їй зателефонувала бабуся та повідомила, що її колишній співмешканець ОСОБА_1 , з яким вони проживали за адресою: АДРЕСА_1 , відчинив двері та зайшов до квартири разом зі своїм другом « ОСОБА_4 », та забрав грошові кошти у розмірі 4000 грн., які знаходилися в гаманці. Після дзвінка бабусі, ОСОБА_2 приїхала додому та помітила, що в гаманці відсутні кошти.

У письмових поясненнях, доданих до протоколу ОСОБА_5 зазначила, що 22.01.2022 близько 14:00 до квартири в якій вона знаходилася зі своїм онуком, яку орендує онучка, своїм ключем відкрив колишній цивільний чоловік ОСОБА_2 . ОСОБА_1 ,зайшовши до квартири почав діставати чемодан та свої речі, ОСОБА_5 сказала що потрібно дочекатися онучку і нічого не чіпати, але на її зауваження ОСОБА_1 ніяк не відреагував, після чого як ОСОБА_1 покинув квартиру, онука ОСОБА_5 помітила відсутність грошей у гаманці, який знаходився в кімнаті, в гаманці знаходились гроші зароблені онукою, а саме 4000 тисячі грн.

Вина правопорушника підтверджується адміністративним протоколом серії ВАВ № 508193 від 29.01.2022, письмовими матеріалами справи.

З метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчинення нових правопорушень, адміністративне стягнення необхідно накладати у вигляді штрафу» [146].

Відповідно до ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству», обов'язковими наслідками виключно психологічного насильства є побоювання потерпілої особи за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, емоційна невпевненість, нездатність захистити себе або шкода психічному здоров'ю особи [165]. У практиці ЄСПЛ зазвичай беруться до уваги обставини, що завдають моральної шкоди, зокрема: незручності, викликані негативним впливом на здоров'я; стурбованість і тривога через те, що ситуація триває довго; психічне напруження тощо.

Проте критерії визначення ступеня ушкодження фізичного та психологічного здоров'я у Кодексі України про адміністративні правопорушення не визначені. Аналізуючи нормативно правові акти, приходимо до висновку, що певною мірою ці критерії встановлено у Кримінальному кодексі України, охарактеризовано у судовій практиці та Цивільному кодексі України.

За Кримінальним кодексом України, шкода фізичному здоров'ю особи визначається як заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості (легкого, середнього, тяжкого) й заподіяння фізичного болю без завдання тілесних ушкоджень (зокрема ст. ст. 121, 122 КК України).

Отже, у разі заподіяння шкоди фізичному здоров'ю потерпілого та заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості постає кримінальна відповідальність.

Відзначимо, що для притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, при заподіянні шкоди фізичному здоров'ю, варто розуміти такий психічний стан жертви, що характеризується муками особи внаслідок фізичного впливу на жертву і решти слідів спричинених домашнім насильством.

При цьому ушкодження психічного здоров'я включається до ознак, що визначають тяжкість тілесних ушкоджень, зокрема, важкими визнаються такі тілесні ушкодження, які потягнули за собою психічне захворювання, встановлене експертизою.

Також, під час формулювання шкоди психічному здоров'ю особи застосовується визначення моральної шкоди, визначене Цивільним кодексом України.

Відповідно до Цивільного кодексу України визначено, що моральна шкода полягає: «1) у фізичному болю та стражданнях, яких особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї, близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи» [196].

Отже, домашнє насильство не обмежується тими його формами, що передбачені статтею 173-2 КУпАП; з іншого боку, систематичні діяння, що передбачають будь-які види фізичного, психологічного або економічного насильства, якщо обставинкою їх вчинення є «домашній» елемент, потребують обов'язкової додаткової кваліфікації за ст. 173-2 [65]. У реальному житті усі три згадані вище форми насильства або дві з них застосовуються, як правило, одночасно: людина є живою системою, яка існує в соціумі, і в ній фізичне і психічне, а також соціальне, частиною якого є економічні відносини, нерозривно пов'язані.

2.3. Суб'єкт і суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП

Проаналізувавши об'єкт та об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, яке передбачене ст. 173-2 КУпАП, подальшу увагу варто приділити суб'єкту та суб'єктивній стороні цього адміністративного правопорушення [65].

Варто зауважити, що суб'єкт вчинення правопорушення є ключовим, центральним елементом і складовою будь-якого правопорушення. Загальним є визначення суб'єкта адміністративного правопорушення, яке сформульовано у теорії. Отже, суб'єктом адміністративного правопорушення є фізична особа, яка вчинила адміністративне правопорушення.

На сьогодні у законодавстві України відсутнє чітке визначення поняття «фізична особа». Однак теорія та практика сформулювали визначення фізичної особи як учасника тих чи інших правовідносин. Варто зауважити, що вжиття в цьому випадку термінології «людина» — не є доцільним. Адже, передусім, поняття «людина» розглядається та досліджується у біологічних та медичних науках. Тому, саме фізична особа є суб'єктом вчинення адміністративного правопорушення [204].

Обов'язковими вимогам до суб'єкта адміністративний правопорушення є досягнення 16-річного віку. Особи, які на момент вчинення адміністративного правопорушення досягли 16-річного віку — підлягають адміністративній відповідальності. Відповідно до вимог, установлених пунктом другим частини першої статті 247 КУпАП провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю за обставин, зокрема, недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення 16-річного віку. У будь-якому разі, згідно з пунктом четвертим частини першої ст. 34 КУпАП — вчинення правопорушення неповнолітнім визнається обставиною, що пом'якшує відповідальність за адміністративне правопорушення [2].

Однак притягнення неповнолітнього суб'єкта адміністративного правопорушення до відповідальності повинно мати на меті виправлення та перевиховання такої особи. Тому, частиною 1 ст. 13 КУпАП передбачено, що: «до осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу: зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання» [65].

Водночас законодавцем визначено групу адміністративних правопорушень, коли особи віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років вчиняють адміністративні правопорушення, передбачені статтями 44, 51, 121-127, частинами першою, другою і третьою статті 130, статтею 139, частиною другою статті 156, статтями 173, 173-4, 174, 183-1, 185, 190-195 цього Кодексу, то вони підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах.

З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника, до зазначених осіб (за винятком осіб, які вчинили правопорушення, передбачені статтею 185) можуть бути застосовані заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу. Враховуючи сучасний розвиток суспільства та це адміністративне правопорушення потребує підвищення віку з якого особи можуть притягуватися до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП. Нині, малолітні особи, зокрема у віці з 14 до 16 років можуть також вчиняти домашнє насильство, насильство за ознакою статті [2; 65].

На сьогодні у Кодексі України про адміністративні правопорушення окремо не визначено поняття «осудності». Натомість, ст. 20 КУпАП, що має назву «Неосудність» визначено: «не підлягає адміністративній відповідальності особа, яка під час вчинення протиправної дії чи бездіяльності була в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії або керувати ними

внаслідок хронічної душевної хвороби, тимчасового розладу душевної діяльності, слабоумства чи іншого хворобливого стану» [65].

Фактично, законодавцем у цій статті вказано лише на особливий стан особи, який підпадає під ознаки неосудності. Для того, щоб до особи можна було застосувати адміністративну відповідальність, вона повинна на момент вчинення адміністративного правопорушення перебувати у стані осудності.

Тому, можемо зробити висновок, осудність – це здатність особи усвідомлювати значення своїх дій та/або керувати ними, і як наслідок – нести за них відповідальність.

Особа, вчиняючи адміністративне правопорушення у стані осудності, має усвідомлювати такі важливі ознаки: суспільну небезпеку свого діяння, наслідки, які настали та причинно-наслідковий зв'язок між вчиненим діянням та наслідком, що наступив.

Варто зауважити, що ст. 173-2 КУпАП потребує конкретизації в частині суб'єктів вчинення адміністративного правопорушення. Враховуючи сутність поняття домашнє насильство, а саме «домашнє», тобто те, яке вчиняється вдома, між членами сім'ї, близькими родичами [65]. Водночас ст. 126-1 КК України є більш доповненою в частині суб'єктів кримінального правопорушення (домашнього насильства) [80].

Враховуючи відсутність характеристик суб'єкта адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП, сформулюємо його основні особливості [65].

Так, особливостями суб'єкта адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП, є те, що це правопорушення може вчинятися специфічним суб'єктом, тобто фізичною особою, яка перебуває у певних відносинах та правовідносинах із потерпілою особою. Наприклад, до суб'єктів адміністративного правопорушення варто віднести членів подружжя, колишнього подружжя, а також інші особи, які перебувають у сімейних або близьких відносинах.

Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Відповідно до Сімейного кодексу України (ч. 2 ст. 21) проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя [174]. Але, якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю без шлюбу і мають спільні права та обов'язки сімейного характеру (утримання житла, зберігання і приготування їжі, ремонт, прибирання тощо), то в розумінні ст. 126-1 КК України вони вважаються такими, що перебувають у сімейних відносинах [80]. У таких саме сімейних відносинах можуть перебувати не лише подружжя, а й батьки та діти, баба та дід, онуки, брати та сестри, мачуха, вітчим, усиновлювачі та усиновлені, інші особи, які проживають однією сім'єю.

Особами, які перебувають у близьких відносинах, слід вважати так званих близьких осіб, тобто тих, які мають сексуальні позашлюбні або партнерські стосунки і постійно або час від часу проживають спільно, не маючи при цьому прав та обов'язків сімейного характеру.

Близькі особи – члени сім'ї особи, а також чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний та двоюрідний брати, рідна та двоюрідна сестри, рідний брат та сестра дружини (чоловіка), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеної особи [168].

Визначення поняття «близькі особи» наведено лише у статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» [168].

Тобто, суб'єктом адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 КУпАП можуть бути: члени подружжя, колишнє подружжя, особи, які проживають однією сім'єю, пов'язані спільним побутом та ведуть спільно господарство, батьки, діти, усиновлені діти, рідні брат (сестра), племінник, племінниця, рідний дядько, рідна тітка, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, батько та мати дружини (чоловіка) сина (дочки), усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням зазначеної особи. Тобто, це особи, які мають між собою родинні зв'язки. Таким чином, суб'єкт цього адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП є спеціальним. Адже крім загальним ознак (фізична особа та 16-річний вік) особи мають бути між собою пов'язані стійкими родинними зв'язками, мають спільно вести побут, господарство [65].

Не має значення стать потерпілого: ним може бути як жінка, так і чоловік або ж трансгендер. Діти обох статей також можуть бути потерпілими від домашнього насильства, зокрема і як свідки насильства в лоні сім'ї, що стосовно них є різновидом психологічного насильства. Зазначене узгоджується з положеннями Стамбульської конвенції, відповідно до якої, зокрема, домашнє насильство може бути двох видів: 1) насильство у стосунках інтимних партнерів – з боку теперішнього чи колишнього чоловіка чи дружини або партнера (особи, з якою потерпілий перебуває або перебував у сімейних чи близьких відносинах) і 2) насильство у стосунках між поколіннями – зазвичай батьками і дітьми або дідами (бабами) й онуками. Останнє може мати місце з боку особи до своєї дитини, батька чи матері (жорстоке поводження з особами похилого віку) або насильство в стосунках між будь-якими іншими двома чи декількома членами сім'ї різних поколінь і, знову ж таки, спільне проживання потерпілого та правопорушника не вимагається [34; 180].

Наприклад, не може вважатися вчиненням домашнього насильства вчинення фізичною особою по відношенню до будь-якою іншої фізичної особи будь-якого насильства.

Так, досить «специфічним» суб'єктом вчинення адміністративного правопорушення, відповідальність за яке передбачене ст. 173-2 КУпАП є суб'єкт у справах за № 466/10767/21 та № 466/536/21. Так, Шевченківський районним судом м. Львів двічі за 2021 рік було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП священника.

«09.04.2021 було прийнято постанову у справі № 466/536/21, в якій зазначалося: «14.01.2021 близько 07.47 год., гр. ОСОБА_1 вчинив домашнє насильство відносно своєї дружини ОСОБА_2, а саме: виражався нецензурною лайкою, шарпав, погрожував фізичною розправою, чим вчинив правопорушення, передбачене ч.1 ст. 173-2 КУпАП.

У судовє засідання гр. гр. ОСОБА_1 не з'явився, хоча належним чином повідомлявся про дату та час розгляду справи.

Між тим, останній, будучи достовірно обізнаним про те, що в провадженні суду тривалий час перебувають на розгляді матеріали справи про притягнення його до відповідальності за ч.1 ст. 173-2 КУпАП, в судові засідання не з'явився.

Беручи до уваги практику Європейського суду з прав людини, відповідно до якої сторона, яка задіяна у судовому процесі, зобов'язана з відповідним інтервалом часу, самостійно цікавитися провадженням у її справі, дотримуватися процесуальних прав та неухильно виконувати процесуальні обов'язки, вважаю за можливе провести розгляд справи за її відсутності.

А чергове відкладення розгляду справи призведе до закінчення строків притягнення до адміністративної відповідальності, визначених ст. 38 КУпАП.

Вина гр. ОСОБА_1 стверджується протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями правопорушника, потерпілої та іншими матеріалами адміністративної справи.

Дії гр. ОСОБА_1 правильно кваліфіковано ч. 1 ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, оскільки він повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення вчинив домашнє насильство.

Ураховуючи особу правопорушника та обставини справи, вважаю, що йому слід призначити адміністративне стягнення у вигляді штрафу» [153].

Згодом, протягом 2021 року цим суб'єктом повторно було вчинено домашнє насильство. 20 грудня 2021 року у справі № 466/10767/21 було прийнято постанову в якій зазначено: «12.11.2021 до Шевченківського районного суду м. Львова надійшли матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за адміністративне правопорушення передбачене ч.2 ст. 173-2 КУпАП [154].

Згідно з протоколом про адміністративне правопорушення серії ВАБ № 697866 від 06.11.2021, встановлено, що 06.11.2021 о 12 год. 20 хв. за адресою: АДРЕСА_1 , гр. ОСОБА_1 , повторно протягом року вчинив психологічне домашнє насильство відносно своєї дружини ОСОБА_2 , а саме: висловлювався щодо неї нецензурною лайкою, агресивно себе поводити, погрожував, чим вчинив правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 173-2 КУпАП.

У судові засідання ОСОБА_1 не з'явився, про дату, час та місце судового засідання повідомлявся в установленому законом порядку та через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України. Причини неявки невідомі. Заяв та клопотань на адресу суду не надходило.

Відповідно до ч. 3 ст. 8 КУпАП провадження у справах про адміністративні правопорушення ведеться на підставі закону, що діє під час і за місцем розгляду справи про правопорушення.

Згідно ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі» № 1604-IX від 01.07.2021, який набрав чинності 01.08.2021, були внесені зміни до ч. 2 ст. 268 КУпАП, а саме: виключено в ч. 2 ст. 268 КУпАП цифри «173-2» [154].

Отже, станом на 20.12.2021 відповідно до ч. 2 ст. 268 КУпАП норма не передбачає обов'язкової участі особи при розгляді справи за ст. 173-2 КУпАП.

На підставі ст. 268 КУпАП суд вважає за можливе розглядати справу у відсутність особи, яка притягується до адміністративної відповідальності,

оскільки зазначена норма не передбачає обов'язкової участі особи при розгляді справи за ст. 173-2 КУпАП.

Дослідивши матеріали справи, суд дійшов висновку, що особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, вчинила адміністративне правопорушення, передбачене частиною 2 статті 173-2 КУпАП і повинна нести передбачену законом відповідальність.

Відповідно до ст. 245 КУпАП завданням провадження у справах про адміністративне правопорушення є своєчасне, повне, всебічне з'ясування обставин по справі.

Згідно вимог ст. 251 КУпАП, доказами у справі про адміністративне правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність цієї особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Відповідно до ст. 280 КУпАП, орган (посадова особа) під час розгляду справи про адміністративне правопорушення зобов'язаний з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна ця особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про адміністративне правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Вина ОСОБА_1 у вчиненні адміністративного правопорушення передбаченого ч.2 ст. 173-2 КУпАП підтверджується протоколом про адміністративне правопорушення серії ВАБ № 697866 від 06.11.2021 (а.с.1) та іншими матеріалами справи.

Дії ОСОБА_1 необхідно кваліфікувати за ч. 2ст. 173-2 КУпАП, оскільки він вчинив психологічне домашнє насильство, що підтверджуються зібраними у справі доказами.

Вивчивши матеріали адміністративної справи, суд вважає, що в діях ОСОБА_1 наявні ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2ст. 173-2 КУпАП.

За таких обставин, враховуючи особу що притягається до адміністративної відповідальності, характер та ступінь правопорушення, наслідки, які були завдані правопорушенням, суд вважає за необхідне застосувати адміністративне стягнення передбачене ч. 2ст. 173-2КУпАП у вигляді штрафу.

Відповідно до ч. 1 ст. 307 КУпАП, штраф має бути сплачений порушником не пізніше як через п'ятнадцять днів із дня вручення йому постанови про накладення штрафу, крім випадків, передбачених статтею 300-1 цього Кодексу, а в разі оскарження такої постанови – не пізніше як через п'ятнадцять днів із дня повідомлення про залишення скарги без задоволення.

На підставі ч. 1 ст. 308 КУпАП у разі несплати правопорушником штрафу у строк, установлений частиною першою статті 307 цього Кодексу, постанова про накладення штрафу надсилається для примусового виконання до органу державної виконавчої служби за місцем проживання порушника, роботи або за місцезнаходженням його майна в порядку, встановленому законом. Постановив ОСОБА_1, ІНФОРМАЦІЯ_1 визнати винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2ст. 173-2 КУпАП» [154].

Отже, бачимо, яким різноманітним може бути суб'єкт вчинення домашнього насильства. Прикро лише те, що ті, до кого людина звертається, перебуваючи у критичній ситуації за порадою, допомогою та підтримкою, зокрема і постраждалі від домашнього насильства, вдома виявляються кривдниками.

Щодо суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення варто зазначити, що вона становить внутрішнє психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння (дії або бездіяльності) та його наслідків. Важливими складовими суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 КУпАП є вина, мотив та мета вчиненого [65].

Основною підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є вина суб'єкта у вчиненому протиправному діяння.

Основною підставою для притягнення до адміністративної відповідальності є вина суб'єкта у вчиненому протиправному діянні.

Відповідно до ст. 9 КУпАП винність діяння є обов'язковою ознакою адміністративного правопорушення (проступку). Відтак, Ярова Р.В. зазначає, що: «без вини не може бути адміністративної відповідальності. Лише винне, протиправне, суспільно шкідливе діяння тягне за собою адміністративну відповідальність. Незважаючи на те, що законодавець прямо вказує на вину як обов'язкову ознаку адміністративного проступку, більше того, зазначає і форми вини (умисел і необережність), на практиці досить часто така ознака, як вина, недооцінюється» [209].

На сьогодні у Кодексі України про адміністративні правопорушення відсутнє визначення поняття «вина».

Для прикладу, у кримінальних правовідносинах першочергово має значення психологічне ставлення особи, яка вчинила правопорушення до вчиненого нею протиправного діяння та наслідків, які настали.

Варто підтримати позицію Галуцько В. В, щодо поняття «винність», та настання адміністративної відповідальності тієї чи іншої особи, є тільки там, де доведено причинний зв'язок між протиправною дією (бездіяльністю) та наслідками, що настали [17].

Підтримує цю позицію і О.В. Ковальова, який зазначає, що вина полягає у внутрішньому ставленні осудного дієздатного (як повністю, так і обмежено) суб'єкта до вчиненого ним правопорушення і шкідливих наслідків протиправного діяння [66].

Загалом вина утворює саме внутрішню психологічну частину провини, за яку особа, яка вчинила адміністративне правопорушення підлягає притягненню до відповідальності.

Саме присутністю вини можна підтвердити те, що проступок – це не лише фізична активна дія людини, але й утворення внутрішнього світу, волі, свідомості.

Підтвердженням цього є і законодавча норма, зокрема, відповідно до ст. 10 КУпАП: «адміністративне правопорушення визначається вчиненим умисно, коли особа, яка його вчинила, усвідомлювала протиправний характер своєї дії чи бездіяльності, передбачала її шкідливі наслідки та бажала їх чи свідомо допускала настання цих наслідків» [65].

Отже, вважаємо, що вина суб'єкта адміністративного правопорушення полягає саме у його психологічному внутрішньому ставленні до свого винного протиправного діяння (дія або бездіяльності) і до його негативних наслідків. Тому, форма вини визначається саме через призму психологічного ставлення суб'єкта адміністративного правопорушення до наслідків вчиненого протиправного діяння.

Отже, неврахування або легковажне розрахування наслідків адміністративного правопорушення свідчать, передусім, про безвідповідальне ставлення та відношення суб'єкта до вчиненого діяння.

Отож, суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення характеризується виною у формі умислу або необережності.

Згідно зі ст. 10 КУпАП, проступок визнається умисним, якщо особа, яка його вчинила: а) усвідомлювала протиправний характер свого діяння; передбачала його шкідливі наслідки; бажала настання цих наслідків; б) усвідомлювала протиправний характер свого діяння; передбачала його шкідливі наслідки; свідомо допускала настання цих наслідків [65].

Наразі законодавством передбачено два види умислу:

1) прямий умисел, особливість якого полягає у тому, що особа усвідомлює протиправність вчиненого нею діяння, про те передбачає та бажає настання негативних наслідків.

2) непрямий умисел, особливість якого полягає у тому, що особа усвідомлює протиправність вчиненого нею діяння, передбачає настання

негативних наслідків, але при цьому прямо не бажає, але й свідомо припускає їх можливе настання.

Саме, наявність умислу та його виду – прямого чи непрямого, впливає та має значення під час притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинене адміністративне правопорушення.

Також варто зауважити про те, що значна кількість складів адміністративних правопорушень, які визначені у Кодексі України про адміністративні правопорушення, мають формальний склад. Тобто, у складі адміністративного правопорушення не описуються негативні наслідки чи заподіяння збитків (школа). Саме, у формальних складах адміністративних правопорушень сутність об'єктивної сторони вичерпується сукупністю ознак діяння та обставин його вчинення.

Тому, у теорії адміністративного права існує дві основні позиції науковців щодо цього питання, а саме:

1) одна група вчених-науковців вважають, що у адміністративних правопорушеннях з формальним складом вина має свій вияв у психологічному ставленні не тільки до діяння (дій або бездіяльності), але і до наслідків, що настали;

2) інші дослідники вважають, що у формальних складах адміністративних правопорушень, коли негативні наслідки не є ознакою об'єктивної сторони, психічне ставлення до них не впливає на форму вини та кваліфікацію адміністративного правопорушення.

З цього слідує, що від особи, яка вчинила адміністративне правопорушення можна вимагати усвідомлення та розуміння тільки тих обставин, які передбачені у складі адміністративного правопорушення, але не передбачення ним негативних наслідків.

Зважаючи на викладене, можна констатувати, що кількість адміністративних правопорушень, скоєних лише навмисне, досить значна. Крім того, велика кількість правопорушень може бути здійснена навмисне або з необережності, а деякі – найчастіше навмисне.

Правопорушення визнається вчиненим із необережності Стаття 11- «Вчинення адміністративного правопорушення з необережності. Адміністративне правопорушення визнається вчиненим з необережності, коли особа, яка його вчинила, передбачала можливість настання шкідливих наслідків своєї дії чи бездіяльності, але легковажно розраховувала на їх відвернення або не передбачала можливості настання таких наслідків, хоч повинна була і могла їх передбачити». Так, адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП вчиняється у формі умислу, тобто особа усвідомлює, що вчиняє негативні дії по відношенню до члена своєї сім'ї (або колишнього члена сім'ї), коли здійснює домашнє насильство або насильство за ознакою статті [65].

Однак невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення припису вчиняється у формі бездіяльності, проте також із прямим умислом.

Мотив і мета – це факультативні ознаки суб'єктивної сторони адміністративного правопорушення. Вони вимагають свого встановлення лише у тих випадках, коли про це прямо зазначено у законі (в диспозиції статті) або коли вони однозначно випливають зі змісту адміністративного правопорушення. Конструктивною ознакою складу в ряді випадків є і підлягає встановленню мета правопорушення. Мета правопорушення полягає в тому, для чого особа вчиняє це адміністративне правопорушення [120].

Мотив та емоційний стан як кваліфікуючі ознаки проступку в чинному адміністративно-деліктному законодавстві відсутні.

Сутність мотиву полягає у тому, що він завжди пов'язаний з певними спонуканнями, які викликали у особи рішучість вчинити правопорушення. Мотив – це не просто спонукання до дій, а спонукання усвідомлене, обумовлене бажанням досягнути певної мети.

Отже, мотив адміністративного правопорушення варто визначити як внутрішнє свідоме спонукання особи, до вчинення нею адміністративного

правопорушення. Тобто, мотив виступає своєрідною «рушійною силою» у вчиненні правопорушення. Мотиви вчинення адміністративних правопорушень є досить різноманітними: помста, залякування, хуліганство, ревнощі, заздрість та інше.

Щодо адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 КУпАП, то мотивами його вчинення можуть виступати – неповага до існуючих норм та правил співжиття, неприязні стосунки, ревнощі, залякування.

Метою адміністративного правопорушення є прагнення особи, яка вчиняє суспільно небезпечне діяння, до досягнення певних шкідливих наслідків. Це характерна ознака умисних адміністративних правопорушень, вчинених з прямим умислом. На відмінну від мотиву, який виступає елементом того, чим керується особа під час вчинення правопорушення, мета є тим, чого хоче досягнути правопорушник – кривдник.

Таким чином, мета є тісно пов'язаною з вольовим ставленням особи до негативних наслідків вчиненого діяння (дії або бездіяльності).

Варто зауважити, що склад адміністративного правопорушення – це логічна конструкція, юридичне визначення про правопорушення. Будь-яке визначення, віддзеркалює тільки суттєві ознаки дійсних явищ, тобто реальних протиправних діянь (дій або бездіяльності).

Тому, логічна структура складу адміністративного правопорушення закріплюється в законі і стає юридичною категорією, обов'язковою і забезпеченою примусовою силою держави.

Сукупність та перелік особливостей, закладених у складі адміністративного правопорушення, є достатньою та необхідною умовою для кваліфікації діяння. Це означає, що діяння визнаються адміністративним правопорушенням лише тоді, коли воно містить усі ознаки його складу, відсутність хоча б однієї з них, свідчить про відсутність складу взагалі. Дивлячись по іншому, для кваліфікації проступку як адміністративного правопорушення досить наявності в ньому всіх ознак, які в нього входять, решта ознак на кваліфікацію не впливають.

Висновки до Розділу 2

Отже, законодавством до спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству віднесено:

– терміновий заборонний припис стосовно кривдника (вноситься кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення);

обмежувальний припис відносно кривдника (вноситься у судовому порядку; цей примусовий захід непостійного обмеження прав чи встановлення обов'язків на особу, яка здійснила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки жертви домашнього насильства);

проведення профілактичної та превентивної роботи щодо агресора (кривдника), який вчинив домашнє насильство;

направлення агресора на проходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство (комплекс заходів, що створюється на ґрунті наслідків оцінки ризиків та цілеспрямований на переміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у власних стосунках, відповідального ставлення до своїх дій та їх наслідків).

Запропоновано застосовувати додаткові заходи щодо протидії домашньому насильству, які мають важливе значення для системи протидії домашньому насильству загалом. Специфікою додаткових заходів протидії домашньому насильству є те, що вони можуть застосовуватися разом із спеціальними заходами, а також вони необхідні для посилення дії спеціальних заходів.

У роботі здійснено комплексний аналіз складу адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП.

Об'єктом адміністративного проступку за ст. 173-2 КУпАП є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян.

Об'єктивна сторона правопорушення має вияв в умисному здійсненні будь-яких діянь (активних дій або пасивної бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру, внаслідок яких могла бути або була завдана шкода фізичному або/та психічному здоров'ю особи, яка стала жертвою домашнього насильства. Також об'єктивна сторона цього правопорушення може проявлятися у невиконанні термінового заборонного припису кривдником; неповідомленні кривдником уповноважені підрозділи Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення термінового заборонного припису.

Суб'єкт правопорушення - загальний: фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. Або може бути особливий: особа, на яку вже було накладено адміністративне стягнення за вчинення аналогічного правопорушення – частина друга цієї статті.

Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

3.1. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству

Домашнє насильство немає та не знає мови, релігії, національності чи країни проживання. З ним стикаються жителі усіх країн світу без виключення. Тому, проблема домашнього насильства наразі є загальносвітовою та різні країни протягом значного проміжку часу намагаються його подолати, зменшити прояви, мають вдалі та не зовсім програми.

За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, законодавство жодної з країн світу не захищає повністю від домашнього насильства, а в деяких державах це взагалі не вважається правопорушенням чи протиправним діянням.

Варто зауважити, що аналіз проблеми протидії домашньому насильству в різних країнах свідчить, що його наслідками зазвичай є: загроза життю і здоров'ю особи чи завдання психологічної травми, яка в подальшому може негативно вплинути на сімейне життя жертви. Особливо тяжкі наслідки насильство завдає дитині, яка стала його свідком або/чи жертвою.

Первинні та основні положення міжнародних стандартів у сфері боротьби з домашнім насильством ґрунтуються на глибокому усвідомленні неприпустимості подібного насильства, яке є грубим порушенням прав людини. До найбільш важливих міжнародних нормативно-правових документів варто віднести Модельний закон ООН про домашнє насильство, ухвалений 2 лютого 1996 року Комісією ООН з прав людини .

Слід зазначити, що досі фактично не існує єдиного та зведеного міжнародно-правового акта, який систематично встановлював би міжнародні стандарти щодо запобігання домашньому насильству.

Не менш перспективним вважаємо вивчення та запровадження достатньо суттєвого досвіду нормативно-правових та організаційних заходів, спрямованих на упередження домашнього насильства, напрацьованого державами Європи та світу. В умовах реформування та становлення національного законодавства та системи протидії домашньому насильству в Україні, позитивним є врахування та аналіз міжнародного досвіду щодо протидії цьому негативному явищу. Звичайно, це має бути не пряме копіювання норм чи заходів протидії домашньому насильству, а запозичення та врахування позитивного досвіду.

Досвід зарубіжних країн завжди під час дослідження усіх важливих явищ та питань привертає увагу. Не є виключенням і адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству. Усі нормативно-правові акти та розроблені механізми у сфері протидії та запобігання домашньому насильству, які застосовуються у зарубіжних країнах дослідити в межах цього дослідження – неможливо, з огляду на значний обсяг інформації. Проте звернути увагу на найбільш значущі моменти у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у зарубіжних країнах – все ж можливо. Отож, для нашого дослідження необхідно проаналізувати запобігання та протидію домашньому насильству у країнах, які вказані нижче.

Тому, дослідження зарубіжного досвіду у сфері запобігання та протидії домашньому насильству потрібно розпочати з аналізу позитивного досвіду в країнах, які належать до англо-саксонської правової сім'ї – це Сполучені Штати Америки та Канада.

Варто зауважити, що саме ці країни одні із перших почали наполегливо працювати у сфері створення механізмів запобігання та протидії домашньому насильству. Окрім того, приділялася значна увага питанням захисту прав жінок та дітей. Тому, саме цим країнам вдалося сформувати значний досвід у цій сфері, який може бути корисним для запровадження в Україні.

Ще у своєму монографічному дослідженні Горбова Г. зауважувала, що: «на сьогодні США є державою з чітко виробленими механізмами протидії

домашньому насильству, а тому може бути певним прикладом для запозичення позитивного досвіду в означеній сфері. Оновленим підходом у політиці США щодо реагування на насильство є контроль, який забезпечує стратегію обов'язкового реагування. Контроль головним чином виражається в формі практики обов'язкового реагування на домашнє насильство, а саме: обов'язковий арешт, принцип обов'язкового судового провадження та обов'язкове інформування, яке передбачає, що медичний персонал зобов'язаний повідомляти про будь-які факти насильства до правоохоронних органів» [23, с. 161].

Позитивним досвідом США у цій сфері є створена судова система, яка пришвидшує розгляд справ про домашнє насильство. Для протидії та запобіганню випадкам домашнього насильства у США використовуються спеціалізовані суди, які входять до загальної системи судів. Однак особливістю цих судів є те, що вони спеціалізуються на розгляді справ виключно про домашнє насильство. До прикладу, в Україні справи про вчинення домашнього насильства та притягнення винних осіб до відповідальності за це розглядаються загальними місцевими судами, які є судами першої інстанції. Крім того, окремої спеціалізації суддів для розгляду справ про домашнє насильство в Україні взагалі не передбачено.

Натомість, у США створено та функціонує 200 спеціалізованих судів. Така судова система дозволяє швидко та якісно розглядати справи про домашнє насильство та притягувати винних осіб до відповідальності.

Варто відзначити ще одну особливість у сфері запобігання та протидії домашньому насильству у США – це наявність різних видів ордерів, серед яких виділяють: надзвичайні, тимчасові та постійні.

Ще Горбова Г. вперше у своєму монографічному дослідженні зазначала про те, що: «одним із головних нормативно-правових актів у сфері протидії домашньому насильству в США є Акт щодо боротьби з насильством в сім'ї. Цей нормативно-правовий акт передбачає можливість винесення щодо особи, яка вчинила насильство в сім'ї (домашнє насильство) охоронного ордеру. Під

охоронним ордером розуміється офіційний припис, який виноситься судом, що забороняє винній у домашньому насильстві особі, вчиняти певні дії щодо потерпілої особи або зобов'язує винну особу вчинити певні дії» [23, с. 162]. Також, авторка проводила аналогію між охоронним ордером, який видається у США та терміновим заборонним приписом, який видається в Україні, відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству».

Розглянемо особливості видачі вищевказаних ордерів у США.

Так, надзвичайний охоронний ордер, за законодавством США, видається судом за звернення особи, яка стала жертвою домашнього насильства до уповноважених органів поліції, без проведення судового засідання. Уповноважені працівники поліції зв'язуються із черговим суддею (навіть у нічний час або коли немає можливості провести судове засідання), який і перевіряє заяву потерпілої особи та визначає можливість винесення цього виду ордера. Отже, особливістю надзвичайних охоронних ордерів є спрощена та оперативна процедура їх видачі, що є вкрай важливим у випадках вчинення домашнього насильства.

Наступний вид охоронного ордера, який може бути видано у США при випадках домашнього насильства – це тимчасовий охоронний ордер. Цей ордер видається за письмовою заявою потерпілої особи, яка стала жертвою домашнього насильства. У такій заяві обов'язково описується вид домашнього насильства, який вчинено та особа кривдника. Спочатку тимчасовий охоронний ордер видається без присутності кривдника. Після цього, у десятиденний строк, суд має призначити та провести судове засідання із залученням особи, яка вчинила домашнє насильство. Тимчасовий охоронний ордер видається судом, після проведення судового засідання на термін від чотирнадцяти днів до двадцяти одного дня [96].

Згодом, після видачі тимчасового охоронного ордеру, за наслідками розгляду заяви потерпілої особи, оцінки ризиків та доказів вчинення

насильства, суддя може видати постійний охоронний ордер, загальним терміном до двох років.

Бланки та форми заяв на видачу наказу про ордеру є у більшості судів, поліцейських відділків, притулків для жінок і фірм, що надають юридичні послуги.

Надзвичайні та тимчасові охоронні ордери є інструментом, який дозволяє оперативно реагувати на випадки домашнього насильства та запобігати виявленим його випадкам.

У контексті дослідження цього питання доцільно провести порівняння та певну аналогію між терміновим заборонним приписом та обмежувальним приписом, які застосовуються до кривдника відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та охоронних ордерів, які видаються в США. Як і приписами, за законодавством України, так і ордерами, за законодавством США передбачено ряд обмежень, які стосуються на покладаються на кривдника [99].

Серед ряду обмежень варто відзначити наступні, коли жертва домашнього насильства має можливість отримати виключне право на володіння житлом, якщо потерпіла особа та кривдник проживають разом. Також, особа, яка стала жертвою домашнього насильства може отримати абсолютне право відшкодування збитків, які завданні насильством. А також – односторонню опіку над неповнолітніми дітьми, які стали свідками або теж, жертвами, домашнього насильства. У такому випадку суд може зобов'язати особу, яка притягується до відповідальності виплачувати грошове утримання на неповнолітніх дітей. Якщо особа, яка завдає шкоди може нести загрозу, то йому забороняється входити та залишатися у спільному помешканні. Для того, щоб гарантувати безпеку потерпілим, особі, яка вчинила домашнє насильство, можуть заборонити доступ у житло та будь-які контакти з дружиною і дітьми. Тому, у разі порушення умов ордеру і невиконання зобов'язань обвинувачений притягується до кримінальної або цивільно-правової відповідальності, що, безперечно, є надійним засобом боротьби з домашнім насильством. Варто

відзначити, що кримінальна відповідальність за порушення охоронного ордеру діє в багатьох країнах світу (Канада, США, Франція) [29].

Отже, цей позитивний зарубіжний досвід щодо видачі ордерів різних видів та типів у США, може бути запозичено для подальшого використання в Україні. Звичайно, Україна вже адаптує та вдосконалює законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, але цей досвід, безперечно, буде корисним.

Також аналізуючи нинішню практику американської поліції, засновану на правилах реагування поліції на випадки домашнього насильства, доречно зазначити такі їх ключові аспекти: поліція реагує на випадки домашнього насильства, що пов'язані зі шкодою, завданою життю та здоров'ю особи, у інших випадках повідомляє соціальні служби; на місце події зазвичай направляються два працівники, які отримують оперативну інформацію щодо попередніх правопорушень у цій сім'ї, наявності захисних приписів чи судових наказів про обмеження спілкування, наявності зброї тощо; поліція вживає заходів для припинення правопорушення, окремо спілкується з правопорушником і потерпілим, перебуваючи у полі зору обох сторін; працівники поліції зобов'язані ретельно з'ясувати обставини справи і попередню історію провадження щодо конкретних фігурантів (сім'ї) для підготовки до судового розгляду; працівники поліції ретельно аналізують обставини справи для арешту (затримання) агресора (як виняток можливе затримання обох сторін конфлікту); у всіх випадках поліція має врахувати обставини піклування за неспроможними себе забезпечити особами (діти, особи похилого віку чи хворі у конфліктній сім'ї), питання щодо зберігання зброї у сім'ї; у разі будь-яких обмежень прав людини ретельно пояснюються питання прав людини [37; 176].

Також у США жертви домашнього насильства можуть, незалежно від імміграційного статусу чи громадянства, отримати допомогу від урядових чи неурядових установ, яка може включати консультування, надання перекладачів, тимчасового житла і, навіть, грошової допомоги.

У США діє досить розгалужена система «гарячих ліній» щодо підтримки жертв домашнього насильства. Ці лінії зв'язку та допомоги працюють цілодобово, безоплатно та мають підготовлених операторів. Також ці служби мають перекладачів, які при дзвінку можуть з'єднати потерпілу особу з іншими безоплатними спеціалізованими службами, за допомогою яких можна отримати тимчасовий прихисток (житло), медичну, психологічну та юридичну допомогу.

Основні гарячі лінії зв'язку, які діють у США та спеціалізуються на допомозі жертвами домашнього насильства:

Національна гаряча лінія з домашнього насильства; Національна гаряча лінія з сексуальних посягань Національної мережі у питаннях зґвалтувань, статевих злочинів та кровозмішення (RAINN); Національний центр з проблем дітей, які пропали або зазнають експлуатації; Національний центр жертв злочинів (ТТУ).

Окрім того, також доцільно звернути увагу на аспект, коли неповнолітні особи – діти стають жертвами домашнього насильства. У США існує обов'язок у громадян повідомляти про відомі їм випадки грубого та насильницького чи жорстокого поводження з дітьми.

Окрім того, в США на законодавчому рівні визначено поняття «жорстке поводження з дитиною», яке включає в себе усі види та форми насильства. У США актуальне визначення поняття «жорстке поводження з дитиною» відображено у федеральному законі «Child Abuse Prevention and Treatment Act, 1974», який у 1988 р. став частиною Зводу законів США (титул 42, параграф 67) [211].

Тому, в контексті цього питання варто звернути увагу на діяльність служб захисту дітей у США, які стали жертвами або свідками домашнього насильства. Цей досвід буде корисним і для України. Адже, у роботі цих органів в Україні існують певні прогалини та колізії, і тому досить часто вони усуваються від здійснення повноважень у роботі з дітьми, які стали жертвами або свідками домашнього насильства.

У 1974 р. в США було ухвалено Закон «Про запобігання поганому ставленню до дітей і ліквідацію його наслідків». Відповідно до цього Закону був створений Національний центр з проблем жорстокого поводження з дітьми і проблем занедбаних дітей. Сучасна система служб захисту дітей в США включає чотири аспекти діяльності: повідомлення; розслідування; втручання; завершення справи. Також в США функціонують урядові й громадські комісії з розслідування випадків насильства, створено спеціальні будинки притулки, де змушені жити жінки з дітьми, які залишили свої домівки через жорстоке поводження [33, с. 184].

Отже, основною визначальною рисою США у сфері запобігання та протидії домашнього насильству є наявність розвиненої та ефективної системи виявлення випадків домашнього насильства та запобігання ним. Досліджувані аспекти та інструменти протидії домашньому насильству доцільно імплементувати у національне законодавство.

Далі варто проаналізувати зарубіжний досвід у сфері протидії та запобігання домашньому насильству у Канаді.

На сьогодні Канада є світовим лідером у сфері боротьби з домашнім насильством. Історія боротьби з цим негативним явищем у Канаді має досить довгу історію розвитку та становлення.

Саме у Канаді ще з 1997 року розпочато політику «нульової терпимості» щодо правопорушень у сфері домашнього насильства. Наразі всі правоохоронні органи, суди та інші спеціалізовані установи працюють за цим принципом до усіх випадків домашнього насильства.

Правоохоронна та судова системи діють чітко, злагоджено та швидко. Постійно здійснюється підготовка правоохоронців, суддів, прокурорів, працівників пенітенціарної системи, а також фахівців соціальних служб, які залучені для надання послуг потерпілим особам від домашнього насильства.

Усі вчені та дослідники, які аналізують досвід Канади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству акцентують увагу на тому, що у цій країні відсутній спільний федеративний закон. Однак лише чотири провінції

(Альберта, 1999; Саскачеван, 1995; Манітоба, 1998; острів принца Едварда, 1996) та одна територія (Юкон, 1997) запровадили спеціальне законодавство з попередження та протидії домашньому насильству. Зокрема, саме ці закони доповнюють Кримінальний кодекс Канади щодо здійснення захисту потерпілих осіб, внаслідок домашнього насильства [183].

У Канаді дещо схожою до США є система ордерів, які видаються жертвам домашнього насильства. Видача цих ордерів дозволяє терміново реагувати на усі випадки домашнього насильства, створювати безпечні для життя та здоров'я потерпілої особи умови [41].

До прикладу, у провінції Альберта захист осіб від домашнього насильства та винесення відповідних ордерів здійснюється відповідно до Акта захисту від насильства в сім'ї. Так, цим нормативно-правовим актом передбачено такі ордери: охоронний, королівський судовий ордер захисту та ордер, що дає право на вхід у помешкання [23, с. 168].

Також, у досвіді Канади у сфері запобігання та протидії домашньому насильству варто відмітити створені спеціалізовані установи – шелтери. Так, шелтери являють собою спеціальні заклади, які обладнані приміщеннями (сховищами) для осіб, які стали жертвами домашнього насильства та потребують захисту. Перші такі спеціалізовані приміщення з'явилися у Канаді ще у 1970 році. Адреси та дані про шелтери розміщуються в усіх кризових центрах, правоохоронних органах, судах та друкуються на перших сторінках друкованих засобів масової інформації. «Шелтери надають жінкам та дітям, які стали жертвами домашнього насильства такі послуги: особисті та групові консультування; психологічну допомогу; 24-годинну кризову телефонну лінію; допомогу у зверненні до юристів та до інших організацій, в т.ч. для отримання освітніх послуг, професійної перепідготовки тощо; сприяння жінкам у набутті навичок «соціальної адвокації» для подальшого надання допомоги іншим постраждалим у громаді. Основну частину видатків на утримання шелтерів надаються, перш за все, федеральною та муніципальною владою. Крім того,

кошти надходять від недержавних джерел: благодійні внески (зокрема і безпосередньо до шелтерів), лотереї, гранти тощо» [183].

Заслуговує на увагу система термінового реагування на випадки насильства в сім'ї (Domestic Violence Emergency Response System – DVERS). Постраждали безкоштовно отримують портативну апаратуру, за допомогою якої можна подати сигнал небезпеки, який буде переданий до поліції як дзвінок надзвичайної важливості. Відзначимо, що DVERS стала першою системою такого роду в Північній Америці й наразі широко застосовується в Канаді (більше 30 міст) і США (близько 150 міст) [23, с. 168].

У Канаді, як і у США, створено спеціалізовані суди для розгляду справ про випадки домашнього насильства. До прикладу, у одній із провінцій – Вінніпег функціонує суд із справ домашнього насильства, який забезпечує швидкий та справедливий розгляд випадків насильства між подружжям, стосовно дітей або членів сім'ї похилого віку. У межах процесу створено програму захисту жінок, яка підтримує постраждалих на всіх етапах взаємодії із судовою системою. Також в Онтаріо провадиться дворівнева система сімейних судів: на першому рівні розглядаються «легкі» справи, і вони, фактично, являють собою форму медіації; другий рівень призначено для розгляду злочинів у сімейних стосунках. Внаслідок роботи суду з сімейного насильства, а також сімейних та ювенальних судів по всій Канаді, випадки домашнього насильства перестали розглядатися як малозначущі, та ними займаються кваліфіковані фахівці [183].

Також Канада відзначається значною кількістю програм у сфері запобігання та протидії домашнього насильству, зокрема: групові сімейні конференції, для усіх членів сім'ї, програми відновлення для постраждалих осіб, програми для неповнолітніх осіб, які стали свідками або жертвами домашнього насильства, заходи для підтримки жінок різного соціального статусу тощо.

Отже, Канада розробила досить ефективну систему запобігання та протидії домашньому насильству. Створено величезну кількість

спеціалізованих установ для допомоги особам, які стали або потенційно можуть стати жертвами чи свідками домашнього насильства. Саме цей позитивний досвід Канади, потрібно запровадити в Україні. Адже, Україні необхідно розширювати мережу установ та створювати програми й заходи для суб'єктів домашнього насильства.

Наступна країна досвід якої варто проаналізувати – це Німеччина. За статистичними даними в Німеччині від домашнього насильства за три дні гине одна жінка. Що п'ять хвилин, згідно з даними Федерального відомства з кримінальних справ (ВКА), як мінімум одна жінка в Німеччині піддається загрозам, психологічному тиску, фізичному або сексуальному насильству. І відбувається це у вітальнях та спальнях, на сімейних заходах – там, де жінки взагалі-то повинні почуватися в цілковитій безпеці. Скоюють злочини проти жінок в основному чоловіки, родичі або партнери у віці від 30 до 39 років [30].

Протягом досить довгого часу Німеччина була лідером у світі за кількістю смертей осіб, які ставали жертвами домашнього насильства. Статистика за 2019 рік демонструє зростання кількості випадків домашнього насильства. У 2018 році Німеччина посідала перше місце серед країн Європейського Союзу за кількістю вбивств жінок, а дослідження 2014-го року демонструє, що у поліцію повідомляють лише в одному із трьох випадків домашнього насильства проти жінок [114].

Можливо, така статистика та ситуація була у Німеччині через прогалини у законодавстві у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Аналізуючи досвід Німеччини у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, варто зазначити, що в цій країні діє профільний Закон Німеччини від 1 січня 2002 року «Про захист від насильства в сім'ї».

Німеччина у 2018 році приєдналася до Стамбульської конвенції Ради Європи – першої міжнародної угоди щодо боротьби з насильством над жінками. Метою конвенції є попередження насильства, захист жертв та покладення краю «безкарності злочинців».

Наступного року експертна група займається перевіркою того, якого прогресу на цьому шляху досягла Німеччина, і що ще слід зробити, зокрема і на законодавчому рівні. Активістки за права жінок сподіваються, що експерти рекомендуватимуть запровадити спеціальні курси для поліції та суддів, розширення психологічної та юридичної допомоги жертвам, запуск інформаційної кампанії та збільшення кількості притулків для жінок [114].

Законом Німеччини «Про захист від насильства в сім'ї», визначено, що кривдник, повинен негайно звільнити помешкання строком до 10 діб, якщо проти нього подано заяву про вчинення домашнього насильства. Заявником про насилля може бути навіть дитина, яка стала жертвою насилля, жінка або будь-яка особа, яка має право представляти інтереси осіб, щодо яких було вчинено насилля. Домашнє насилля в цій країні це не лише агресивні та насильницькі дії між жінкою та чоловіком, а й між дітьми, батьками, сестрами та братами [89].

Натомість, Конституція Німеччини, зокрема стаття 2 визначає та гарантує : «право на свободу особистості (1) *«Кожен/кожна має право на вільний розвиток своєї особистості (...)*». (2) *«Кожен/кожна має право на життя й фізичну недоторканність (...)*». У такий спосіб окрім іншого захищається приватне життя. Кожен/кожна має поводитися так, щоб не обмежувати в правах інших і не завдавати їм шкоди. Це також передбачає право на сексуальне самовизначення. Це означає: кожна людина має право самостійно вирішувати, у яких сексуальних діях вона хоче брати участь. Ніхто не може бути змушеним до чогось, чого він або вона не хоче. Усі сексуальні дії, що вчиняються з людиною проти її волі, у Німеччині передбачають покарання. Насильство і зґвалтування в шлюбі також вважається злочином [157].

Також, на нашу думку, у протидії домашньому насильству в Німеччині досить позитивним моментом є діяльність органів серед підрозділів кримінальної поліції, так званих відділів уповноважених у справах про домашнє насильство, які й розглядають справи про домашнє насильство [45, с. 15].

Адже, лише після проходження спеціалізованої підготовки і отримання знань саме в сфері протидії та запобігання домашньому насильству, працівники зазначених підрозділів поліції можуть ефективно реалізувати слідство. А також, сформулювати обставини вчинення факту домашнього насильства та ухвалити правильне рішення у справі, налагодити комунікації з жертвою та кривдником, громадськими організаціями для припинення випадків домашнього насильства та недопущення дій у майбутньому.

Отже, законодавство Німеччини, як і законодавство України, у сфері запобігання та протидії домашньому насильству є відносно «молодим» та розвивається відповідно до європейських напрямів та пріоритетів.

Наступна країна досвід якої, у сфері запобігання та протидії домашньому насильству проаналізуємо в межах цього дослідження – Австрія.

У загальному, систему запобігання та протидії домашньому насильству у Австрії можна охарактеризувати як багатосуб'єктну. Така система складається зі значної кількості суб'єктів реалізації та протидії домашньому насильству. Білль про захист від домашнього насильства (інша відома назва цього документа – Австрійський Федеральний Акт про захист від домашнього насильства) основний нормативний документ у цій сфері.

Цей документ, захист від домашнього насильства був прийнятий в 1996 році і набрав чинності у 1997 році. У першу чергу нормативно-правовий акт змінив колективну свідомість, а домашнє насильство перестало бути приватною справою кожної окремої сім'ї, перетворившись на об'єкт суспільної уваги, і це спонукає багатьох осіб переглянути свої погляди та поведінку. Також цей нормативно-правовий акт дозволив Австрії запровадити інноваційні підходи до розв'язання проблеми насильства, а також стати прикладом для інших країн, що прийняли схожі закони [183].

Визначена у цьому нормативно-правовому акті система заходів запобігання та протидії домашньому насильству є досить розгалуженою. Розглянемо її. Три ключових елементи у сфері протидії домашньому насильству це:

1) видача заборонних ордерів та вилучення кривдника з житла. Такі заборонні ордери видаються правоохоронними органами за строк від 10 календарних днів до 20 календарних днів. Сам заборонний ордер направлений на захист потерпілої від домашнього насильства особи;

2) продовження дії заборонного ордеру. Потерпіла особа має право після видачі заборонного ордеру звернутися, за потреби до суду, із заявою про продовження терміну дії захисного ордеру до трьох місяців;

3) підтримка постраждалих осіб та здійснення заходів з попередження домашнього насильства.

Отже, створена австрійська модель запобігання та протидії домашньому насильству є досить ефективною та поєднує заходи соціального та правового впливу.

Тому, «австрійська модель – це не стільки модель соціальної допомоги, скільки алгоритм запровадження процедур поліцейського втручання та судового реагування на випадки домашнього насильства. Австрійська модель являє собою адаптований до особливостей країни Дулуцький (Мінесотський) протокол втручання у випадках домашнього насильства та базується на його принципах. Основною ланкою є відповідний підрозділ поліції, який опікується саме домашнім насильством» [183].

Отже, австрійська модель запобігання та протидії домашньому насильству одночасно є дієвою, соціальною та правовою.

Зокрема у Франції ефективно налагоджена взаємодія підрозділів поліції з «гарячою мобільною лінією», що дає змогу оперативно прибувати на місце вчинення насильства в сім'ї. Крім того, підрозділи поліції мають право негайно вилучати осіб, що вчинили домашнє насильство, із місця спільного проживання з потерпілою особою, а суд може призначати такий захід протидії домашньому насильству, як використання електронних ОРБ-браслетів. За допомогою цих браслетів поліція отримує сигнал про те, що особа, яка вчинила домашнє насильство, наближається до потерпілої, і можуть негайно реагувати на це [24].

Електронний браслет призначений для того, щоб працювати як «тривожна кнопка» у випадку, якщо людина, яка раніше вже вчиняла насильство щодо нинішнього чи колишнього партнера, знову наблизиться до нього. Пристрій оснащений геолокацією.

Рішення про використання браслета як інструменту стримування зможе ухвалювати або суддя у кримінальному процесі, або суддя у сімейних справах. Використання електронного браслета впроваджуватимуть поетапно – спершу у п'яти пілотних районах, а з початком 2021 року – на всій території Франції. На цей час підготували близько 1000 пристроїв, які поступово почнуть використовувати з появою випадків, коли вони вважатимуться доцільними. Заклики запровадити такий електронний браслет для боротьби з домашнім насильством лунають вже не перший рік [192].

Детальніше розглянемо досвід протидії та запобігання домашньому насильству у Республіці Польща. Ця країна схожа за багатьма критеріями до України: структура населення, економіки, соціальний та державний устрій.

Поряд із цим варто зазначити, що відповідно до законодавства Польщі за вчинення домашнього насильства особа притягується лише до кримінальної відповідальності. Заслуговує на увагу процедура, яка запроваджена у Польщі «Сині Хартії», яка проводиться поліцією через обґрунтовані підозри у домашньому насильстві. Цей порядок передбачений Наказом Головного командира поліції від 18 лютого 2008 р. № 162 «Про способи та форми виконання поліцією завдань, пов'язаних з домашнім насильством за процедурою «Сині Хартії». Ця процедура в Польщі є дуже ефективним заходом для боротьби з домашнім насильством. Це пов'язано з тим, що жоден випадок насильства, вчинений агресором, не ігнорується, що супроводжується плідною роботою поліції, яка здійснює низку заходів, спрямованих на викорінення насильства в певній родині. Ще одним позитивним аспектом досвіду Польщі є запровадження в межах процедури «Сині Хартії» заповнення карти «Б», яку жертва домашнього насильства заповнює в спокійній обстановці після вжиття поліцією необхідних заходів проти агресора. Зрештою, у стані стресу після акту

домашнього насильства жертва не завжди може адекватно відповісти на запитання поліції та надати необхідні докази, щоб допомогти поліції розробити правильну стратегію боротьби з насильством у цій конкретній родині [62].

Закон Польщі «Про протидію правопорушенням в сім'ї» був прийнятий та набув чинності у 2010 році. Відповідно до цього нормативно-правового акта визначено, що у кожній територіальній одиниці мають працювати відповідні міждисциплінарні групи. До складу цих груп входили представники різних органів та установ, а саме: соціального захисту населення, охорони здоров'я, муніципальні комісії та неурядові організації, метою діяльності яких є координація та організація заходів, що стосуються запобігання та протидії домашньому насильству.

Щодо роботи міждисциплінарних груп Максимів Л.В. зазначає: «міждисциплінарні групи несуть відповідальність за вжиття заходів з метою надання спільної допомоги у окремих випадках, а також за координації всіх заходів, що стосуються домашнього насильства. Закон щодо протидії домашньому насильству запровадив новий запобіжний захід, який полягає у виселенні особи, яка вчинила домашнє насильство із спільного із жертвою помешкання за наявності вагомих причин вважати, що обвинувачений знову може вчинити насильницьке кримінальне правопорушення щодо потерпілого» [90].

Далі варто зауважити про систему організацій, які надають допомогу жертвам домашнього насильства у Польщі, серед яких варто виділити наступні: Національна служба з надзвичайних ситуацій для жертв насильства в сім'ї «Блакитна лінія». Ця лінія працює цілодобово та без вихідних, дзвінок безкоштовний. Кожний понеділок, з 18.00 до 22.00, за вказаним номером надаються консультації англійською мовою, а кожний вівторок, у той же час – російською. Також можна надіслати електронне повідомлення на адресу blukalinia@niebieskalinia.info. Організація надає підтримку, психологічну допомогу, інформацію про норми та процедури, які діють у Польщі, про

установи близько місця проживання, що надають допомогу людям, які зазнають домашнього насильства [31].

Фонд «Centrum praw kobiet»: інфолінія 22 622 25 17 з понеділка до п'ятниці: з 9.00 до 17.00, гаряча лінія 600 070 717 працює цілодобово. Також можна написати на адресу romos@crk.org.pl, зокрема англійською мовою. Фонд має офіси в найбільших містах Польщі: Варшаві, Гданську, Кракові, Лодзі, Познані, Торуні, Вроцлаві та Жирардові. У Краківському та Гданському відділах можна отримати консультацію російською мовою, у Гданському – також українською. Фонд надає, зокрема і для мігрантів, безкоштовну психологічну допомогу, юридичні й соціальні консультації, проводить тренінги та групи підтримки, зустрічі в рамках Академії сили жінок. Додатково фонд адмініструє Спеціальний осередок підтримки у Варшаві. Це місце, де жінки, які покинули дім через загрозу своєму життю або життю дітей, знайдуть безпечний притулок. Із допомоги осередку можуть скористатися також жінки з-поза Варшави. Фонд «Feminoteka»: інфолінія 888 88 33 88 працює з понеділка до п'ятниці з 8.00 до 20.00, можна також надіслати електронний лист на romos@feminoteka.pl, зокрема й англійською мовою. Також, поза робочим часом інфолінії, можна контактувати за допомогою спеціального додатку <https://avonalert.pl/>. Фонд розробив карту місць допомоги для жінок у цілій Польщі, доступну на сайті <https://feminoteka.pl> за запитом у пошуку: *mapa miejsc pomocy dla kobiet doświadczających przemocy*. «Feminoteka» організовує також тренінги та групи підтримки для жертв насильства. Варшавська блакитна лінія IPZ: інфолінія 22 668 70 00 працює щодня з 12.00 до 18.00, електронна пошта – romosnia@niebieskalinia.pl. За необхідності надають перекладача для особи, яка зазнала насильства. Фонд «MEDERI»: інфолінія 505 576 189 або 22 111 00 36, працює з понеділка до п'ятниці з 9.00 до 15.00, електронна адреса – kontakt@fundacjamederi.pl. Індивідуальні психологічні консультації також можливі англійською та французькою мовами [31].

Продовжуючи аналізувати це питання, варто зауважити про те, що у Польщі докладається багато зусиль щодо попередження домашнього

насильства, а зокрема: «нововведенням стало створення нових освітніх програм, спрямованих на перевиховання осіб, які вчинили насильницьке кримінальне правопорушення щодо члена або членів своєї родини. Так, на основі Закону щодо протидії правопорушенням в сім'ї, було створено «блакитну лінію», за якою можна негайно повідомити поліцію у разі вчинення домашнього насильства, внаслідок чого поліція разом з прокуратурою негайно вчиняють дії щодо усунення загрози, а саме: усувають винуватця, який вчинив домашнє насильство, зі спільного помешкання; якщо дитина зазнає жорстокого поводження, то вона може бути негайно вилучена навіть без рішення суду. Тоді дитина утримається в лікарні, «тимчасовій сім'ї», а протягом 24 годин суд розглядає це питання та визначає подальші дії, якщо особа була засуджена за правопорушення проти дитини, але звільнена від відбування покарання, однак продовжує вчинювати правопорушення проти дитини – така інформація негайно повідомляється суду і особа направляється для реального відбування покарання» [20].

Нещодавно, наприкінці квітня 2020 року у законодавство Республіки Польща було внесено зміни до Кодексу цивільного провадження (Kodeks postępowania cywilnego) та деяких інших законів. Відповідно до запроваджених змін, особа, що чинить домашнє насильство, мусить бути негайно ізольована від жертви. Така особа мусить зараз же (за рішенням поліції або військової жандармерії) залишити приміщення, в якому вона мешкає разом із жертвою насильства, із заборonoю наближатися до нього та до жертви. Задля виконання цього закону поліція може вдаватися до силового примусу. Особа, що чинить насильство, має залишити помешкання, навіть якщо стверджує, що не має де жити (на цей час можна звернутися до притулку). За порушення ізоляції агресору загрожує покарання від штрафу до ув'язнення. Виселення агресора у стандартному випадку застосовується на 14 днів, але за поданням особи, що зазнала насильства, цей термін може бути продовжений. Також, особи, що зазнали домашнього насильства, будуть звільнені від сплати судових витрат у випадку розгляду їхніх позовів [113].

Пріоритетним напрямом діяльності поліції у Республіці Польща є запобігання домашньому насильству та покарання винних у цьому осіб. Слід звернути увагу на те, що за вчинення насильства у сім'ї, законодавством Республіки Польща передбачається виключно кримінальна відповідальність, і тому до завдань поліції у цій сфері відносять: проведення, наскільки це є можливим, з особою, щодо якої існує підозра, що вона вчиняє насильство в сім'ї, роз'яснювальної бесіди про кримінальну відповідальність за знущання та пояснення такій особі необхідності вести себе відповідно до закону і правил суспільного співжиття [59; 20].

Новим і досить цікавим є досвід Польщі щодо запровадження так званої процедури «блакитних карток», яка носить головним чином профілактичний характер. Систему «блакитних карток» (зразки звітів про випадки насильства) впроваджено у 1998 році національними поліцейськими органами на всій території Польщі. Картки призначені для використання поліцейськими під час їхніх утручань. Одна з «блакитних карток» надає потерпілій особі інформацію про її права і номери телефонів інституцій, які можуть допомогти потерпілим від насильства. Інша картка містить вказівки для збирання і документування свідчень про місце правопорушення [90; 20].

Вважаємо за доцільне проаналізувати також досвід Грузії у питаннях запобігання та протидії домашнього насильства. Так, основним нормативно-правовим актом, який регулює вказане питання є Закон Грузії від 25 травня 2006 року № 3143 «Про припинення насильства в сім'ї, захист та надання допомоги жертвам насильства в сім'ї» (далі – Закон Грузії 3143), відповідно до статті 3 якого під насильством в сім'ї розуміється порушення одним членом сім'ї конституційних прав і свобод іншого зневагою або (і) шляхом фізичного, психологічного, економічного, сексуального насильства чи примусу [121].

Проаналізувавши основні положення цього Закону Грузії № 3143 вважаємо за можливе запровадити в національному законодавстві наступні нормативно-правові зміни.

По перше, відповідно до статті 14 Закону Грузії №3143 передбачається такий захід захисту як відділення неповнолітніх від батьків-кривдників, інших законних представників чи інших осіб, які фактично перебувають/мешкають з неповнолітніми. Такий захід, він є крайнім і застосовується лише у випадках, коли всі інші вживані менш суворі заходи (зокрема співбесіда та попередження) не привели до бажаного результату, або коли в ситуації, що склалася, очевидно, що застосування менш суворої міри не забезпечить захист життя і здоров'я неповнолітнього. Думка неповнолітнього щодо місця його розміщення має враховуватися виходячи з його віку та рівня розвитку, і рішення у будь-якому випадку має прийматися з урахуванням найкращих інтересів неповнолітнього. Під час прийняття рішення співробітник поліції/соціальний працівник здійснює ідентифікацію ознак насильства та опитування жертви та осіб, які можуть надати корисну для нього інформацію. У разі потреби співробітник поліції/соціальний працівник викликає швидку медичну допомогу і до ухвалення рішення консультується з лікарем бригади швидкої допомоги, що прибула на місце. На підставі зазначеного працівник поліції/соціальний працівник проводить оцінку випадку та з урахуванням ризиків для безпеки неповнолітнього приймає рішення про відокремлення неповнолітнього у порядку, встановленому процедурами звернення щодо захисту дітей (реферування). Соціальний працівник, ухваливши рішення про відокремлення неповнолітнього, негайно звертається до поліції, яка забезпечує негайне виконання рішення [121].

На нашу думку, виховання дітей на стадії неповноліття зумовлює необхідність усунення їх від насильницьких дій з боку вище вказаних осіб, окрім того, час протягом якого батьки будуть без дитини сприятиме усвідомленню своєї протиправної поведінки;

По друге, в статті 4 Закону Грузії № 3143 передбачене поняття «нехтування законними інтересами неповнолітніх» під яким визначено – незадоволення батьками (одним із батьків), іншими законними представниками або (і) іншими відповідальними особами фізичних та психологічних потреб

неповнолітніх, неузгодження їх від небезпеки, обмеження права на базисну освіту, нездійснення реєстрації народження, дій, необхідних медичними та іншими послугами, якщо батьки (батьки), інші законні представники або (і) інші відповідальні особи мають у своєму розпорядженні належну інформацію, можливість та доступ до відповідних послуг. Вважаємо запровадження такого поняття в національному законодавстві України призведе до більшого захисту прав, свобод та законних інтересів дітей, як це передбачено Конвенцією про права дитини від 20.11.1989 р. (ратифікованою Верховною Радою України від 27.02.1991р.) [121; 73].

По третє, пропонуємо враховуючи досвід Грузії, запровадити до національного законодавства поняття «передбачуваної особи, яка постраждала від домашнього насильства». У зв'язку з чим пропонуємо доповнити новим пунктом 8-1 статтю 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», виклавши його в такій редакції: «8-1) передбачувана особа, яка постраждала від домашнього насильства – особа, яка вважає себе жертвою і звернулася з метою визначення статусу жертви у відповідну службу/відповідний орган/групу ідентифікації жертви».

Отже, позитивним в усіх досліджуваних країнах є існування та застосування спеціальних заходів протидії домашньому насильству: ордери (охоронні, заборонні тощо) або ж приписи. Тобто, на законодавчому рівні передбачено спеціальні заходи, які можуть застосуватися до особи, яка здійснила насильство. Національне законодавство відповідає сучасним європейським стандартам та наближається до європейських демократичних цінностей.

Безумовно, зарубіжний, зокрема європейський, досвід у цій сфері повинен вивчатися, досліджуватися та використовуватися в Україні, задля впровадження позитивних та корисних напрацювань щодо запобігання та протидії домашньому насильству.

3.2. Удосконалення адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству

Національне законодавство шукає та намагається впровадити найбільш ефективні шляхи вирішення проблемних питань протидії домашньому насильству. Досить важливим «досягненням» є те, що про цю проблему почали говорити відкрито. Сформувалася значна кількість онлайн-платформ, програм, де широко висвітлюється проблема домашнього насильства, куди звернутися особі, яка стала жертвою такого насильства тощо. Одним із впливових заходів є посилення відповідальності, яке призведе до змін ознак об'єктивної сторони правопорушення, також удосконалення механізму провадження у справах про адміністративні правопорушення, виявлення фактів та припинення проявів домашнього насильства. На вдосконалення вказаного питання направлена діяльність усіх суб'єктів, які здійснюють заходи протидії та запобігання домашньому насильству, створення системи спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству та і загалом масового освідчення населення щодо проблематики домашнього насильства.

Для того щоб вирішити питання протидії домашньому насильству потрібно не тільки посилювати відповідальність, а врахувати факти, умови, чинники та процедуру притягнення, які призводять до того, що особи свідомо вчиняють домашнє насильство. Тобто, для цієї проблеми потрібно виробити та напрацювати системний підхід.

Наразі маємо декілька недоліків та проблем у сфері протидії домашньому насильству в Україні. Тому, пропонуємо розглянути їх та запропонувати можливі шляхи усунення та вдосконалення.

Необхідним заходом на шляху до удосконалення протидії домашньому насильству є усунення протиріч у понятійно-категоріальному апараті у нормативно-правових актах та рішеннях суду. Проаналізувавши постанови, тексти яких опубліковано у Єдиному державному реєстрі судових рішень бачимо, що досить часто використовується застаріла термінологія —

«наси́льство в сім'ї» та, в частині суб'єктного складу учасників справи, «співмешканець», «співмешканка» тощо. Чинним законодавством, зокрема профільним Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» та ст. 173-2 КУпАП передбачено лише поняття «домашнє насильство» [65]. А щодо суб'єктного складу учасників, то такі суб'єкти як «співмешканець», «співмешканка» — відсутні. Натомість, законодавство визначає: «особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти». Термінологічний та понятійно-категоріальний апарат, який використовується у законодавстві, у судовій практиці — має бути однаковим. Це буде сприяти формуванню сталої судової практики у цій категорії справ та єдиного праворозуміння понять.

Наступним важливим моментом, який потребує вдосконалення є те, що уповноважені особи, які здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення, застосовуючи недосконалість норм КУпАП, досить часто дають особі можливість уникнути відповідальності за домашнє насильство. Це можемо прослідкувати проаналізувавши постанови, які містяться у Єдиному держаному реєстрі судових рішень.

Прослідковується досить багато справ про адміністративні правопорушення, які повертають, тому що протокол про адміністративне правопорушення складений з порушенням вимог ст. 251 та ст. 256 КУпАП, тобто належним чином не зібрані фактичні дані на основі яких встановлюється відсутність або наявність адміністративного правопорушення, іншими словами докази, які стосуються обставин справи. Та протокол складено з порушенням, допускаються досить часто помилки під час формування фабули або ж такі елементарні «недоліки» як не зазначення статті, за якою особа притягується до адміністративної відповідальності. У такому випадку суди направляють матеріали на доопрацювання. У зв'язку з цим почастишали випадки, коли особу не притягують до відповідальності, щодо якої складено адміністративний протокол за статтею 173-2 КУАП, внаслідок неправильності, неповноти,

неточності первинного документування факту домашнього насильства, відсутності доказів домашнього насильства або отримання їх з порушенням встановленого законодавством порядку та закінченням строків накладення адміністративного стягнення [65].

Маємо проблему, коли матеріали справи суд направляє по декілька разів на опрацювання. Хоча процедура направлення матеріалів на доопрацювання наразі не передбачена КУпАП та будь-яким іншим нормативно-правовим актом. Наприклад, Перечинським районним судом Закарпатської області у справі № 304/296/22 [148]: 07 лютого 2022 року з відділення поліції № 1 Ужгородського районного управління поліції Головного управління Національної поліції в Закарпатській області до суду надійшли матеріали про притягнення до адміністративної відповідальності ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Перевіривши матеріали справи про адміністративне правопорушення, суддя вважає, що їх необхідно повернути на доопрацювання до відділення поліції № 1 Ужгородського районного управління поліції Головного управління Національної поліції в Закарпатській області, з таких мотивів.

З протоколу про адміністративне правопорушення серії ВАБ № 778864 від 06 грудня 2021 року вбачається, що цього ж дня близько 12 годин 50 хвилин ОСОБА_1 вчинив відносно ОСОБА_2 насильство в сім'ї, а саме: умисні дії психологічного характеру, що полягали у висловлюванні щодо неї нецензурною лайкою, внаслідок чого могло бути завдано шкоду психічному здоров'ю потерпілої. Дії особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, кваліфіковані за частиною 1 статті 173-2 КУпАП.

Так, відповідно до вимог ст. 245 КУпАП завданнями провадження в справах про адміністративні правопорушення є: своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до закону, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень,

запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі додержання законів, зміцнення законності.

Відповідно до ст. 278 КУпАП під час підготовки до розгляду справи про адміністративне правопорушення встановлено, що матеріали стосовно вказаного факту вже поверталися на доопрацювання згідно з постановою судді Перечинського районного суду Закарпатської області від 05 січня 2022 року, однак знову направлено до суду, до того ж зазначені недоліки у вказаній постанові, взагалі, не усунуті, у протоколі не зазначено місце вчинення адміністративного правопорушення; до протоколу не додано докази родинного зв'язку особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, із ОСОБА_2; до матеріалів справи не додано дані, що характеризують особу порушника.

Згідно з ч. 5 ст. 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України.

Одночасно суддя зазначає, що відповідно до ч. 2 ст. 251 КУпАП обов'язок щодо збирання доказів покладається на осіб, уповноважених на складання протоколів про адміністративні правопорушення, визначених статтею 255 цього Кодексу.

Тому, з урахуванням викладеного, суддя дійшла висновку, що вказані обставини внеможливають розгляд цієї справи про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_1 за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, а тому матеріали слід повернути на доопрацювання для усунення недоліків [148].

Отже, направлення матеріалів на доопрацювання по декілька разів фактично нівелює суть адміністративної відповідальності за ст. 172-3 КУпАП. Адже, після декількох «перенаправлень» закінчуються строки накладення адміністративного стягнення, які визначені ст. 38 КУПАП, а справу у зв'язку з цим – закривають.

У постанові Апеляційного суду Вінницької області у справі №127/25947/17 від 05.01.2018 року, якою скасована постанова суду першої

інстанції, зазначено, що в диспозиції ч. 1 ст. 173-2 КУпАП розкрито зміст терміна «вчинення домашнього насильства»: це умисне вчинення будь-яких дій фізичного, психологічного чи економічного характеру, внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого. Як вбачається з протоколу про адміністративне правопорушення ОСОБА_2 вчинив насильство в сім'ї психологічного характеру відносно свого батька та матері. Тобто у протоколі не зазначено у чому полягав психологічний характер скоєного насильства та не розкрито суті скоєного адміністративного правопорушення відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 173-2 КУпАП.

Також, не зазначено як могла бути чи була завдана шкода здоров'ю потерпілого. За таких обставин протокол про адміністративне правопорушення не може бути підставою визнання ОСОБА_2 винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП. Суд, вийшовши за межі протоколу, зазначив зміст дій психологічного характеру – сварка та висловлювання у бік батьків нецензурною лексикою. Однак ці обставини заперечував ОСОБА_2, стверджуючи, що це батько його обзивав. Будь-які інші докази в матеріалах відсутні. Крім того, як нецензурна лексика від учасників сварки могла завдати чи завдала шкоду здоров'ю потерпілих в суді також не з'ясовано, а тому постанова підлягає скасуванню, а провадження у справі – закриттю на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП за відсутності в діях ОСОБА_2 складу адміністративного правопорушення передбаченого ст. 173-2 ч. 1 КУпАП [122; 32].

Для прикладу також можна навести постанову Котовського міськрайонного суду Одеської області у справі про адміністративне правопорушення за № 505/122/22 від 22.07.2022 у якій: провадження у справі про адміністративне правопорушення ОСОБА_1 за ч.1 ст. 173-2 КУпАП – закрити у зв'язку із закінченням строку накладення адміністративного стягнення. Однак строк закінчення накладення адміністративного стягнення настав, як вказано у самій постанові через те, що суддя, який розглядав справи у період з 04.11.2021 до 26.11.2021 включно, з 07.12.2021 до 10.12.2021

включно, 23-24.12.2021, з 10.01.2022 до 14.01.2022 та з 07.02.2022 до 23.02.2022 включно, з 01.03.2022 до 15.03.2022 включно, з 21.03.2022 до 22.04.2022 включно, з 23.04.2022 до 11.05.2022 включно, з 12.05.2022 до 01.06.2022 включно, з 02.06.2022 до 29.06.2022 включно, з 04.07.2022 до 27.07.2022 включно – перебував у відпустках [141].

Вважаємо, що перебування головуєчого судді у відпустці, не може використовуватися для затягування розгляду справи та не може бути наслідком закриття справ про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП.

Окрім того, у постанові від 05.01.2018 Орджонікідзевський районний суд міста Маріуполь (справа № 265/93/18) зазначив: «викладена у протоколі про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_2 суть порушення, взагалі не відповідає диспозиції частини 1 статті 173-2 КупАП та не розкриває всіх ознак об'єктивної сторони цього правопорушення, зокрема, не конкретизовано, в чому саме полягало суспільно-небезпечне діяння з боку ОСОБА_2, адже таке його формулювання як «вчинив сімейну сварку» та «висловлювався нецензурною лайкою» не підпадає під ознаки складу інкримінованого йому правопорушення. Докази того, що висловлювання нецензурною лайкою з боку ОСОБА_2 потягли або могли потягнути за собою наслідки у виді шкоди психічному здоров'ю потерпілої, в матеріалах справи відсутні; не конкретизоване місце вчинення порушення» [147; 32].

Наведемо також цікавий випадок з судової практики, який викладено у постанові Сумського районного суду Сумської області у справі № 587/1055/22 від 28.07.2022 щодо закриття провадження у справі: внаслідок дій з боку ОСОБА_1 була завдана або могла бути завдана шкода психічному чи фізичному здоров'ю ОСОБА_2, були порушені її права і свободи тощо, ОСОБА_2 у своїх поясненнях не зазначала.

Отже, матеріали справи не містять достатньої кількості належних та допустимих доказів, які б вказували на вчинення ОСОБА_1 дій, зазначених у диспозиції ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, та які б підпадали під ознаки домашнього насильства.

Також суд звертає увагу, що ч. 2 ст. 254 КУпАП передбачає, що протокол про адміністративне правопорушення, у разі його оформлення, складається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, у двох примірниках, один із яких під розписку вручається особі, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Натомість, всупереч вимогам зазначеної норми КУпАП протокол про адміністративне правопорушення серія ВАВ № 150935 відносно ОСОБА_1 складено пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту виявлення особи, яка вчинила правопорушення, зокрема 19 липня 2022 року, тобто через 3 доби.

Матеріали справи не містять доказів на підтвердження того, що у поліцейського були складнощі з виявленням особи, яка вчинила правопорушення, а так само, не зазначена інша причина вказаної різниці в часі між часом вчинення діяння, що має ознаки адміністративного правопорушення і часом складання протоколу про адміністративне правопорушення [150].

Закриваючи провадження в адміністративній справі № 719/341/17, Новодністровський міський суд Чернівецької області в постанові від 04.01.2018 зазначив таке: «В порушення вимог ст. 251 КУпАП, з наявних матеріалів справи вбачається, що будь-яких доказів, які б вказували на вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1ст. 173-2 КУпАП, окрім протоколу про адміністративне правопорушення серії ГП N 708825/304 від 24.12.2017 та письмових пояснень потерпілої ОСОБА_2 від 24.12.2017, немає. Вказані матеріали справи не є достатніми та беззаперечними доказами вини ОСОБА_1 у вчиненні вищевказаного правопорушення, оскільки пояснення свідків, що додаються до протоколу, є не тільки суперечливими, але й не можуть вважатися доказом наявності в діях правопорушника ознак насильства в сім'ї, так як вже було зазначено судом вище, ні ОСОБА_3, ні ОСОБА_4 не сприймали викладені у протоколі обставини безпосередньо». Отже, в суді на користь «обвинувачення» давали покази (пояснення) свідки, які нібито перебували поряд із місцем сімейного конфлікту, однак їх покази не були задокументовані працівниками поліції, а до суду були спрямовані лише

протокол про адміністративне правопорушення та пояснення потерпілої особи [143; 32].

Складання адміністративного матеріалу з дефектами стало підставою для закриття Шполянським районним судом Черкаської області провадження в адміністративній справі №710/1437/17. У постанові суду зазначено, що в протоколі про адміністративне правопорушення не розкрито суть правопорушення, яке вчинив ОСОБА_3. Як вбачається із протоколу, ОСОБА_3 звинувачують у вчиненні насильства в сім'ї, разом із тим не вказано форма вини вчиненого (умисел або необережність) та не вказано, які наслідки настали або могли настати для потерпілої внаслідок дій останнього [155; 32].

Приймаючи постанову про закриття провадження у справі № 576/870/22 Глухівський міськрайонний суд Сумської області виходив з таких міркувань: «За змістом вказаних норм, психологічне насильство у формі образи можливе, якщо внаслідок цього могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого. У матеріалах справи відсутні будь-які докази з приводу того, що дії ОСОБА_1 під час словесної сварки потягли або могли потягнути за собою наслідки у вигляді шкоди психічному здоров'ю потерпілої. У поясненнях ОСОБА_2 також таких аргументів не міститься. З урахуванням наведеного не вбачаю підстав для притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП у зв'язку з відсутністю в його діях цього складу адміністративного правопорушення» [128]. Отож, відсутність доказів завдання шкоди психологічному насильству потягла за собою закриття провадження у справі.

Новомиколаївський районний суд Запорізької області в Постанові від 20.11.2020 у справі № 322/1054/20 (Провадження N 3/322/436/20) зазначив, що провадження в справі підлягає закриттю, оскільки єдиним доказом вчинення домашнього насильства є протокол про адміністративне правопорушення і пояснення потерпілої особи. Однак сам фігурант свою провину не визнав і вказав протилежні наданим потерпілою особою пояснення, у зв'язку з чим суд не знаходить інших доказів вчинення фігурантом домашнього насильства.

Отжн, стверджуючи про нанесення тілесних ушкодження, катування, ані потерпіла, ані поліцейський не спромоглися вказане твердження задокументувати. Так, поліцейський, отримавши від потерпілої повідомлення про заподіяння їй тілесних ушкоджень, мав здійснити заходи, направлені на здійснення її медичного освідування, проведення відповідних експертиз, досліджень, направлених на встановлення факту заподіяння тілесних ушкоджень, можливих причин їх наявності, характеру заподіяння та локалізації тощо [144; 32].

У Постанові від 25.07.2022 Магдалинівський районний суд Дніпропетровської області (справа №179/574/22) щодо повторного притягнення до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, закрив провадження та зазначив: «В протоколі при викладенні суті адміністративного правопорушення, ОСОБА_1 інкримінується повторність вчинення правопорушення та його дії кваліфікуються за ч. 2 ст.1 73-2 КУпАП.

Разом із цим в матеріалах справи про адміністративне правопорушення відсутні докази притягнення ОСОБА_1 до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, зокрема, цей факт має бути підтверджений постановою суду про накладення адміністративного стягнення на ОСОБА_1 за скоєння ним адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, яка набрала законної сили, однак вказані докази відсутні в матеріалах справи.

Отже, під час дослідження матеріалів справи про адміністративне правопорушення, судом встановлено, що повторність правопорушення в діях ОСОБА_1 не підтверджується, в матеріалах справи відсутні будь-які належні та допустимі докази того, що останній протягом року піддавався адміністративному стягненню, передбаченому ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, протокол про адміністративне правопорушення сам по собі не може бути об'єктивним доказом у справі, а належні та допустимі докази, які б підтверджували повторність відсутні.

Окрім того, матеріали справи не містять і будь-яких доказів на підтвердження вчинення ОСОБА_1 домашнього насильства. Надані до

протоколу про адміністративне правопорушення пояснення ОСОБА_2 не можуть бути беззаперечним доказом вини ОСОБА_1, оскільки містять виключно її бачення ситуації, яка сталася 16.06.2022, а відеозапис з нагрудного відео реєстратора поліцейського також не містить даних, які б підтверджували факти, викладені у протоколі про адміністративне правопорушення» [142]. Фактично через «недопрацювання» працівників поліції, в частині недолучення постанови про притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, не доведена повторність, особу не притягнуто до відповідальності, а провадження у справі – закрито.

Крім того, досить частою підставою для закриття провадження в адміністративній справі за ст. 173-2 КУпАП є те, що поліцейськими не були відібрані пояснення від особи, стосовно якої складено протокол, та свідка, який був присутнім під час вчинення домашнього насильства. Тому, досить часто суди доходять до висновку, що самого собі протоколу та лише пояснень потерпілої особи замало для доведення вини у вчиненні домашнього насильства, необхідно інші докази.

Нетішинський міський суд Хмельницької області в постанові від 13.10.2020 у справі №679/1088/20 зазначив, що письмові пояснення свідка є належним та допустимим доказом, оскільки отримані у встановленому законом порядку та підписані нею особисто, однак є недостатнім для встановлення обставин, що мають значення для справи. Саме лише письмове пояснення свідка ОСОБА_3 не може бути тим єдиним доказом, який вказує на винуватість ОСОБА_1 у вчиненні інкримінованого йому правопорушення і на підставі якого особу може бути притягнуто до адміністративної відповідальності. У цій же справі суд не взяв до уваги відеозапис, оскільки вважав його неналежним доказом, тому що «він не містить у собі фактичних даних, які логічно пов'язані з тими обставинами, які підлягають доказуванню у справі та становлять предмет доказування» [145; 32].

Бершадський районний суд Вінницької області у постанові у справі № 126/3223/18 від 11.01.2019 сформував таку позицію: незазначення доказів

свідчить про поверхневе та шаблонне ставлення до з'ясування обставин. У постанові вказано: Із протоколу про адміністративне правопорушення відносно ОСОБА_2 за ч.1 ст. 173-2 КУпАП вбачається, що працівником поліції, який склав цей протокол не зазначено свідків, вказано про те, що ОСОБА_2 вчинив сварку, хоча протоколи було складено відносно обох учасників конфлікту, що вказує на поверхневе та шаблонне ставлення до з'ясування обставин справи.

Отже, наявний в матеріалах справи протокол не є підтверджуючим доказом скоєння адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 173-2 КУпАП, оскільки не відповідає дійсним обставинам справи, складений всупереч вимогам ст. 256 КУпАП, зокрема, не розкрито суть адміністративного правопорушення, без зазначення свідків, без зазначення будь-яких даних, які б вказували на ознаки вчинення ОСОБА_2 адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 173-2 КУпАП» [124].

Загалом, у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься значна кількість постанов у справі про адміністративне правопорушення за ст. 173-2 КУпАП, у яких закрито провадження. Серед інших постанов у цій категорії справ варто відмітити такі: якщо копія протоколу в матеріалах справи відрізняється від тієї, яку підписав кривдник – провадження закривається судом (постанова Апеляційного суду Київської області від 09.01.2018, №367/5959/17 [123]; за неправильності заповнення протоколу про адміністративне правопорушення, наявності в ньому виправлень, закреслень тощо, не засвідчення доданих до протоколу копій документів, не зазначення виду завданої потерпілій особі шкоди та/або в чому вона виражається (Постанова Братського районного суду Миколаївської області від 03.11.2020 у справі №471/924/20) [125]; рапорт – неналежний та недопустимий доказ, оскільки поліцейський – зацікавлена особа (Постанова Верховного Суду у справі № 524/5741/16-а від 20.05.2020) [127]; рапорт не узгоджується з письмовими поясненнями потерпілого та протоколом (постанова Дніпровського апеляційного суду від 14.07.2020, №175/1363/20) [130].

Отож, судові справи за ст. 173-2 КУпАП виступають однією із існуючих категорій справ, в яких домашнє насильство фігурує як самостійна юридична категорія. А також розглядається як самостійне правопорушення, що тягне за собою настання, відповідно, адміністративної відповідальності.

Варто зауважити, що постанов, якими провадження у справі про вчинення домашнього насильства було закрито саме внаслідок відсутності доказової бази (окрім протоколу про адміністративне правопорушення та пояснень потерпілої особи) досить значна (загальна кількість справ, закритих у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення, становить більше 14 тисяч справ; здебільшого у них суди приходили до висновку про відсутність у дії особи складу кримінального правопорушення саме у зв'язку з відсутністю доказів).

Результати аналізу судової практики з вказаного питання свідчать про значну кількість випадків, коли особи, стосовно яких складені адміністративні протоколи за вчинення домашнього насильства, не були піддані належному примусу з боку держави внаслідок спливу строку накладення адміністративного стягнення [32].

У зв'язку з цим маємо значну практичну проблему. Тому, доцільним є продовження строку накладення адміністративного стягнення на особу за ст. 173-2 КУпАП, адже спилив строків – не може звільняти особу від відповідальності за вчинене діяння.

Нормами статті 38 КУпАП визначено, що: адміністративне стягнення може бути накладено не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – не пізніше як через два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу підвідомчі суду (судді). Якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено не пізніше як через три місяці з дня вчинення правопорушення» [65].

Прикладом закриття провадження у справі у справі через сплив строку притягнення до адміністративної відповідальності є постанова Деснянського районного суду міста Чернігова у справі № 750/1267/22 від 10.02.2022:

З протоколу про адміністративне правопорушення вбачається, що 22 жовтня 2021 року, о 18 год. 00 хв., за адресою АДРЕСА_1 , ОСОБА_1 , знаходячись в п'яному вигляді, вчинив стосовно своєї матері, ОСОБА_2 , домашнє насильство, а саме: умисні дії психологічного характеру: ображав нецензурною лайкою, погрожував фізичною розправою, завдав психологічних страждань, внаслідок чого було завдано школи психологічному здоров'ю ОСОБА_2 .

Відповідно до ч. 1 ст. 33 КУпАП, стягнення за адміністративне правопорушення накладається у межах, установлених цим Кодексом та іншими законами України.

Згідно з вимогами ч. 2 ст. 38 КУпАП, якщо справи про адміністративні правопорушення відповідно до цього Кодексу чи інших законів підвідомчі суду (судді), стягнення може бути накладено не пізніш як через три місяці з дня вчинення правопорушення.

Наслідком спливу строку накладення адміністративного стягнення є закриття провадження по справі (п.7 ч. 1 ст. 247 КУпАП).

Враховуючи те, що з дня вчинення правопорушення - 22.10.2021 - минув тримісячний строк накладення адміністративного стягнення, суд приходить до висновку, що провадження у справі підлягає закриттю [129].

У зв'язку з цією підставою сотні справ закриваються, а винних осіб — не притягнуто до відповідальності.

Очевидно, внаслідок суспільної небезпеки будь-яких випадків домашнього насильства, та з метою дотримання принципу невідворотності покарання для кривдників, необхідно вчиняти дії для максимально швидкого направлення адміністративних матеріалів для розгляду місцевим судам і ухвалення судового рішення в межах вищевказаних процесуальних строків. Саме тому, було подано пропозицію про внесення змін до ст. 38 КУпАП в

частині продовження строків накладення адміністративного стягнення до одного року з моменту вчинення адміністративного правопорушення за ст. 173-2 КУпАП.

Припинення провадження відносно осіб, винних у вчиненні домашньому насильстві, у зв'язку із закінченням строків притягнення до адміністративної відповідальності, може стати негативним фактором для повторності вчинення домашнього насильства тими самими особами внаслідок зародження думки про можливість вчинення цього правопорушення і не понесення за це покарання (стягнення). Тому, враховуючи повернення, а деяких випадках по кілька разів, матеріалів на до оформлення та доопрацювання, завантаженість судової системи необхідно збільшити строк накладення адміністративного стягнення до одного року.

Внесення змін щодо збільшення строків накладення стягнення за вчинення правопорушення, передбаченого статтею 173-2 КУпАП наразі має бути першочерговим завданням.

Чинною редакцією Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що участь прокурора є обов'язковою під час розгляду судом справ про адміністративні правопорушення, які пов'язані з корупцією. Натомість, під час розгляду інших категорій справ обов'язкова участь прокурора – не вимагається.

Під час розгляду в суді справ про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, і особа, яка притягується до адміністративної відповідальності, і потерпілий фактично відсутні. У той же час, суд, досить часто, може переймати на себе обов'язки сторони обвинувачення та доказування у процесі. Тоді, суд не є безстороннім, а навпаки – виходить за межі протоколів, намагається їх доповнити, ширше розтлумачити, а дії поліцейських апріорі є законними. Так, суд фактично переймає на себе функції обвинувачення, які б мав виконувати прокурор у справі.

Під час розгляду в суді справ про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП, і прокурор, і потерпілий фактично відсутні. Але

суд може переймати на себе обов'язки доказування. Досить часто, коли судді, розглядаючи справи за ст. 173-2 КУпАП, переймали на себе функції обвинувача. Суд не є безстороннім, а навпаки – виходить за межі протоколів, намагається їх доповнити, ширше розтлумачити, а дії поліцейських апріорі є законними. Так, суд фактично переймав на себе функції обвинувачення, які б мав виконувати прокурор у справі.

До того ж, варто врахувати практику Європейського суду з прав людини. Судом сформульовану таку позицію: «...неупередженість зазвичай проявляється у відсутності необ'єктивності. Поняття неупередженості застосовується до суб'єктивних і об'єктивних критеріїв. Щодо перевірки об'єктивності, то під час вирішення питання в кожному конкретному випадку була обґрунтована причина побоюватися, що у судді бракуватиме неупередженості. У справі заявника адміністративне провадження було ініційовано поліцейським, який склав адміністративний протокол та передав його до суду для розгляду. Але такий співробітник поліції не був органом кримінального переслідування в сенсі державної посадової особи, яку призначили виступати проти заявника під час розгляду справи та представляти перед суддею сторону обвинувачення від імені держави». ЄСПЛ дійшов висновку, що у справі не було сторони обвинувачення. Це вплинуло на функціонування принципу презумпції невинуватості під час судового розгляду й побічно порушило питання неупередженості суду першої інстанції. У ситуації, коли суд першої інстанції не мав жодної альтернативи, окрім як взяти на себе завдання представити обвинувачення, ЄСПЛ не переконаний у наявності достатніх гарантій аби виключити законні сумніви щодо будь-яких наслідків, які б така процедура мала на неупередженість суду першої інстанції. Наявність сторони обвинувачення є необхідним для того, щоб запобігти законним сумнівам (які в іншому випадку можуть виникати щодо неупередженості суду). ЄСПЛ дійшов до висновку, що за умови відсутності сторони обвинувачення та за наявності неповноти чи суперечностей, суду не залишилося нічого іншого, як взяти на себе функції сторони обвинувачення,

самостійно відшукуючи докази винуватості особи, що становить порушення ч.1 ст. 6 Конвенції щодо дотримання принципу рівності сторін і вимог змагального процесу (за таких умов особа позбавлена можливості захищатися від висунутого проти нього обвинувачення перед незалежним судом, а навпаки вона має захищатися від обвинувачення, яке фактично підтримується судом [198;182].

Відтоді, варто зауважити, що доцільно було б залучення представників Органів опіки та піклування під час розгляду справи у суді, якщо діти стали або жертвами або свідками домашнього насильства. Це сприяло б реалізації законних прав дітей.

Також потребує вирішення та вдосконалення така проблема: неоднакове застосування судами положень статті 173-2 КУАП у випадках притягнення до відповідальності кривдників, які вчинили психологічне насильство, зокрема, шляхом лайки, нецензурних висловлювань щодо потерпілих тощо.

Постановою Южноукраїнського міського суду Миколаївської області у справі №486/1569/17 від 05.01.2018 суд визнав чоловіка винним за вчинення психологічного насильства відносно своєї дружини, яке проявилось у висловлюванні нецензурною лайкою на її адресу [156].

Деякі суди дійшли до висновку, що домашнє насильство – адміністративне правопорушення з матеріальним складом, а тому потребує діяння та спричинення або загрози завдання шкоди фізичному або психічному здоров'ю потерпілого (постанова Чернівецького апеляційного суду від 25.09.2020, №725/3695/20) [151].

Аналогічно, вказаному вище постановою Чигиринського районного суду Черкаської області у справ №3/708/7/18 від 05.01.2018 суд також визнав особу винною у вчиненні домашнього насильства в формі психологічного насильства за допущення нецензурної лайки на адресу дружини (без встановлення факту заподіяння шкоди здоров'ю потерпілій) [152].

Постановою Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 05.01.2018 у справі № 676/6897/17 суд заклав провадження в

адміністративній справі з огляду на те, що хоча особа, стосовно якої складено протокол, і визнала факт сварки з дружиною та використання відносно неї нецензурної лайки, але заперечувала факт заподіяння дружині будь-якої шкоди. Крім того, сама дружина також підтвердила, що чоловік відносно неї нецензурно виражався, лаявся, однак цими діями шкода їй не завдана. Суд також врахував, що під час виклику працівників поліції, потерпіла не повідомляла про заподіяння їй будь-якої шкоди.

Згідно з пунктом 14 частини 1 статті 1 Закону №2229, психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, зокрема щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи. Аналіз вищевказаної правової норми та її конструкції дає підстави для висновку, що завдання шкоди психічному здоров'ю потерпілій особі є однією з, а не єдиною кваліфікуючою ознакою психологічного домашнього насильства [136; 32].

Наразі у судовій практиці формується позиція у цій категорії справ щодо протоколів, де чітко повинні відображатися не тільки прояви домашнього насильства, а й наслідки. Наприклад, у постанові Київського апеляційного суду від 08.06.2021 у справі № 357/3697/21 вказано про те, що: «Зміст протоколу не відповідає диспозиції ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, зокрема, у ньому не зазначено об'єктивної сторони вказаного правопорушення, а саме: в яких конкретних діях ОСОБА_1 полягало вчинення «насильства в сім'ї психологічного характеру», не зазначено про настання саме фізичної чи психологічної шкоди, яка була чи могла бути завдана потерпілій ОСОБА_2. Отже, у протоколі не зазначена суть правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 173-2 КУпАП, не вказано якими саме діями ОСОБА_1 заподіяно шкоду психічному здоров'ю потерпілої, не зазначено, в чому саме полягало насильство психологічного характеру та в який

спосіб було вчинено. Отож, суть порушення, викладена у протоколі стосовно ОСОБА_1, не відповідає диспозиції ч. 1 ст. 173-2 КУпАП та не містить всіх ознак об'єктивної сторони вказаного правопорушення, які характеризують зовнішню сторону правопорушення [137].

У постанові Кропивницького апеляційного суду від 12.04.2021 у справі № 390/1737/20 зазначено про те, що: «... зміст протоколу про обставини вчинення ОСОБА_1 адміністративного правопорушення, які підлягають доказуванню, обмежені загальними фразами про «сварку» при тому, що згідно диспозиції ч.1ст. 173-2 КУпАП відповідальність за цією (бланкетною) нормою закону настає, зокрема, за вчинення домашнього насильства, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого. Нормами наведеного закону визначено, що психологічним насильством є така форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, зокрема щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи.

Тобто, у протоколі про вчинення адміністративного правопорушення цієї категорії справ, повинні бути чітко відображені не тільки прояви домашнього насильства, а й наслідки. Невідповідність змісту вищевказаних протоколів вимогам ст. 256 КУпАП, на думку апеляційного суду, свідчить про елементарну безграмотність працівника поліції ОСОБА_5 та його некомпетентність. Обставини цих конфліктів між ОСОБА_2 та її сином ОСОБА_3, працівниками поліції на місці пригоди та після цього не з'ясовані, а

відтак у процесуальних документах не відображені, доводи кожного з учасників сімейного конфлікту, зокрема ОСОБА_1 про те, що ОСОБА_2 сама провокує сімейні сварки, потребували перевірки, в основу обвинувачення ОСОБА_1 у домашньому насильстві покладені неперевірені, а по суті суперечливі дані» [140].

Отже, наразі проблемою є визначення ступеню заподіяння шкоди психічному здоров'ю людини. Адже, психіка кожної окремо людини — це дуже складне утворення. У кожної особи ступінь психологічної стресостійкості та стану – різний. Тому, для визначення, яка шкода завдана психічному здоров'ю та чи взагалі вона завдана необхідно є певна сукупність доказів. Враховуючи цифровізацію сучасного суспільства такими доказами вчинення будь-якого виду насильства можуть бути відео, запис диктофону, фото. А доказом заподіяння шкоди психічному здоров'ю відповідна психологічна або психіатрична експертиза, за результатами якої буде підготовлено висновок [32].

Окрім того, судова практика у цій категорії справ із приводу доведення заподіяної шкоди психічному здоров'ю сформувала декілька важливих позицій:

- 1) чи проходив потерпілий обстеження у лікаря-психіатра;
- 2) яка шкода психічному здоров'ю потерпілого могла бути спричинена;
- 3) яка психічна хвороба у потерпілого могла розвинутися через події;
- 4) чи поставлений потерпілий на облік лікаря-психіатра;
- 5) чи встановлений потерпілому діагноз.

До прикладу у постанові Дніпровського апеляційного суду від 29.09.2021 у справі №180/1852/21 визначено, що: «доводи ОСОБА_1 , про те, що відсутні докази на підтвердження того, яка саме шкода психічному здоров'ю спричинена потерпілій є слушними, оскільки ні в протоколі, ні в доданих до нього матеріалах, не вказано, чи проводилося безпосереднє обстеження потерпілої лікарем-психіатром, не зазначено, яка саме шкода психічному здоров'ю потерпілої могла бути спричинена, яка психічна хвороба у неї могла розвинутися внаслідок дій ОСОБА_1 , чи була потерпіла поставлена на облік лікаря-психіатра, а також чи було їй встановлено діагноз, тобто не вказано

ознаки, які утворюють склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП» [131].

Відтак, вважаємо за доцільне зазначити про постанову Чернівецького апеляційного суду від 25.09.2020 у справі № 725/3695/20, в якій вказано, що: «Наявні в матеріалах справи письмова заява ОСОБА_2 (а.с. 2), його письмові пояснення (а.с. 3) також не містять будь-яких відомостей щодо настання негативних наслідків для його фізичного чи психічного здоров'я. До тверджень ОСОБА_2 про те, що дії ОСОБА_1 можуть надалі сприяти виникненню у нього випадків стресу, завдати шкоду його психічному і фізичному здоров'ю, суд відноситься критично, оскільки про це він не повідомляв ні як під час звернення до органів поліції про вчинення правопорушення, так і під час збирання доказів по справі, а повідомив лише на стадії апеляційного розгляду» [151].

Також необхідно удосконалити встановлення факту вчинення домашнього насильства, вчиненого у формі психологічного насильства за допомогою засобів зв'язку (телефону, інтернет-зв'язку, месенджери («Viber», «Telegram», «WhatsApp» тощо).

Потребує також вдосконалення процедура визнання як доказ вчинення домашнього насильства скріншот з будь-якого месенджера. Адже, якщо кривдник, наприклад, кожного дня пише особі погрозливі повідомлення, тоді, відповідно, це є своєрідним проявом психічного насильства.

Також, пропонуємо зазначити про доцільне введення обов'язкового проходження огляду на стан алкогольного та наркотичного сп'яніння особами, які входять до суб'єктного складу учасників за ст. 173-2 КУпАП, відразу під час складання працівниками Національної поліції відповідного протоколу.

Досить часто у проколах про адміністративне правопорушення та у постановках судів, під час опису та викладені фактичних обставин у справі вказується про перебування осіб (або жертви або/і кривдника) у стані алкогольного та/або наркотичного сп'яніння. Ступінь оп'яніння та стан в якому

перебуває особа або особи на цей час визначається працівниками поліції за загальними ознаками або за показаннями заявника чи свідка.

Ознаками алкогольного сп'яніння є такі:

- запах алкоголю з порожнини рота;
- порушення координації рухів;
- порушення мови;
- виражене тремтіння пальців рук;
- різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя;
- поведінка, що не відповідає обстановці [160].

Є такі ознаки наркотичного чи іншого сп'яніння або ж перебування особи під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції:

- наявність однієї чи декількох ознак стану алкогольного сп'яніння (крім запаху алкоголю з порожнини рота);
- звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло;
- сповільненість або навпаки підвищена жвавість чи рухливість ходи, мови;
- почервоніння обличчя або неприродна блідість [160].

Однак ці ознаки не завжди дають можливість точно визначити ступінь оп'яніння, стан особи та здатність усвідомлювати свої дії. Тому, існує необхідність запровадження обов'язкового проходження особами огляду на стан алкогольного та наркотичного сп'яніння.

Також, сучасним розвиток суспільства зумовлена необхідність зниження віку з якого може наставати адміністративна відповідальність за ст. 173-2 КУпАП. Ця специфіка зумовлюється визнанням неповнолітніх особливим суб'єктом адміністративної відповідальності, що пов'язане, в свою чергу, як з особливостями вікового, фізичного та психічного стану неповнолітніх, так і специфікою діяльності органів державної влади щодо охорони, захисту й гарантування їх прав і свобод. На жаль, на сьогодні неповнолітні можуть бути не лише потерпілими у цьому адміністративному правопорушенні, а й особами, які його вчиняють. Отож, існує необхідність зниження (за ст. 173-2 КУпАП)

віку адміністративної відповідальності до 14 років, у зв'язку зі стрімким розвитком суспільства, а також неповнолітні у цьому віці повністю усвідомлюють суть та наслідки своїх вчинків та поведінки і можуть керувати нею.

Висновки до Розділу 3

Отже, враховуючи вищевикладене у цьому дослідженні можемо зробити такі висновки:

1) відсторонення агресора (кривдника) від місця спільного проживання з жертвою на певний термін є дієвим та ефективним заходом протидії домашньому насильству в сучасних країнах, які належать до англо-саксонської та романо-германської правової сім'ї;

2) досвід зарубіжних країн, який ми досліджували свідчить, що надзвичайно важливою гарантією безпеки жертв домашнього насильства є процедура видачі різноманітних охоронних документів (ордерів, приписів, наказів тощо):

- у США – надзвичайні, тимчасові та постійні охоронні ордери;
- у Канаді – охоронний ордер, «королівський» охоронний ордер, ордер з правом входу у житлове приміщення;
- у Франції – спеціальні постанови та електронні засоби контролю, які встановлюються для відстежування кривдників/агресорів;
- у Грузії – охоронний ордер та стримуючий ордер.

Вище перераховані спеціальні охоронні документи дають можливість не тільки припинити випадок домашнього насильства, але і здійснити ефективний захист та ізоляцію жертви такого виду насильства;

3) ефективним та важливим практичним позитивним елементом у боротьбі з домашнім насильством є створення, наприклад, у Німеччині, так званих, відділів з питань домашнього насильства серед департаментів кримінальної поліції, які розглядають справи виключно про домашнє

насильство. Також позитивним зарубіжним досвідом є те, що в ряді країн (США, Канада, Франція тощо) справи про домашнє насильство розглядаються спеціалізованими судами;

4) у країнах англо-американської та романо-германської правової сім'ї поширені спеціальні заходи протидії домашньому насильству, які призначаються судом, наприклад, заборона входу до житлового приміщення; неможливість перебувати ближче, ніж це встановлено судом; обмеження або усунення від спілкування з дітьми, жінкою, іншим членом родини, який став жертвою домашнього насильства; заборона наближатися до потерпілих, зустрічатися з ними та намагатися зв'язатися з ними за допомогою мобільного та інших засобів спілкування;

5) ефективним заходом протидії домашньому насильству в Республіці Польщі є процедура «Блакитних хартій», згідно з якою жоден випадок насильства, вчиненого кривдником, не залишається без уваги чи покарання, а супроводжується дійовою роботою працівників поліції, яка реалізує низку спеціалізованих заходів, цілеспрямованих на подолання насильства в кожній окремій сім'ї;

6) дослідження зарубіжного досвіду вищезазначених країн дає змогу зробити висновок, що не останнє місце в ефективній протидії досліджуваному явищу посідає різноманітність профілактичних та реабілітаційних програм, спрямованих на протидію домашньому насильству. Враховуючи правову систему України, її правові особливості, вважаємо за потрібне впровадити ці конструктивні заходи у сфері протидії та запобігання домашньому насильству в нашій державі, шляхом запозичення цього досвіду.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання, що полягає у виробленні адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству, а також розроблено на цій основі пропозиції щодо вдосконалення чинного КУпАП та практики його застосування. До основних результатів, сформульованих на підставі дослідження законодавства, наукових джерел і правозастосовної практики, належать такі положення:

1. Виявлено, що протидія домашньому насильству як об'єкт адміністративно-правового регулювання – це сукупність спеціалізованих заходів впливу, які здійснюються та реалізуються уповноваженими суб'єктами, на яких покладено завдання з'ясувати детермінанти, що сприяли здійсненню домашнього насильства, попередити таке насильство, припинити таке насильство, усунення його наслідки та притягнути винних до відповідальності, що здійснюється на основі норм адміністративного права, спрямованих на регулювання суспільних відносин з метою забезпечення конституційних прав і законних інтересів людини і громадян.

Особлива увага у роботі приділена понятійно-категоріальному апарату дослідження. Зокрема, у роботі проаналізовано значну кількість понять, а саме: «домашнє насильство», «насильство». Також досліджено теоретичну сутність термінів «протидія домашньому насильству». Окрім того, здійснено порівняльну характеристику понять: «попередження домашнього насильства», «запобігання домашньому насильству» та «протидія домашньому насильству».

Зроблено висновок про те, що поняття «протидія домашньому насильству» відображає та включає цілісний комплекс заходів впливу у досліджуваній сфері та включає в себе і попередження і запобігання домашньому насильству. Акцентовано увагу на тому, що саме поняття «протидія домашньому насильству» необхідно та логічно використовувати у законодавстві, науково-теоретичній літературі.

Проаналізовано етимологічну сутність поняття «насильство» в контексті цієї теми. Досліджено та проаналізовано сутність та природу явища домашнього насильства у теоретичному та практичному вимірі. На підставі аналізу нормативно-правових актів, наукових та літературних джерел доповнено визначення домашнього насильства та визначено його основні особливості та риси: це обов'язково діяння, що має вияв у активній дії або пасивній бездіяльності; може здійснюватися у таких формах, які можуть поєднуватися одночасно: фізичне домашнє насильство, економічне домашнє насильство, психологічне домашнє насильство та сексуальне домашнє насильство; характерною рисою є те, що таке насильство вчиняється між особами, які поєднанні або були поєднанні сімейними, родинними відносинами, спільним побутом, незалежно від факту спільного проживання на момент вчинення цього насильства. Також, вмотивовано позицію про те, що законодавче визначення поняття «домашнє насильство» потребує змін та адаптації відповідно до сучасних суспільних умов, у зв'язку з тим, що це явище не є статичним, а постійно змінюється та може набувати різних форм та виявів.

2. У роботі здійснено ґрунтовний ретроспективний аналіз адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству. Запропоновано періодизацію адміністративно-правового регулювання протидії домашньому насильству:

1) Початок X ст. – середина XVI ст. охоплює період Київської Русі та пов'язаний із входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

2) Початок XVII ст. – початок XX ст. пов'язаний з перебуванням України у складі Російської імперії.

3) Початок XX ст. – кінець XX ст. пов'язаний з існуванням радянської влади.

4) Серпень 1991 — до сьогодні, розпочався з набуття Україною незалежності й триває дотепер.

Протягом довгого періоду часу права конкретної людини переважно досліджувалися саме у контексті відносин: «людина – держава». У той же час, порушення прав людини у приватній та особистій сфері, зокрема і в родині, ретельно приховувалися під «забороною втручання в особисте та сімейне життя». Саме тому, для нашої держави важливим етапом є прийняття та ратифікація ряду нормативно-правових актів, спрямованих на вирішення питань захисту осіб від домашнього насильства.

3. Досліджено місце і роль поліції у протидії домашньому насильству. Отже, до уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері протидії та запобігання домашньому насильству варто віднести підрозділи, які мають спеціальні повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, такі як: оператори гарячої лінії «102», патрульна поліція, група реагування «ПОЛНА», підрозділи ювенальної превенції, дільничні офіцери поліції, органи досудового розслідування, кримінальна поліція та чергові частини. Здійснивши характеристику завдань підрозділів Національної поліції, які здійснюють запобігання та протидії домашньому насильству, можна дійти висновку, що головне місце у сфері запобігання домашньому насильству належить дільничним офіцерам поліції, адже, більшість повноважень, визначених у ст. 10 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», належить до їх компетенції. Вкрай важливим є внесення доповнень до Законів України «Про Національну поліцію» і «Про запобігання та протидію домашньому насильству» саме щодо конкретизації уповноважених підрозділів Національної поліції у сфері протидії та запобігання домашньому насильству з визначеним переліком повноважень. Така конкретизація та формування вичерпного переліку підрозділів Національної поліції у сфері протидії та запобігання домашньому насильству необхідна, передусім, для практичної роботи працівників поліції, що унеможливить у майбутньому виникнення колізійних ситуацій. Таке вдосконалення нормативно-правових актів підвищить ефективність і дієвість протидії цьому негативному явищу.

Досить успішним у реалізації в Україні став проєкт під скороченою назвою «ПОЛІНА», метою якого є реалізація протидії домашньому насильству. Отже, «ПОЛІНА» – це спеціально створені поліцейські мобільні групи реагування на виклики громадян, які стосуються саме домашнього насильства.

4. Досліджено адміністративно-правове регулювання застосування заходів протидії домашньому насильству.

До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать: терміновий заборонний припис стосовно кривдника; обмежувальний припис стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників [166].

Однак пропонуємо поряд зі спеціальними заходами щодо протидії домашньому насильству виокремити та охарактеризувати – додаткові заходи щодо протидії домашньому насильству. Відтак, додаткові заходи щодо протидії домашньому насильству мають важливе значення для системи протидії домашньому насильству, загалом. Специфікою додаткових заходів протидії домашньому насильству є те, що вони можуть застосовуватися разом зі спеціальними заходами, а також вони необхідні для посилення дії спеціальних заходів.

5. Уперше проаналізовано об'єкт і об'єктивну сторону адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.

6. Уперш проаналізовано суб'єкт і суб'єктивну сторону адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 173-2 КУпАП.

7. Досліджено зарубіжний досвід протидії домашньому насильству. Варто зауважити, що Україна сьогодні на правильному шляху щодо імплементації позитивного зарубіжного досвіду у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Можемо констатувати, що існує необхідність впровадження створення спеціалізованих судів для пришвидшеного та ефективного розгляду справ про домашнє насильство (як у США, Канаді). Також необхідно поступово до заходів у сфері запобігання та протидії

домашньому насильству додати використання спеціальних електронних GPS-браслетів, за допомогою яких поліція отримує сигнал про те, що до потерпілої особи наближається кривдник, що потребує негайної реакції.

8. Запропоновано вдосконалення адміністративно-правових засад протидії домашньому насильству. Конкретизовано адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству. Проаналізовано міжнародні та національні нормативно-правові акти, які регулюють та унормовують запобігання та протидію домашньому насильству. Визначено також те, що адміністративно-правові засади протидії домашньому насильству включають в себе: спеціалізованих суб'єктів (зокрема Національну поліцію України), заходи примусу, запобігання та профілактики, які вони можуть застосуватися до порушників та настання відповідальності за вчинення домашнього насильства. У процесі написання роботи здійснено глибинний аналіз норм Конституції України, яка є основним нормативно-правовим актом у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

У роботі запропоновано та аргументовано внесення змін до законодавства щодо збільшення строків накладення адміністративного стягнення за адміністративне правопорушення, яке передбачено ст. 173-2 Кодексу України про адміністративне правопорушення та обов'язкової участі прокурора під час розгляду цієї категорії справ у суді, задля підтримки обвинувачення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України : навч. посіб. : у 2 т. / [В. В. Галуцько, В. І. Олефір, М. П. Пихтін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. Херсон : ХМТ, 2011. Т. 1. Загальне адміністративне право. 320 с.
2. Адміністративне правопорушення і адміністративна відповідальність. *WikiLegalAid. Безоплатна правова допомога* : [сайт]. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B5_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%96_%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C
3. Адміністративна відповідальність : мультимед. навч. посіб. / [О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух, М. В. Плугатир, М. В. Співак, Л. Є. Вільхова]. Київ : НАВС, 2015. *Національна академія внутрішніх справ* : [сайт]. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm-vidpov/index.html>
4. Андрущенко В. П., Губерський Л. В., Михальченко М. І. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія : підручник. [3-тє вид., випр. та допов.]. Київ : Генеза, 2006. 656 с.
5. Андриевский И. Е. Полицейское право : в 2 ч. СПб. : Прагм, 1874. Ч. 1. Введение. Полиция безопасности. 648 с.
6. Бабенко О. Е. Історичні витоки гендерної нерівності як причини виникнення сімейного насильства. *Реалізація державної політики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області* : матеріали регіонального круглого столу (м. Донецьк, 18 лют. 2009 р.). Донецьк, 2010. 216 с.

7. Блага А. Б. Насильство в сім'ї: кримінологічний вимір, детермінація, запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2014. 496 с. URL: <https://mydisser.com/ua/catalog/view/6/348/37494.html>
8. Безпосередній об'єкт злочину. *Crimpravo* : [сайт]. URL: <https://crimpravo.com/slovnuk-kryminalne-pravo/bezposerednij-ob-yekt-zlochynu.html>
9. Біяк О. О. Значення міжнародного досвіду протидії насильству в сім'ї. URL: <http://legalactivity.com.ua/>
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1736 с.
11. Видача обмежувального припису особі, яка постраждала від домашнього насильства. *Ліга. Блоги* : [сайт]. URL: <https://blog.liga.net/user/emorozov/article/36992>
12. Виклики для українського законодавства, пов'язані з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : за результатами круглих столів: 16 червня 2016 року, Верховна Рада України ; 29 червня 2016 року, ХНУВС. Київ : Москаленко О. М., 2016. 140 с. URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:WN2Q18mHwuYJ:https://radaprogram.org/sites/default/files/publications/convention_final_a5_web.pdf+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=us&client=opera
13. Висоцька Н. В. Історико-правовий аналіз кримінально-правової протидії домашньому насильству в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2021. № 1 (21). С. 24–31.
14. Волощук А. М. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : монографія. Одеса : ОДУВС, 2013. 218 с.

15. В Україні на 47% зросла кількість звернень щодо домашнього насильства. *Повага* : [сайт]. URL: <https://povaha.org.ua/v-ukrayini-na-47-zrosla-kilkist-zvernen-shhodo-domashnogo-nasylstva/>

16. В Україні вдвічі зросла кількість звернень щодо домашнього насильства за 2021 рік. *The Village Україна* : [сайт]. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/city-news/321357-v-ukrayini-udvichi-zrosla-kilkist-zvernen-schodo-domashnogo-nasilstva-za-2021-rik>

17. Галуцько В. В., Єщук О. М. Поняття та зміст адміністративно-правового регулювання. *Actual problems of corruption prevention and counteraction*. 2011. URL: <http://www.law-property.in.ua/articles/general-administrative-law/94-theconcept-and-contentregulationadministratynopravovoho.pdf>.

18. Гумін О. М. Кримінологічна характеристика насильства у сім'ї щодо неповнолітніх 2016. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки : зб. наук. праць. 2016. № 850. С. 492–499. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5774/vnulpurn201685074.pdf>

19. Гурковська К. А. Деякі шляхи вдосконалення нормативно-правового забезпечення попередження домашнього насильства. *LEGEA ŞI VIAŢA*. 2015. № 3/2 (279). С 10–13.

20. Гендерні детермінанти вчинення насильства у сім'ї та правові основи протидії : електронн. зб. матеріалів міжнар. Інтернет-конф. (Івано-Франківськ, 27–28 трав. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 292 с. URL: https://www.naiou.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zahodi/zbirnuki/2015/zbirn_gendern-determin.pdf

21. Голосніченко І. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Київ : Вища школа, 1991. 207 с.

22. Горбова Г. О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 239 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/19402>

23. Горбова Г. О. Адміністративно-правове регулювання протидії насильству в сім'ї : монографія. Київ : Ін-т публічного права, 2016. 226 с. URL: http://lib-net.com/content/10328_Protidiya_nasilstvy_v_simi_yak_obekt_administrativno_ppravovogo_regyluvannya.html
24. Горбова Г. О. Зарубіжний досвід у сфері протидії насильству в сім'ї (на прикладі окремих країн Європи). *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридична наука. 2015. Вип. 2–3, т. 3. С. 211–215.
25. Городецька І. А. Сутність адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. *Колекція Otherreferats. Allbest* : [сайт]. URL: https://otherreferats.allbest.ru/law/00857400_0.html
26. Гриценко Л. 7 правових позицій Верховного суду про застосування обмежувальних приписів. *Національна асоціація адвокатів України* : [сайт]. URL: <https://unba.org.ua/publications/5934-7-pravovih-pozicij-verhovnogo-sudu-pro-zastosuvannya-obmezhuval-nih-pripisiv.html>
27. Діяльність служби дільничних інспекторів міліції щодо профілактики насильства над дітьми й дорослими членами сім'ї : навч.-метод. посіб. / А. Б. Блага, Т. В. Журавель, Д. Г. Заброта, Н. Е. Мілорадова ; за ред. Г. О. Христової. Київ : ОБНОВА, 2012. 140 с.
28. Довгунь К. В. Адміністративно-правові засади діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 202 с.
29. Довгунь К. В. Досвід США та Канади у сфері запобігання і протидії домашньому насильству. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 111–114. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/19.pdf>
30. Домашнє насильство: як з ним борються в Німеччині. *DW* : [сайт]. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%94->

%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-%D1%8F%D0%BA-%D0%B7-%D0%BD%D0%B8%D0%BC-%D0%B1%D0%BE%D1%80%D1%8E%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F-%D0%B2-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96/a-46454500

31. Домашнє насильство не має національності. *Наш вибір* : [сайт]. URL: <https://naszwybir.pl/domashnye-nasylstvo-ne-maye-natsionalnosti/>

32. Домашнє насильство. Причини неприягнення до відповідальності кривдників. *Goldarb. Advice* : юридична компанія : [сайт]. URL: <https://goldarb-advice.com/domashnye-nasylstvo-prychyny-neprytyagnennya-do-vidpovidalnosti-kryvdnykiv/>

33. Дорош А. О. Протидія насильству над дітьми. Досвід США. *Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід)* : зб. тез доп. учасників XXI студентської наук.-практ. конф. іноземними мовами (м. Харків, 9 квіт. 2020 р.). Харків, 2020. С. 181–185.

34. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2019. 288 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/FNOON_Kommentar_A5.pdf

35. Дурденевский В. М. Государственный контроль в капиталистических странах. Обзор законодательства. *Вестник государственного контроля*. 1940. № 2. С. 39–48.

36. Думко Ф. К., Запорожцева Г. Є. Професійно-психологічна підготовка співробітників ОВС / за ред. Ф. К. Думко. Одеса : НДРВВ ОІВС, 2000. 47 с.

37. Еквіно Г. Г. Правила щодо здійснення поліцією реагування у випадках домашнього насильства. *Громадська програма співробітництва по*

запобіганню насильству в сім'ї : матеріали 1-го Міжнар. наук.-практ. семінару, (Одеса, 25 лют. – 6 берез. 1999 р.) /ОІВС. Одеса, 1999. С. 25–36.

38. Європейська конвенція про здійснення прав дітей : підписана 25 січ. 1996 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_135#Text

39. Єсімов С. С., Перепелиця А. В. Адміністративно-правове регулювання внутрішньовідомчого контролю в органах Національної поліції. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 2 (12). С. 72–78. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3926/1/11.pdf>

40. Жалинский А. Э. Насильственная преступность и уголовная политика. *Советское государство и право*. 1991. № 3. С. 101–112.

41. Забелина Т. Ю., Израелян Е. В., Шведова Н. А. Канада и проблема насилия в семье: двадцать лет борьбы. *Библиотека для специалистов в области гендерных исследований* : [сайт]. URL: <http://www.owl.ru/win/research/kanada.htm>

42. Завдання і обов'язки поліціантів в рамках процедури «Сині Хартії». URL: <http://gua.convdocs.org/docs/10245/index-217534.html?page=8>.

43. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) ГА ООН від 10 груд. 1948 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

44. Загоруй І. С. Поняття «права людини» : теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 2. С. 66–82. URL: <file:///C:/Users/user/Downloads/426%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-767-1-10-20200204.pdf>

45. Зайфферт Ф. Боротьба з вірусом у соціальному середовищі – «домашнє насильство» та захист жертв. *Ainring* : BPFi, 2013. 30 с.

46. Запобігання та протидія домашньому насильству. *WikiLegalAid*. *Безоплатна правова допомога* : [сайт]. URL:

https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B4%D1%96%D1%8F_%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%83

47. Запобігання та протидія насильству в сім'ї. *Старовижівська райдержадміністрація* : [сайт]. URL: <http://www.stvadm.gov.ua>

48. За честь семьи. *Europa-Express*. 2005. 03–09 жовтня (№ 40 (396)). С. 74.

49. Захід (значення). *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : [сайт]. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B4_\(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D1%85%D1%96%D0%B4_(%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F))

50. Захист конституційних прав та свобод. *Знання* : [сайт]. URL: <https://znanija.org/pravo/45828359.html>

51. Заходи протидії домашньому насильству. *Протокол* : [сайт]. URL: https://protocol.ua/ua/zahodi_protidii_domashnomu_nasilstvu/.

52. Здоров'я. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : [сайт]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%27%D1%8F>

53. Зелинский А. Ф. О некоторых вопросах предупреждения преступлений. *Вопросы уголовного права* : сб. науч. ст. М., 1968. С. 62–67.

54. Ілікчієва К. І. Насильство щодо жінок: історико-соціальні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 147–151.

55. Інноваційні методики ресоціалізації осіб, які готуються до виходу місць позбавлення волі. 2019. 34 с. URL: <https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/9ed53ee06385456413d03f471d60592d.pdf>

56. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2016. Вип. 3. С. 272–281. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2016_3_31

57. Іщенко Т. В. Розслідування домашнього насильства : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2021. 324 с. URL: https://www.naiiu.kiev.ua/files/spec-vchena-rada/df/26_007_096_ishchenko/anot_ishchenko.pdf

58. Исмуханова Г. Обзор международного опыта по профилактике насилия и жестокого обращения в отношении детей и семей в рамках программы «Равенство перед законом: доступ к правосудию в Центральной Азии». *Дети Казахстана* : [сайт]. URL: <http://www.balakkk.kz/sites/default/files/upload/files/B0.pdf>

59. Йосифович Д. І. *Попередження насильства в сім'ї: досвід Республіки Польща*. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2012. Вип. 3. С. 384–391. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2170/1/%d0%99%d0%be%d1%81%d0%b8%d1%84%d0%be%d0%b2%d0%b8%d1%87.pdf>

60. Кальченко Т. Л. Запобігання злочинності в Україні спеціальними органами та установами : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 257 с.

61. Каминская Н. Л. Проблема насилия над женщинами. *Реалізація державної політики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області* : матеріали регіонального круглого столу (м. Донецьк, 18 лют. 2009 р.). Донецьк, 2010. 216 с.

62. Карний кодекс Польщі : прийнятий 06 черв. 1997 р. *Internetowy System Aktów Prawnych (ISAP)* : [сайт]. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553+2014%2401%2427&min=14>.

63. Кириченко С. О. Співвідношення соціальної правової держави і громадянського суспільства в умовах сучасної України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2001. 20 с.

64. Кобец Н. Г. Предупреждение правонарушений в производственном коллективе: в Вопросы теории и практики. М.: Юрид. лит., 1982. 208 с.

65. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7 груд. 1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

66. Ковальова О. В. Діяльність служби дільничих інспекторів міліції щодо попередження насильства в сім'ї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2008. 21 с.

67. Комлик В. В. Методологія аналізу категорії «склад правопорушення». *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 27. С. 63–71.

68. Коломоєць О. Д. Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2010. 23 с. URL: http://lib-net.com/content/10332_Ponyattya_ta_elementi_mehanizmu_administrativno_ppravovogo_regyluvannya_protidii_nasilstvy_v_simi.html

69. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#top>.

70. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) : вчинено 11 трав. 2011 р. *ЛІГА:ЗАКОН* : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU11251.html

71. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийнята ГА ООН в грудні 1979 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text

72. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : підписана 10 груд. 1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
73. Конвенція про права дитини : підписана 20 листоп. 1989 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
74. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
75. Комлик В. В. Склад правопорушення: теоретичні підходи та практичні виміри : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2017. 20 с.
76. Коренев А. П. Административное право России : учебник : в 3 ч. М. : МЮИ МВД России ; Щит-М, 1999. Ч. 1. 280 с.
77. Костюк В. Л., Федоровська Н. В., Пашковська М. В. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/images/news/img/2021/06/pr12.pdf>
78. Кравчук М. В. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права : навч. посіб. [3-є вид., змін, й допов.]. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 247 с.
79. Крижанівський А. Ф. Аксіологія правопорядку. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 40. С. 101–106. URL: <http://www.apdp.in.ua/v40/18.pdf>.
80. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
81. Кузнецова Н. Ф. Проблема криминологической детерминации / под ред. Н. М. Кудрявцева. М. : МГУ, 1984. 208 с.
82. Куліш А. М. Організаційно-правове забезпечення статусу працівників податкової міліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2003. 177 с.

83. Лазур Я. В. Деякі особливості правовідносин у сфері реалізації прав і свобод громадян у публічному управлінні. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 129–133. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:u19W3ClG1kQJ:dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23652/30-Lazur.pdf%3Fsequence%3D1+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
84. Лекарь А. Г. Профілактика преступлений. М. : Юрид. лит., 1972. 104 с.
85. Лесько Н. В. Адміністративно-правове забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері захисту дітей від насильства та інших протиправних дій : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2019. 489 с.
86. Литвинова Г. П., Литвинов О. М. Профілактика злочинів: управлінський аспект. Херсон : Айлант, 2001. 88 с. (Нормативно-правові аспекти та коментарі.)
87. Ломакіна О. В. Зарубіжний досвід протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2020. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2020_1/20.pdf.
88. Малиновська Т. М. Домашнє насильство: щодо змістовного наповнення терміна. *Наше право*. 2020. № 3. С. 85–91. DOI: 10.32782/LAW.2020.3.14. URL: https://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/85-_Malynovska-2.pdf
89. Мальцева Д. П. Парадигма покарання за домашнє насильство в Європейських країнах. *Попередження та протидія насильству у суспільстві (зарубіжний досвід)* : зб. тез доп. учасників XXI студентської наук.-практ. конф. іноземними мовами (м. Харків, 9 квіт. 2020 р.). Харків, 2020. С. 230–239.
90. Максимів Л. В. Досвід Польщі у протидії насильству у сім'ї: деякі аспекти. *Гендерні детермінанти вчинення насильства у сім'ї та правові основи протидії* : електронн. зб. матеріалів міжнар. Інтернет-конф. (Івано-Франківськ, 27-28 тра. 2015 р.) / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2015. С. 169–172. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/7418/1/%D0%93%D0%95%D0%9D%>

D0%94%D0%95%D0%A0%D0%9D%D0%86%20%D0%94%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%A0%D0%9C%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%98_p169-172.pdf

91. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. Київ : Атіка, 2001. 302 с.

92. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство / проект Ради Європи "Зміцнення та захист прав дітей в Україні"; Міжнародний жіночий правозахисний центр "Ла Страда-Україна" ; ВБО Український фонд "Благополуччя дітей". Київ : СТ-ДРУК, 2015. 113 с.

93. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству: лист Міністерства освіти і науки України від 8 трав. 2018 р. № 1/11-5480. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>

94. Миронець І. Адміністративно-правове регулювання будівельної діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2012. 235 с.

95. Михайловська І. М. Економічна сутність та структурні елементи механізму протидії банкрутству комерційних банків. *Інноваційна економіка*. 2013. №7 (45). С. 224–229.

96. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству / за заг. ред. А. О. Галая. Київ : КНТ, 2014. 160 с.

97. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнятий 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043/print1360158881064154

98. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : прийнятий 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042

99. Міжнародний досвід попередження та протидії домашньому насильству: монографія / [А. О. Галай, В. О. Галай, Л. О. Головка, В. В. Муранова та ін.] ; за заг. ред. А. О. Галая. Київ : КНТ, 2014. 160 с.

100. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч.-метод. посіб. / [А. В. Запорожцев, А. В. Лабунь, І. В. Басиста та ін.]. Київ, 2012. 246 с. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/8/1/93319.pdf>

101. Насильство в сім'ї та шляхи його попередження. *Солом'янська районна в м. Києві державна адміністрація. Правова сторінка* : [сайт]. URL: <https://www.solor.gov.ua/info/19/5597>

102. Нерода М. А. Community Policing як один із аспектів запобігання та протидії домашньому насильству». *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 10 груд. 2021 р.). Харків, 2021. С. 227–228. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20211210/article/view/neroda.

103. Нерода М. А. Інструменти протидії домашньому насильству. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин* : зб. наук. ст. Кропивницький, 2021. С. 98–101.

104. Нерода М. А. Principles of interaction of subjects of carrying out measures in the field of prevention and combatation of domestic violence. *Перспективи совершенствования правовой сиситеми РК* : матеріали междунар. науч.-практ. конф. (Казахстан, 12 груд. 2021 р.). Астана, 2021. С. 83–86.

105. Нерода М. А. National Police as a special subject entity in the field of control and prevention of domestic violence. *Rechtder Osteuropäischen Staaten*. 2021. № 5. С. 27–33. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/reos/608681.html>

106. Нерода М. А. Критерії розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Роль юридичної науки у забезпеченні правоохоронної діяльності* : матеріали наук.-теор. конф. (Київ, 14 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 183–187.

107. Нерода М. А. Актуальний зарубіжний досвід протидії домашньому насильству. *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна*

практика та зарубіжний досвід : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 14 груд. 2020 р.). Київ, 2020. С. 187–190.

108. Нерода М. А. Аналіз механізму запобігання та протидії домашньому насильству. *Актуальні питання адміністративного права та процесу* : матеріали VII Всеукр. наук. конф. молодих вчених (Маріуполь, 3 груд. 2021 р.). Маріуполь, 2021.

109. Нерода М. А. Домашнє насильство як специфічна загроза національній безпеці. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави* : наук.-практ. конф. (Київ, 24 черв. 2021 р.). Київ, 2021. С. 29–30.

110. Нерод М. А. Історичний шлях виникнення та поширення домашнього насильства. *OUR LAW*. 2020. № 2. С. 134–138. URL: <http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2020-2/NP-2020-2-20.pdf>

111. Новасардова І. В. Форми і засоби запобігання адміністративним правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху. *Держава і регіони*. Серія : Право. 2010. № 3. С. 177–182.

112. Новели законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству : матеріали міжнар. круглого столу (27 верес. 2019 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 184 с. URL: http://napu.com.ua/wpcontent/uploads/2019/09/VERSTKA_NOVELU_ZAKONODAVSTVA-1.pdf

113. Новий закон проти домашнього насильства в Польщі. *Перший портал для українців у Кракові* : [сайт]. URL: <https://uainkrakow.pl/novy-zakon-proty-domashnoho-nasyilstva-v-polshchi/>

114. Німеччина: сумна статистика насильства над жінками і мовчання суспільства. *DW* : [сайт]. URL: <https://www.dw.com/uk/nimechchyna-sumna-statystyka-vbyvstv-zhinok-i-movchannia-suspilstva/a-55713558>

115. Організація діяльності мобільних груп реагування на факти вчинення домашнього насильства : метод. рек. / С. В. Альошкін, О. В. Даценко, К. Л. Бугайчук, Т. М. Малиновська. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 35 с.

116. Організаційно-правові засади запобігання домашньому насильству: реалії та перспективи : матеріали круглого столу (31 трав. 2019 р.) / за ред. О. П. Рябчинської. Запоріжжя : КПУ, 2019. 174 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/24652/1/%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%BE%20%D0%90.%D0%92.%20%D0%9D%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%96%20%D1%8F%D0%BA%20%D0%B2%D0%B8%D0%B4%20%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%28%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%29%20-%20%D0%A1.%2018.PDF>

117. Основи здорового способу життя. *Буковинський державний медичний університет* : [сайт]. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/2977-osnovi-zdorovogo-sposobu-zhittya/>

118. Пірен М. І. Політичні засади національної безпеки в системі регіонального управління. *Зб. наук. пр. Української академії державного управління при Президентіві України* / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. 2000. Вип. 2, ч. І. С. 190–198.

119. Погоріла Я. В. Конституційні права і свободи людини й громадянина. *Бахмацька районна рада* : [сайт]. URL: <https://bhrr.gov.ua/news/item/3217-konstitutsiyni-prava-i-svobodi-lyudini-y-gromadyanina>

120. Поняття мотиву та мети злочину. *Освіта.ua. Право* : [сайт]. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/9594/>

121. Про припинення насильства в сім'ї, захист та надання допомоги жертвам насильства в сім'ї : Закон Грузії від 25 трав. 2006 р. № 3143. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/26422>

122. Постанова Апеляційного суду Вінницької області від 05 січ. 2018 р. у справі № 127/25947/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71457885>

123. Постанова Апеляційного суду Київської області від 09 січ. 2018 р. у справі №367/5959/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71529759>

124. Постанова Бершадського районного суду Вінницької області від 11 січ. 2019 р. у справі № 126/3223/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79164168>

125. Постанова Братського районного суду Миколаївської області від 03 листоп. 2020 р. у справі № 471/924/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92613020>

126. Постанова Бобринецького районного суду Кіровоградської області від 20 листоп. 2020 р. у справі № 383/1112/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92985158>

127. Постанова Верховного Суду від 20 трав. 2020 р. у справі № 524/5741/16-а. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89325656>

128. Постанова Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 27 лип. 2022 р. у справі № N 576/88/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105431521>

129. Постанова Деснянського районного суду міста Чернігова від 10 лют. 2022 р. у справі № 750/1267/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103101105>

130. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 14 лип. 2020 р. у справі №175/1363/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90405105>

131. Постанова Дніпровського апеляційного суду від 29 верес. 2021 р. у справі № 180/1852/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100006086>

132. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 21 листоп. 2018 р. у справі № 756/2072/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78267811>

133. Постанова Касаційного цивільного суду (Другої судової палати) у складі Верховного Суду від 05 верес. 2019 р. у справі № 756/3859/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84092340>

134. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 27 листоп. 2019 р. у справі № 753/23624/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86173759>

135. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 06 лют. 2020 р. у справі № 753/8626/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87453128>

136. Постанова Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 05 січ. 2018 р. у справі № 676/6897/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71463630>

137. Постанова Київського апеляційного суду від 08 черв. 2021 р. у справі № 357/3697/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97541026>

138. Постанова Кіровського районного суду міста Дніпро від 13 серп. 2019 р. у справі № 203/2563/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83649136>

139. Постанова Козельщанського районного суду Полтавської області від 07 лют. 2022 р. у справі № 533/49/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102984531>

140. Постанова Кропивницького апеляційного суду від 12 квіт. 2021 р. у справі № 390/1737/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96196578>

141. Постанова Котовського міськрайонного суду Одеської області від 22 лип. 2022 р. у справі № 505/122/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105460115>

142. Постанова Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 25 лип. 2022 р. у справі № 179/574/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105406945>

143. Постанова Новодністровського міського суду Чернівецької області від 04 січ. 2018 р. у справі № 719/341/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71437150>

144. Постанова Новомиколаївського районного суду Запорізької області від 20 листоп. 2020 р. у справі № 322/1054/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92981009>

145. Постанова Нетішинського міського суду Хмельницької області від 13 жовт. 2020 р. у справі № 679/1088/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92187464>

146. Постанова Овідіопольського районного суду Одеської області від 07 лют. 2022 р. у справі № 509/527/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102999336>

147. Постанова Орджонікідзевського районного суду міста Маріуполь від 05 січ. 2018 р. у справі № 265/93/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71458301>

148. Постанова Перечинського районного суду Закарпатської області від 09 лют. 2022 р. у справі № 304/296/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103075256>

149. Постанова Ратнівського районного суду Волинської області від 07 лют. 2022 р. у справі № 166/80/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102998758>

150. Постанова Сумського районного суду Сумської області від 28 лип. 2022 р. у справі № 587/1055/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/105455730>

151. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 25 верес. 2020 р. у справі № 725/3695/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/91800200>

152. Постановою Чигиринського районного суду Черкаської області від 05 січ. 2018 р. у справі № 708/7/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://goldarb-advice.com/domashnye-nasylstvo-prychynuperytyuagnennya-do-vidprovidalnosti-kryvdnykiv/>

153. Постанова Шевченківського районного суду м. Львів від 20 груд. 2021 р. у справі № 466/10767/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/102237311>

154. Постанова Шевченківського районного суду м. Львів від 09 квіт. 2021 р. у справі № 466/536/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/96611936>

155. Постанова Шполянського районного суду Черкаської області від 04 січ. 2018 р. у справі № 710/1437/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/71455689>

156. Постанова Южноукраїнського міського суду Миколаївської області від 05 січ. 2018 р. у справі № 486/1569/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/71461235>

157. Правовий порядок у Німеччині. *Integreat* : [сайт]. URL: <https://integreat.app/stadtdachau/uk/%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE/%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BC%D0%BE-%D0%B4%D0%BE-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D>

0%B8/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9-%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%BA-%D1%83-%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%96

158. Порядок проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства : затв. наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 13 берез. 2019 р. № 369/180. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19#Text>

159. Попередження. *Академічний тлумачний Словник української мови (1970–1980)* : [сайт]. URL: <http://sum.in.ua/s/poperedzhennja>.

160. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : наказ Міністерства внутрішніх справ України ,Міністерства охорони здоров'я України від 09 листоп. 2015 р. № 1452/735. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text>

161. Президент підписав закон щодо посилення відповідальності за домашнє насильство та насильство за ознакою статі. *Президент України* : [сайт]. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-shodo-posilennya-vidpovidalnosti-za-69837?fbclid=IwAR2j4ZyPIpdablTHzJNXV9CRqo8mwCTILDIVd0Bjm2Loew-hy9mMDSVKOvw>

162. Протидія домашньому насильству органами Національної поліції: метод. посіб. / [С. В. Альошкін, О. В. Даценко, К. Л. Бугайчук, Т. М. Малиновська, К. Ю, Шеремет]. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 93 с.

163. Предупреждение преступлений и административных правонарушений : учеб. пособ. / [С. И. Иванова и др.]. Тюмень : Тюмен. ин-т повышения квалификации сотрудников МВД России, 2012. 187 с.

164. Проблемы теории государства и права : учебник / под ред. С. С. Алексеева. М. : Юрид. лит., 1987. 448 с.

165. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

166. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 15 листоп. 2001 р. № 2789-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/2789-14>

167. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою статі : Закон України від 01 лип. 2021 р. № 1604-IX. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1604-20#Text>

168. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

169. Про Національну поліцію : Закон України від 02 лип. 2015 р. ; станом на 01 січ. 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41, Ст. 379. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

170. Психічне здоров'я – основа щасливого життя людини. *Центр сімейної медицини. Броварський міський Центр первинної медико-санітарної допомоги* : [сайт]. URL: <https://brovmedcentr.in.ua/2018/10/09/%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%89%D0%B0%D1%81%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B3/>

171. Романенко Л. Історичні аспекти становлення насильства в сім'ї. *Рожищенське районне управління юстиції Волинської області* : [сайт]. URL:

https://justrogishche.at.ua/news/istorichni_aspekti_stanovlennja_problemi_nasilstva_v_sim_ji/2014-09-29-197

172. Саміло Г. О. Теорія держави і права : навч. посіб. Запоріжжя : Просвіта, 2010. 348 с.

173. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 56–61.

174. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

175. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник для студ. вищ. навч. закл. / Нац. ун-т внутр. справ. [2-ге вид.]. Харків : Консум, 2005. 656 с.

176. Скакун І. В. Досвід США у сфері протидії домашньому насильству та можливість його запровадження в Україні. *Юридичний бюллетень*. 2019. Вип. 11, ч. 2. С. 220–226. URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2019/11/part_2/30.pdf

177. Сучасне уявлення про здоров'я і соціальне благополуччя. URL: http://dlse.multycourse.com.ua/ua/print_page/theme/114

178. Словник української мови : у 20 т. / [голов. наук. ред. В. М. Русанівський] ; НАН України ; Укр. мов.-інформ. фонд. Київ : Наук. думка, 2010. Т. 1. А–Б. / [уклад.: Л. Л. Шевченко та ін.]. 911 с.

179. Соболь Є. Концептуальні підходи до дефініції адміністративно-правового регулювання у сфері протидії булінгу в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 53–58. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fNSTso347eAJ:dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/38755/1/%25D0%25A1%25D0%25BE%25D0%25B1%25D0%25BE%25D0%25BB%25D1%258C.pdf+%&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua>

180. Собуцька О. А., Шульженко Н. В. Кримінальна відповідальність за статтею 126-1 Кримінального кодексу України. *Інтернаука*. 2019. № 17. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2019/17/5470>

181. Соколенко О. Л. Захист прав громадян як основна функція правової держави. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 118–121. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2013_2/118.pdf

182. Справа «П'єрсак проти Бельгії» (Piersack v. Belgium) (Заява № 8692/79, п. 30) : рішення Європейського суду з прав людини у від 1 жовт. 1982 р. *Precedent UA*: [сайт]. URL: <https://precedent.in.ua/2016/04/08/persak-protyv-belgyu/>

183. Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від насильства в сім'ї: міжнародний досвід та рекомендації для України / наук. ред. О. Кочемировська ; заг. ред С. Павлиш. Київ ; Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 228 с. URL: https://gender.org.ua/images/lib/standarty_soc_poslug.pdf

184. Стрельченко О.Г., Бухтіярова І.Г., Бухтіяров О.А. Адміністративно-правова характеристика споріднених до булінгу (цькування) понять у рамках гендерної політики в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С.487-491. Фахове видання. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/118>

185. Сукмановська Л. М. Історичні аспекти виникнення проблеми домашнього насильства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2016. Вип. 3. С. 272–281. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1769/1/%d0%a1%d1%83%d0%ba%d0%bc%d0%b0%d0%bd%d0%be%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf>.

186. Тильчик В. В., Тарасенко Р. І. Протидія правопорушенням під час застосування податкового та митного законодавства: окремі проблеми формування поняття. *Правова просвіта*. 2017. № 12. URL: http://www.pravo.nauka.com.ua/pdf/12_2017/22.pdf

187. Теорія держави і права : підручник / [О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.] ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2015. 368 с.

188. Теория государства и права : учебник для юрид. вузов и факульт. / под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова. М. : НОРМА, 1998. 570 с.
189. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2012. № 1 (35). С. 50–54.
190. Тильчик В. В. Детермінація поняття «адміністративно-правова протидія». *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5/1. Р. 161–166. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/12_2017/22.pdf
191. Тручеро Х., Христова Г. Відповідність окремих законів України вимогам Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Аналітичний звіт. С. 10–12. URL: <http://www.coe.int/uk/web/stop-violence-against-women-ukraine/publications/projec>
192. У Франції з'являться електронні браслети для боротьби з домашнім насильством. *iPress* : [сайт]. URL: https://ipress.ua/news/u_frantsii_zyavlyatsya_elektronni_braslety_dlya_borotby_z_domashnim_nasylstvom_313557.html
193. Участь прокурора у справах по ст. 130 КУпАП. *Протокол* : [сайт]. URL: https://protocol.ua/ua/uchast_prokurora_u_spravah_po_st_130_kupap/
194. Харитонов О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству : наук.-практ. посіб. Харків : Права людини, 2018. 344 с. URL: <https://znaniya.org/obzh/44030229.html>
195. Харламов В. С. Институт охранного ордера в зарубежном законодательстве как инструмент защиты личности от внутри семейного насилия. *Криминология : вчера, сегодня, завтра*. 2014. № 1 (32). С. 34–40.
196. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

197. Чернишова О. О. Стан та перспективи подальшого вдосконалення протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 3. С. 48–51.

198. Чи є необхідною участь прокурора при провадженні у справах. *Юридична компанія адвоката Грабчука* : [сайт]. URL: <http://www.advokat-zt.com/prokuror-po-st-130-kupar.html>

199. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання. *Соціальний педагог*. 2007. №2. С. 14–16.

200. Шопіна І. М. Адміністративно-правове регулювання органами внутрішніх справ України : монографія. Київ : МП Леся, 2011. 426 с.

201. Щороку понад 1,8 мільйона українців потерпають через домашнє насильство. *Укрінформ* : [сайт]. URL: <https://bit.ly/36NzphU>

202. Юрків Я. І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 28. С. 185–189.

203. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр.енцикл., 1998. Т. 2. Д–Й. 730 с.: іл.

204. Фізична особа. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія* : [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%B7%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B0

205. Як боротися з домашнім насильством в умовах карантину? *Житомирська обласна рада* : [сайт]. URL: https://www.dpssp.zt.gov.ua/news/news2020/n04_16.html

206. Якимова С. В. Домашнє насильство як вид кримінального правопорушення за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 192–194.

207. Як працює «Поліна» – поліція проти домашнього насильства. Спеціалізована загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 314 з поглибленим вивченням іноземної мови : [сайт]. URL:

http://school314.kiev.sch.in.ua/vihovna_robota/programa_shkilnijoficer_policii/yak_pracyuye_polina-policiya_proti_domashnjogo_nasillya/

208. Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2009. 20 с.

209. Ярова Р. В. Вина як ознака адміністративного проступку спеціальних суб'єктів – водіїв автотранспортних засобів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 168-172.

210. Яхязаде Е. М. Насильство в сім'ї: міжнародний досвід та сучасні проблеми в Україні. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Юридичні науки». 2013. № 2 (5). С. 120–125.

211. Child Abuse Prevention and Treatment Act. 1974. URL: <https://www.govtrack.us/congress/bills/93/s1191/text>

ДОДАТКИ**Додаток А****Акти впровадження****ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ****Комітет з питань правоохоронної діяльності**

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

**Проректору Національної
академії внутрішніх справ
Чернявському С.С.****Шановний Сергію Сергійовичу!**

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності розглянуто пропозиції, підготовлені аспірантом Неродою М.А., та оформлені у вигляді проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування», порівняльної таблиці та пояснювальної записки до цього проекту.

Повідомляємо, що зазначені пропозиції надані народним депутатам України – членам Комітету для ознайомлення.

**З повагою
Голова Комітету****С. Іонущас**

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
Підписувач: Іонущас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B0400000D0512F00D41E8F00
Дійсний до: 26.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
04-27/12-2022/169010 від 05.10.2022

1019946

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного управління Національної поліції в Київській області
кандидат юридичних наук
полковник поліції

Максим ОЧЕРЕТЯНИЙ**АКТ**

впровадження у практичну діяльність Головного управління Національної поліції в Київській області матеріалів дисертаційного дослідження Нероди Миколи Анатолійовича на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему: «Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування»

Комісія у складі: Бреуса Б.О., Кадука Т.Д., Садової О.О., склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження Нероди Миколи Анатолійовича на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему: «Адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» можуть застосовуватись у практичній діяльності Головного управління Національної поліції в Київській області, зокрема під час вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі, оформлення працівниками матеріалів у справах про адміністративні правопорушення за ст. 173² «Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування» Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також під час проведення занять в системі службової підготовки поліцейських.

Члени комісії:

Бреус Б.О.

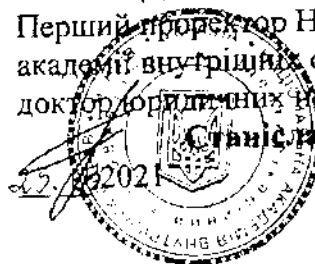
Кадук Т.Д.

Садова О.О.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Станіслав ГУСАРЕВ

АКТ

**про впровадження в освітній процес
Національної академії внутрішніх справ
збірника ситуативних завдань для слухачів
первинної професійної підготовки поліцейських,
яких вперше прийнято на службу в поліції**

Комісія у складі – начальника відділу організації та координації навчального процесу, кандидата юридичних наук Колодейчак Станіслави Іванівни (голова комісії); завідувача кафедри публічного управління та адміністрування, кандидата юридичних наук, доцента Пастуха Ігора Дмитровича, завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента, полковника поліції Кулікова Володимира Анатолійовича склали цей акт про те, що наукові-теоретичні та практичні положення навчально-методичного збірника ситуативних завдань для слухачів первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції, підготовлені авторським колективом у складі: О.В. Хуторянського, І.І. Риндюк, А.В. Дуди, В.Я. Дуди, В.І. Вариводи, К.О. Волянук, О.Д. Волянук, М.А. Нероди, використовуються під час викладання і вивчення навчальних дисциплін: «Кваліфікація адміністративних правопорушень підвідомчих підрозділам превентивної діяльності», «Запобігання та протидія домашньому насильству», «Взаємодія з населенням на засадах партнерства», «Порядок складання адміністративних матеріалів за порушення ПДР», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності», «Алгоритм дій патрульних поліцейських (поліцейських СРІП) у різних ситуаціях службової діяльності (сценарії)», «Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції» в Національній академії внутрішніх справ, а також у процесі підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи курсантів, студентів та слухачів усіх форм підготовки.

Голова комісії:

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

Члени комісії:

Ігор ПАСТУХ

Володимир КУЛІКОВ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ*Статті в наукових фахових виданнях України:*

1. Нерода М.А. Історичний шлях виникнення та поширення домашнього насильства. *Наше право*. № 2. 2020. С. 134-138.

URL: <http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2020-2/NP-2020-2-20.pdf>

2. Нерода М.А. Важливість ратифікації Стамбульської конвенції для протидії та запобігання домашньому насильству. *Юридичний науковий електронний журнал*. №12. 2021. С. 494-496.

URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-12/126>

3. Нерода М.А. Особливості визначення суб'єкта адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2022. № 4 (78). С. 130-134.

DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2022.4.18>

Статті в зарубіжних наукових періодичних виданнях:

4. Нерода М.А. National Police as a special subject entity in the field of control and prevention of domestic violence. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 30.10.2021. № 5. С. 27–33.

5. Нерода М.А. Теоретические аспекты состава административного правонарушения предвиденного статьей 173-2 кодекса украины об административных правонарушениях. *Современные направления совершенствования правовой системы и юридического образования Республики Казахстан = Modern directions of improvement of the legal system and legal education of the Republic of Kazakhstan*. 2022. С. 188-192.

6. Нерода М.А. Principles of interaction of subjects of carrying out measures in the

field of prevention and combatation of domestic violence. Перспективи совершенствовання правової системи РК. (Казахстан. 12 груд. 2021 р.) С. 83-86.

Праці апробаційного характеру:

7. Нерода М.А. Критерії розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за вчинення домашнього насильства. *Роль юридичної науки у забезпеченні правоохоронної діяльності: матеріали наук.-теор. конф.* (Київ, 14 квіт. 2021 р.). Київ, 2021. С. 183-187.

8. Нерода М.А. Актуальний зарубіжний досвід протидії домашньому насильству. *Забезпечення запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та протидії торгівлі людьми: національна практика та зарубіжний досвід : матеріали наук.-практ. конф.* (Київ, 14 груд. 2020 р.). Київ, 2020. С. 187-190.

9. Нерода М.А. «Community policing» як один із аспектів запобігання та протидії домашньому насильству. *Права людини в Україні минуле, сьогодення, майбутнє. II Всеукр.наук.-практ. конф.* (Харків, 10 груд. 2021 р.) С. 227-228.

10. Нерода М.А. Аналіз механізму запобігання та протидії домашньому насильству. *Актуальні питання адміністративного права та процесу. VII Всеукр. наук. конф. молодих вчених* (Маріуполь, 3 груд. 2021 р.). С. 181-183.

11. Нерода М.А. Домашнє насильство як специфічна загроза національній безпеці. *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки держави: наук.-практ. конф.* (Київ, 24 черв. 2021 р.). С. 29-30.

12. Нерода М.А. Застосування заходів запобігання та протидії домашнього насильства під час воєнного стану. *Всеук. наук.-практ. семінар «Актуальні проблеми превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану»* м. Дніпро 27 квіт. 2022 р. С. 130-132.

13. Нерода М.А. Загальнонаціональна проблема домашнього насильства: загрози і перспективи подолання. *Актуальні проблеми захисту національних інтересів України від загроз. Наук.-практ. конф.* (Київ, 26 червня 2020 року). С. 170-172.

Праці, які додатково відображають наукові результати дослідження:

14. Збірник ситуативних завдань для слухачів первинної професійної підготовки поліцейських яких вперше прийнято на службу в поліції: збірник / (В.І. Варивода, О.В. Хуторянський, М.А. Нерода, та ін.). Київ, 2020. 149 с.

15. Нерода М.А. Інструменти протидії домашньому насильству. *Актуальні питання права та соціально-економічних відносин.* (Кропивницький 10 лист. 2021 р.) С. 98-101.